

Дневникъ

(стенографски)

на

XIX^{то} обикновено Народно събрание

Първа извънредна сесия

33. заседание, вторникъ, 22 юний 1920 г.

(Открито въ 4 ч. 5 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь В. Величковъ (з): (Прочита списъка. Отъ заседанияето сж отсъствували слѣднитѣ народни прѣдставители: Арифъ Агушевъ, Александъръ Атанасовъ, Юсуфъ Бергански, Константинъ Бозвелиевъ, Мустафа Ризабеевъ, Атанасъ Буровъ, Григоръ Василевъ, Тома Вълчевъ, Иванъ Ганевъ, Илия Георговъ, Гено Грамовъ, Георги Дамяновъ, Георги Данаиловъ, Стефанъ Даскаловъ, Георги Димитровъ, Василъ Димчевъ, Али ходжа Ибраимовъ, Никола х. Ивановъ, Захари Каменовъ, Коста Каневъ, Иванъ Ковачевъ, Костантинъ Ковачевъ, Никола Ковачевъ, Величко Кознички, Петъръ Кораковъ, Теню Кортенски, Никола Къневъ, Мони Личевъ, Жико Лишковъ, Тодоръ Лукановъ, Александъръ Малиновъ, Атанасъ Манолювъ, Владимиръ Марковъ, Еню Марковски, Цони Матевъ, д-ръ Кънчо Милановъ, Георги Миневъ, Недѣлко Михайлевъ, Александъръ Ликовъ, Лачо Недѣлковъ, Стефанъ Обрейковъ, д-ръ Петъръ Ораховацъ, Георги Поповъ, д-ръ Марко Сапаревъ, Коста Сидеровъ, Стефанъ Тодоровъ, Христо Тодоровъ, Владимиръ п. Томовъ, Юмеръ Кабакхасановъ, Хюсю Хасановъ, Стойчо Христовъ, Крумъ Чапрашиковъ, Георги Чернооковъ и Юрданъ Юрдановъ).

Прѣседателъ: (Звъни) Отъ 216 души народни прѣдставители присѣствуватъ 122. Законниятъ съставъ е налице.

Обявявамъ заседанието за открито.

Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че бюрото на Камарата е разрѣшило отпуски на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители:

На г. Митко Соколовъ — 8-дневенъ отпускъ, начиная отъ 23 юний;

На г. Стефанъ Обрейковъ — 8-дневенъ отпускъ отъ днесъ; и

На г. Илия Енчевъ — 1-дневенъ отпускъ за 21 т. м.

Бюрото е извинило отсъствието на народния прѣдставитель г. д-ръ Петъръ Джидровъ за 16, 17 и 18 т. м.

Народниятъ прѣдставитель г. Стефанъ Димитровъ съ заявление отъ 16 юний моли да му се разрѣши 15-дневенъ

отпускъ по болестъ, за което прилага и медицинско свидетелство. Понеже г. Димитровъ се е ползувалъ съ 20-дневенъ отпускъ, подлагамъ въпроса на гласуване. Които сж съгласни да се разрѣши на народния прѣдставитель г. Стефанъ Димитровъ 15-дневенъ отпускъ по болестъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство, приема се.

Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че е постъпило питане до г. министра на народното просвѣщение отъ народнитѣ прѣдставители Ламби Кандевъ и Митю Станевъ досежно прилагането закона за плебисцита и уволнението на нѣкои учители отъ прогимназитѣ и гимназитѣ. Това питане ще бѣда съобщено въ прѣписъ на г. министра на народното просвѣщение съ молба да отговори.

Прѣстѣпваме къмъ дневния редъ.

С. Костурковъ (р): Прѣди дневния редъ, моля, една дума само.

Прѣседателъ: Кажете какво има.

С. Костурковъ (р): Моля да ме изслушате да прочета нѣколко реда отъ името на нашата парламентарна група, г. г. народни прѣдставители, написани въ най-лоялна форма, по поводъ на сношния колкото печаленъ, толкова и неприятенъ инцидентъ.

Прѣседателъ: Моля Ви се, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Заповѣдайте.

Прѣседателъ: Инцидентътъ се счита приключенъ...

С. Костурковъ (р): Не е, г. прѣседателю, сега ще се приключи съ нѣколкото думи, които ще прочета отъ името на нашата парламентарна група.

Прѣседателъ: ... и бюрото мина на дневния редъ, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Моля да бѣда изслушанъ, да прочета протеста си.

Прѣдседателъ: Г. Костурковъ! Инцидентътъ се счита за приключенъ. Ако Ви се позволи да четете протестъ — за което нищо нѣма прѣдвидено въ правилника — бюрото ще наруши правилника, едно, и второ, ще станѣ нужно страната, която вие ще визирате въ своя протестъ, да дава обяснения, понеже вашиятъ протестъ не може да бѣде обективенъ. По тѣзи съображения бюрото, на основание на правилника, не може да Ви даде думата да прочетете протеста си, който обаче Вие можете да депозирате въ бюрото и то отъ своя страна ще направи това, което може да направи.

С. Костурковъ (р): Г. прѣдседателю! За такива случаи въ правилника нѣма прѣдвидено нищичко, но въ традицията на Народното събрание е винаги да се дава думата за прочитне протести, ако има такива отъ нѣкоя група, въ началото на засѣданието.

Прѣдседателъ: Моля Ви се, посочете на основание на кой членъ отъ правилника искате това.

С. Костурковъ (р): Това могатъ да засвидѣтелствуватъ, както г. прѣдседателъ, така и четирмата г. г. министри тукъ, които сж били депутати въ XVII-то Народно събрание. . . .

В. Величковъ (з): Ще се изгуби много врѣме, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): . . . така и онѣзи между васъ, г-да, отъ опозицията и отъ правителственитъ депутати, които тоже сж били прѣдставители въ други Народни събрания. Това е вече традиция у насъ, г-да. И азъ моля, г. г. народни прѣдставители, бюрото да не нарушава тая традиция, която е спазвана въ други Народни събрания, които сж били прѣдседателствувани отъ по-други хора, съ подруги възгледи върху свободата на народния прѣдставител и на групитъ въ Народното събрание. Моля прочеа да не ми бѣде възпрѣтствувано.

Прѣдседателъ: Г. Костурковъ! Моля Ви се.

С. Костурковъ (р): Асж протестътъ е отправенъ до г. прѣдседателя и ще му го депозирамъ, . . .

Прѣдседателъ: Моля Ви се!

С. Костурковъ (р): . . . но азъ съмъ задълженъ отъ нашата група да го прочеа на всеуслишание въ Народното събрание.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Костурковъ, зачитайте правилника, зачитайте и себе си като народенъ прѣдставител, зачитайте и бюрото. Азъ Ви казахъ — потърсете основание въ правилника.

С. Костурковъ (р): Азъ зачитамъ и правилника, зачитамъ и Васъ като прѣдседателъ, зачитамъ и Народното събрание, зачитамъ и традициитъ на туй Събрание, г. прѣдседателю.

Прѣдседателъ: Моля Ви се, никакви традиции — на основание на правилника!

Н. Пастуховъ (с): А-а-а! Много на болшеvizъмъ го ударихте, г. прѣдседателю!

Прѣдседателъ: (Звъни) Г. Пастуховъ! Моля Ви се, не се мѣсете въ тази работа.

С. Костурковъ (р): Вие сами стѣ чели протести въ миналото. Бждете щогодѣ послѣдователни, както всички трѣбва да бждемъ. (Чете)

„Вчеръ, на 21 юний, когато . . .“

Прѣдседателъ: (Силно звъни) Моля Ви се, г. Костурковъ, бюрото не Ви е позволило да прочетете протеста.

С. Костурковъ (р): (Продължава да чете) „ . . . отъ нашата парламентарна група г. Илия Георговъ . . .“ (Тропане отъ земледѣлцитъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля г. г. квесторитъ да отнематъ думата на г. Костуркова. (Квесторътъ В. Драгановъ отива при С. Костурковъ)

Н. Пастуховъ (с): Г. прѣдседателю! Разберете, че само не може да се разисква протестътъ, но може да бѣде прочетенъ, и да се свърши работата.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Вие ли стѣ изпратили квестора, г. прѣдседателю?

С. Костурковъ (р): (Къмъ квестора В. Драгановъ) Г. прѣдседателъ не е заповѣдалъ още, идете си на мѣстото.

Прѣдседателъ: Азъ поканихъ квестора, г. Костурковъ. Той нѣма да се отстрани, г. Костурковъ, докато не си седнете на мѣстото. Бюрото не Ви е дало думата.

Г. Кундалевъ! Моля Ви се. (Квесторъ А. Кундалевъ отива при С. Костурковъ).

Н. Пастуховъ (с): Недѣйте прави насилна, г. прѣдседателю.

Министъръ А. Димитровъ: Инцидентътъ е приключенъ.

Министъръ Н. Атанасовъ: Приключенъ е инцидентътъ, г. Костурковъ.

Н. Пастуховъ (с): Какъ е приключенъ инцидентътъ!

Министъръ Н. Атанасовъ: Приключенъ е, г. Пастуховъ. Нѣма да се занимаваме тукъ съ театри и да занимаваме Парламента съ празни работи.

Н. Пастуховъ (с): Какъ е приключенъ! Това не е приключване на инцидентъ. Азъ разбирамъ приключване на инцидентъ — да се поиска най-малко извинение, и то още вчеръ. И ако вие искате да нѣма скандали по този начинъ трѣбваше да постъпите.

Министъръ Н. Атанасовъ: Никакво извинение.

Н. Пастуховъ (с): Прочетениятъ протестъ не може да се разисква — ясно е това — но нека бѣде прочетенъ.

Министъръ Н. Атанасовъ и министъръ А. Димитровъ: Нѣма да се прочете.

(Прѣрекания между квесторитъ В. Драгановъ и А. Кундалевъ отъ една страна и П. Стояновъ, д-ръ Й. Фаденхехтъ и С. Костурковъ отъ друга)

С. Костурковъ (р): Вие нарушихте едно право, осветено отъ традициитъ на Събранието.

П. Стояновъ (р): Никѣдъ не е казано, че е забранено да се чете протестъ. Това, което Вие вършите, е насилно.

Министъръ Н. Атанасовъ: Г. професоре! Идете въ Университета да учите Вашитъ учаци се.

П. Стояновъ (р): Съ работи, които нѣматъ никакво значение, защо си играете?

Министъръ С. Омарчевски: Професоръ, държавенъ обвинителъ, говори за традиции, а не за законъ, не за правилникъ.

П. Стояновъ (р): И ти не умѣешъ да се държишъ. Министъръ, който не умѣе да се държи.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Стояновъ.

(Прѣреканието между С. Костурковъ и квесторитъ продължава)

Моля Ви се, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Щѣхъ да прочеа протеста досега два пѣти, г. прѣдседателю!

Прѣдседателъ: Ще положи въпроса на гласуване отъ Народното събрание, да се прочеа ли протестътъ или не.

Н. Пастуховъ (с): Искамъ думата по гласуването.

Прѣдседателъ: Имате думата, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с): Г. председателю! Тия работи не могат да бъдат гласувани и азъ мисля отъ нищо нѣщо да не се създава. Чухъ г. председателя, г. г. народни представители, да казва, че инцидентътъ билъ приключенъ. Азъ желая поне той да обясни какъ е приключенъ инцидентътъ, за да нѣма пужда г. Костурковъ да прочита протеста си.

Министъръ Н. Атанасовъ: Ще се занимаваме сега съ главни работи!

П. Стояновъ (р): Пакъ глупави, а послѣ ви боли, като ви казваме, че сж глупави.

К. Пастуховъ (с): Азъ бихъ желалъ г. председателътъ поне да направи бѣлѣжка на тия г. г. народни представители, които събориха г. Георгова. Нека чуемъ обясненията и на г. г. представителитѣ, какъ споредъ тѣхъ е станала работата, за да падне единъ народенъ представителъ тукъ. За мене има значение това, че единъ народенъ представителъ може да бъде вземанъ и поваленъ на земята. Ако това е станало съ грѣшка, трѣбва да се поиска извинение. Туй е почтеното, туй е пѣтното, а не да се казва: „Вие не можете да прочтете протеста си“. Разбирамъ да не се разисква по съдържанието на протеста, защото всѣка една група има право да прѣцѣнява работитѣ тѣй посвободно, но да не се прочита, да не се протестира, да не се изказва неодобрение за работитѣ, които ставатъ въ едно Народно събрание — това азъ не мога да разбера. Традицията е било винаги, и въ Радославовото врѣме и по-рано, всѣка една група или нѣколко групи, когато смѣтнатъ, че трѣбва нѣщо да поискатъ или да протестиратъ противъ нѣщо, да взематъ думата и да прочитатъ своя протестъ, и слѣдъ това Събранието си минава на дневния редъ. То само не може да се отклонява отъ дневния редъ — да разисква по съдържанието на протеста. Азъ моля г. г. министритѣ да се издигнатъ по-горѣ отъ дребнитѣ закачки, които ставатъ тукъ въ Народното събрание . . .

Министъръ Н. Атанасовъ: Капризи.

К. Пастуховъ (с): . . . и да позволятъ на г. Костуркова да прочете протеста си. За мене е по-важно бюрото, което вчера наблюдаваше отъ тамъ туй, което стана тукъ, и което има върховната длъжностъ да пази неприкосновеността на народния представителъ, да приключи инцидента по достоенъ начинъ, като обяви че спени като вчерашнитѣ сж нежелателни, а лицата, които сж ги направили, сж длъжни да се извинятъ, защото е срамно за Народното събрание да вижда прѣдъ себе си повалени, бити или смазани депутати, особено когато това става безъ причина, само за едно раздражение.

Ето това искахъ да кажа, не да гласувате, а да приключите инцидента по единъ достоенъ за Народното събрание начинъ . . .

Министъръ А. Димитровъ: Вече се приключи.

К. Пастуховъ (с): . . . и да не се повтарятъ скандали, които оронватъ престижа на Събранието.

Г. Колевъ (з): Вие ги повтаряте.

К. Пастуховъ (с): Какво ги повтаряме? Азъ вчера бѣхъ наблюдателъ и съжалявамъ г. Георгова, който отиде отатѣкъ, казаха му една оскърбителна дума, хванаха го за кръстъ и го повалиха. Ако човѣкътъ бѣше падналъ на главата си, може-би щѣше да стане по-голямъ нещастие.

Х. Пенчевъ (з): Той бѣше пиянъ.

К. Пастуховъ (с): Ето какъ оскърбявате. Може ли, г. председателю, да се казва така за единъ народенъ представителъ въ негово отсъствие, че е пиянъ? Недѣйто да влизате толкова въ лични работи.

Прѣдседателътъ: (Звъни) Моля Ви съ.

К. Пастуховъ (с): Г. Георговъ не е мой партизанинъ, не влагамъ никакъвъ интересъ, но искамъ да защита достойнството на Камарата, особено когато съ това нѣма да пострада никой.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ М. Турлаковъ: Г. г. народни представители! Съжалявамъ, че вчера не бѣхъ тукъ, да бѣда очевидецъ на онова, за което става сега въпросъ.

П. Стояновъ (р): По-добрѣ, че не сте били.

Министъръ М. Турлаковъ: Но при това, което знамъ, при това, което разбирамъ сега, че е станало, азъ се чудя на прѣдседателството защо даде думата на г. Пастухова, който говори за капризностъ, а въ сжщностъ самата работа се е свършила тукъ съ гласуване.

К. Пастуховъ (с): Съ бой.

Министъръ М. Турлаковъ: Съ гласуване се е свършила.

К. Пастуховъ (с): Боятъ дойде подирѣ гласуването.

Министъръ М. Турлаковъ: Въ всѣки случай азъ не съмъ участвувалъ въ този моментъ тукъ, не знамъ какъвъ е боятъ, какъвто Вие разбирате, г. Пастуховъ, но отъ това, което сега се прави, виждамъ чисто и просто да се изпълнява едно желание. И ако Парламентътъ почне да допушта тия работи, слѣдъ като е гласувалъ по единъ въпросъ, слѣдъ като той е миналъ по реда си тукъ, азъ не зная какъ бихме стигнали. Тукъ нали е имало очевидно, бюрото и други нали сж гласували?

П. Стояновъ (р): Боятъ стана слѣдъ гласуването.

Министъръ М. Турлаковъ: Боятъ ли?

П. Стояновъ (р): Боятъ и гѣтването на народния прѣдставителъ стана слѣдъ гласуването и затуй инцидентътъ не е свършенъ.

А. Кундалевъ (з): Георговъ какво е търсилъ тамъ? (Сочи дѣсницата)

П. Стояновъ (р): Искалъ обяснение.

А. Кундалевъ (з): Единъ трѣзвенъ народенъ прѣдставителъ, който напуска своята банка, какво търси тамъ?

П. Стояновъ (р): Ти какво търсишъ тукъ до насъ?

А. Кундалевъ (з): Азъ съмъ квесторъ. — Напусналъ си банката и отива тамъ! (Сочи дѣсницата) Той е смѣталъ, че е кръчмарски тезгафъ.

Министъръ М. Турлаковъ: Фактътъ, че г. Георговъ, слѣдъ като станало гласуването, не се е задоволилъ да поиска отъ прѣдседателя врѣме за обяснение, ами е отишълъ да се разправя лично, самъ по себе си доказва, че той е станалъ причина да се случи онази случка.

А. Кундалевъ (з): Като файтонджия.

Министъръ М. Турлаковъ: И азъ намирамъ, че ако по поводъ на такава волностъ на този или онзи вземемъ тукъ да се спираме на четене протести и да се занимаваме съ капризи, тогава не знамъ какъ остана назначението на Парламента да се занимава съ сериозни работи.

Намирамъ, че нѣма какво да се занимаваме съ никакви протести и трѣбва да минемъ на дневния редъ безъ да се дава думата на другото, както се даде на г. Пастухова, което бѣше съвсѣмъ не по правилника.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Христо Маноловъ.

Х. Маноловъ (з): Г. г. народни представители!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Да бѣше се прочелъ протестътъ, щѣше да се свърши работата досега.

Т. Караваневски (з): Идете по-добрѣ въ Университета да си четете лекцията.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Голѣма побѣда! Съ насилие всичко става.

Х. Маноловъ (з): Г. г. народни представители! Инцидентътъ вчера се счете приключенъ. Днесъ обаче виж-

дамз пакъ на нова смѣтка ни въ клинъ, ни въ рѣжавъ да се повдига този въпросъ отъ прѣдставители на радикал-демократическата група г. Костурковъ. Вчера слѣдъ тази печална случка, станала прѣдъ очитѣ на цѣлия Парламентъ, слѣдъ тази пѣчална схватка между г. Георгова и нѣкои наши другари, г. г. радикалдемократическитѣ народни прѣдставители и нѣкои широки социалисти не дадоха възможностъ на бюрото свободно да може да произнесе своята присѣда. Ако искате да знаете, това е може-би една отъ причинитѣ, задѣто всичко не е станало точно така, както на васъ, г-да, се иска. Верѣдъ шума, верѣдъ обструкцията, верѣдъ една схватка, кждѣто не може да се види, гледано отгорѣ, отъ бюрото, чии рѣцѣ, дѣто се вика, на кого принадлежатъ, вне не можехте да искате въ този моментъ отъ мене като прѣдседателствуващъ да кажа веднага кой е виновникъ и веднага да му тегля, тъй да се каже, присѣдата. Ако искате, тъкмо по вашѣму, юридически погледнато на въпроса, трѣбва да се назначи слѣдствие, дознание (Смѣхъ верѣдъ земледѣлцитѣ), кой е отишълъ да прѣдизвиква, кой кого е блѣсналъ, дали блѣскането е било съ цѣль да се събори или е било съ цѣль да се заварди този, срѣщу когото е отивалъ г. Георговъ, и въ резултатъ на това писмено или устно дознание бюрото да произнесе своята справедлива присѣда.

Г. г. народни прѣдставители! Казахъ ви, тази възможностъ я нѣмахъ. Отъ своитѣ другари, съ които по-нататъкъ, слѣдъ засѣданнето, имахъ случай да се срѣщна и да влѣза въ обяснение, защо стана всичката тази работа тъй, азъ едно нѣщо разбрахъ — че у тѣхъ не е имало умишлъ да съборятъ г. Георгова.

Н. Пастуховъ (с) и П. Стояновъ (р): Да се извинятъ.

Х. Маноловъ (з): Азъ даже мисля, че тѣ ще направятъ това нѣщо съ най-голяма готовностъ. Ето г. Ветовски е тукъ, той съ най-голяма готовностъ ще ви каже, че не е искалъ да събори г. Георгова; това ще каже и г. Дамяновъ — не съ искали да го съборятъ. Протегнали сж рѣцѣ по-енергично, той по-слабо се е държалъ на краката си, търкуллил се е и това е то. Азъ не искамъ да хвърлямъ никакви обидни подозрѣния по адресъ на единъ почтенъ човѣкъ, какъвто е г. Георговъ, каквито подозрѣния хвърлятъ срѣщу него нѣкои народни прѣдставители, но допуштамъ, че по нѣкакъвъ начинъ той не е могълъ да заная равновѣсие, и пада човѣкътъ. Бой не е имало, малтретиранъ не е имало. Чисто и просто едно моментно блѣскане, въ резултатъ на което той губи равновѣсие и пада на земята. И азъ не зная, защо по-нататкъ трѣбва да се прави въпросъ отъ този инцидентъ, да се отнема безплодно врѣмето на Парламента въ такива разправии, които ще ни ожесточатъ единъ спрѣмо други и ще ни отнематъ възможността да разискваме по-спокойно върху законодателнитѣ мѣропринятия, които сж сложени въ дневния редъ.

Съ това азъ считамъ, че инцидентътъ е приключенъ, и ще моля г. Костуркова да се откаже отъ желанието си да чете своя протестъ, а ще моля и нашитѣ другари, ако считатъ за нужно, да се извинятъ, тъй да се каже, че не сж имали желание да съборятъ или малтретиратъ г. Георгова.

Х. Ветовски (з): Искамъ думата.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Христо Ветовски.

Х. Ветовски (з): Г. г. народни прѣдставители! Азъ трѣбваше да остава вчера г. Георговъ, слѣдъ като му наложихме нужното наказание, свободно да се заканва на г. Георги Дамяновъ и да стане г. Дамяновъ не само да го събори, но и да го бие. Това трѣбваше да направя. Азъ намѣрихъ за нужно да прѣдотврата схватката, която цѣлѣ да стане между Георговъ и Дамяновъ; защото знаехъ, че г. Дамяновъ нѣмаше да го остави само така, както азъ го хванахъ за палтото, а не както вие сега съ адвокатски извъртвания излизате да казвате, че съмъ го билъ, че съмъ го хваналъ за кръста и не зная що. Всички сж очевидци и знаятъ, че го хванахъ за палтото и му казахъ да не се заканва, защото не е хубаво, не е прилично: допрѣлъ съ на десетъ сантиметра до главата на Дамянова, скърца съ змби и му се заканва. Тогавъ азъ го хванахъ за палтото да го спра и той, когато слизаха отъ височината тукъ, падна самъ. Азъ нѣмамъ тази сила да съборя г. Георгова. Ако мислите, че умишлено съмъ направилъ това, съвѣмъ несправедливо го мислите. Азъ не

съмъ помислилъ никога да бия или да събарямъ депутати, защото въ цѣлия си животъ не съмъ билъ и не съмъ правилъ никаква борба.

Н. Пастуховъ (с): Извинете се.

Х. Ветовски (з): Нѣма какво да правя извинение, защото азъ съмъ невиненъ, азъ съмъ услужилъ на г. Георгова.

Министъръ Н. Атанасовъ: Кажете кждѣ сж били г. Георговъ и г. Дамяновъ половинъ часъ прѣди да дойдатъ тукъ.

Х. Ветовски (з): Тѣ сж пили двоичата: колкото е изпилъ Дамяновъ, Георговъ е изпилъ два пѣти повече. (Ржкопѣскане отъ земледѣлцитѣ. Смѣхъ)

Х. Пенчевъ (з): Значи двамата сж били на едно мѣсто. Ето, г. Костурковъ, човѣка, за когото вие искате да четете протестъ. (Шумъ)

Прѣдседателътъ: Моля ви се, г-да, запазете спокойствие, за да можемъ да приключимъ съ тази случка.

Има думата г. Стоянъ Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Вие чухте, че не трѣбвало да се обяснява какъ е станалъ инцидентътъ и защо е станалъ, а въ смѣтностъ това стана досега. На това вие сте слушатели и зрители. Не тъй обаче стана, както съ обясни отъ нѣкои господа. Истината е малко по-друга. Г. министърътъ на просвѣщеніето оскърби г. Георгова като каза, че говори глупости, а г. Георговъ отвърна на г. министра на просвѣщеніето, че той е глупавъ министъръ. Това бѣше дословно казано отъ едната и другата страна. Значи оскърбленіята бѣха взаимни. Чисто изповѣдано, това е истината. Г. прѣдседателствуващиятъ, на когото се обърна внимание върху тѣзи оскърбленія, вмѣсто да поиска да се изравни инцидентътъ, мълча и прѣдизвика протеститѣ на г. министра на просвѣщеніето Омарчевски. Г. Омарчевски поиска удовлетворение и напусна демонстративно засѣдателната зала. Слѣдъ връщането му, когато наново се събрахме тукъ г. прѣдседателствуващиятъ какво направя? Вмѣсто да поиска да се уравни инцидентътъ, да се иска извинение и отъ двѣтъ страни, които взаимно се бѣха оскърбили — защото това е истината, всички я помните и знаете — той прѣдложи да се наложи наказание на г. Георгова, задѣто оскърбилъ г. министра на просвѣщеніето. Вие тамъ гласувахте да бѣде изключенъ г. Георговъ за три засѣдания. Това бѣше истината. Ние протестирахме. Въ това врѣме, слѣдъ като гласувахте вие, единъ отъ тамъ съ обърна къмъ г. Георгова и го оскърбява. Г. Георговъ, когато слѣзе отъ трибуната, отиде тамъ да се обясни съ него.

Х. Пенчевъ (з): Вие го проводихте.

С. Костурковъ (р): И тамъ г. Ветовски се намѣси, обу- таха го и г. Георговъ бѣ мушнатъ нѣколко пѣти въ ребрата.

Отъ земледѣлцитѣ: Лъжешъ!

Х. Ветовски (з): Не те ли е срамъ да лъжешъ?

С. Костурковъ (р): Азъ не желая да ви заблуждавамъ, азъ искамъ да ви кажа истината и може да се провери, ако желаете.

Т. Караваневски (з): Вижте какво казва г. Пастуховъ по тази случка. Лъжете буквално, за съжаление.

С. Костурковъ (р): Ето така стана инцидентътъ. Вие виждате прочее, че прѣдизвикателството е отъ г. министъръ Омарчевски. Г. прѣдседателствуващиятъ, Маноловъ, тогава, не си изпълни дълга. Затуй ние протестираме противъ недостойното държане на министра на просвѣщеніето Омарчевски, противъ некоректното държане на г. Маноловъ и незапълнение достойно дълга си като ръководител на Народното събрание, и най-послѣ срѣщу онѣзи господа, които изиграха ролята на побойници въ Народното събрание. Въ това се състои нашиятъ протестъ. Достойнството на народнитѣ прѣдставители, достойнството на министритѣ, достойнството на прѣдседателя на бюрото, достойнството на Камарата ние защитаваме

съ този протестъ, който не ми позволявате да прочета, но който съ кѣси думи азъ ви изказахъ. Това е протестътъ ни. Тази постѣпка е най-недостойна за ония, които я извършиха, които съ нея уронватъ престижа на всички ни — на народни прѣдставители, на министри, на бюро и на Парламентъ. Това не е било никога — да бѣде поваленъ съ бой народенъ прѣдставител!

Прѣдседателъ: (Звъни) Г. Костурковъ!

С. Костурковъ (р): Това стана днѣсъ, това стана въ вашето управление. Срѣщу туй ние най-достойно и най-високо протестираме. Това е протестътъ.

С. Дупариновъ (з): Недостойно е, г. Костурковъ, това, че единъ вашъ другаръ, когото Вие защитавате, идва пиянъ въ Народното събрание! Това е истината.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на желѣзницитѣ.

Министъръ Н. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣмаше да стане този инцидентъ, ако г. Георговъ и г. Дамяновъ не бѣха въ кръчмата и единиятъ — г. Георговъ, не бѣше изпилъ два килограма вино, а другиятъ — г. Дамяновъ — седемъ бутилки бира. Всички съжаляваме, че има народни прѣдставители, които идватъ тукъ въ пияно състояние и занимаватъ Парламента съ сѣбз си. Азъ като протестирамъ отъ дѣното на душата си, длѣжни сте и вие всички да протестирате, дѣто тия хора иматъ смѣлостта да идватъ тукъ въ туй състояние и да занимаватъ Народното събрание по този начинъ. (Ржкоплѣскане отъ землѣдѣлцитѣ)

С. Костурковъ (р): Както има и недостойно държащи се министри.

Министъръ Н. Атанасовъ: На пияниците не е мѣстото тукъ, а въ кръчмата.

Прѣдседателъ: Слѣдъ станалитѣ кратки разисквания, обяснения и извинения бюрото намира, че нѣма нужда вече да поставя на гласуване въпроса, да се чете или не протестътъ, понеже г. Костурковъ заяви, че той го изложи устно.

Прочее бюрото, повторно като съжалява за станалото вчера, минава на дневенъ редъ.

С. Костурковъ (р): И нека констатира, че не позволява четенето на протеста.

Министъръ Н. Атанасовъ: И да се констатира, че пиянъ човѣкъ е идвалъ тукъ. (Сочи трибуната)

Прѣдседателъ: Пристѣпваме къмъ дневния редъ. Първа точка отъ дневния редъ е второ четене законопроекта за $\frac{6}{12}$ отъ кредититѣ по бюджетитѣ за 1919/1920 г. за първото полугодие на финансовата 1920/1921 г.

Понеже още не е донесенъ отъ печатницата ще минемъ на втората точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за допълнение на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини.

Моля г. секретаря да го докладва.

Секретаръ В. Величковъ (з): (Чете)

„Д о к л а д ъ

до Народното събрание.

„Недостатъчнитѣ сръдства, съ които разполагатъ общинитѣ, е дало поводъ на нѣкои отъ общинскитѣ съвѣти да взематъ рѣшения и ходатайствуватъ за създаване по законодателенъ редъ приходи, съ които да могатъ да покрѣчатъ поне една частъ отъ голѣмитѣ разходи, създадени вслѣдствие на голѣмата война и нейнитѣ послѣдствия. Като новъ приходъ се посочва налогъ върху тютюнитѣ, находящи се въ складоветѣ, който да се събира отъ ония общини, въ района на който се намиратъ складоветѣ.

„Съ приложения тукъ законопроектъ се прѣдвижда да бждатъ обложени съ общински налогъ до единъ левъ нѣкои килограмъ на листа тютюнъ въ складоветѣ, находящи се въ района на общината.

„Ст. София, 10 юний 1920 г.

„Министъръ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве:

А. Л. Димитровъ.

„З а к о н ъ

за допълнение на чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини.

„Къмъ чл. 88 отъ закона за градскитѣ общини се прибавя слѣдующия новъ пунктъ:

„19) до единъ левъ на килограмъ на листа тютюнъ въ складоветѣ, находящи се въ района на общината.“

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ А. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Законътъ за градскитѣ общини, както и законътъ за селскитѣ общини и тоя за окръжнитѣ съвѣти, ограничаватъ до извѣстна степенъ съвѣтитѣ въ уреждане стопанствата на общината или на окръжния съвѣтъ. Това бѣ причината, която застави министерството да внесе едно такова кѣспчко измѣнение въ закона за градскитѣ общини. Много градски общински съвѣти, нѣмайки сръдства за посрѣщане разходите на общинитѣ, се видѣха принудени да обложатъ съ извѣстенъ налогъ намиращия се въ градскитѣ складове тютюнъ за обработване. Когато законопроектътъ бѣше внесенъ въ Народното събрание, получиха се бюджетитѣ на нѣкои окръжни съвѣти, дѣто по сѣщия начинъ окръжнитѣ съвѣти искатъ да обложатъ складирания за прѣработване тютюнъ съ извѣстни такси за приходи на окръжнитѣ съвѣти, за да може тѣй голѣмитѣ нужди слѣдъ войната щогодъ да се задоволятъ. Сѣщното нѣщо става и въ нѣкои селски общински съвѣти. За да не се внасятъ три прѣдложения съ едно и сѣщо съдържание, азъ ви моля да се съгласите — противъ което не вѣрвамъ никой отъ народнитѣ прѣдставители да има нѣщо — да се приеме законопроектъ на първо четене, да отиде въ комисията и да се измѣни въ едно общо законоположение, което да даде право на селскитѣ и градскитѣ общински съвѣти и на окръжнитѣ съвѣти, да могатъ да облагатъ намиращия се въ складоветѣ тютюнъ съ извѣстна такса.

Н. Пастуховъ (с): Окрѣжнитѣ съвѣти какъ ще облагатъ? Кои складове?

Министъръ А. Димитровъ: Сѣщия тютюнъ го облагатъ до 10, 20, 30 ст. килограмътъ за нуждитѣ на окръга.

Н. Пастуховъ (с): Значи, излиза работата, че ще има два данѣка.

Министъръ А. Димитровъ: Три данѣка ставатъ, г. Пастуховъ. При изнасянето на тютюня отъ селската община държавата прибира до 20 ст. А понеже въ много градове, дѣто сѣ складоветѣ, принаждатъ работници отъ външни мѣста, които, както знаете, налагатъ извѣстни задѣлжения на общината, тя не може по другъ начинъ да ги посрѣщне, освѣнъ като облага складирания тютюнъ съ извѣстни налози. Нѣкои окръжни съвѣти, Пловдивскитѣ, Кюстендилскитѣ, ми се струва и Старозагорскитѣ, сѣ направили сѣщото — облагатъ този тютюнъ. Нека отиде въпросътъ въ комисията, да се обсъди тамъ и да се опрѣдѣли съ едно законоположение въ какъвъ размѣръ ще бжде облагането.

П. Стояновъ (р): Само че тукъ е въпросътъ за извѣстно число градски общински съвѣти, а не и за тритѣ — за селскитѣ общински съвѣти, за градскитѣ общински съвѣти и за окръжнитѣ съвѣти.

Министъръ А. Димитровъ: Затуй азъ казвамъ да се приеме законопроектъ на първо четене, да отиде въ комисията и тамъ да видимъ какво ще можемъ да направимъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Стефанъ Бакърджиевъ.

С. Бакърджиевъ (к): Азъ искамъ да зная сега, като се приеме на първо четене законопроектъ, разискванията при второто четене само 20 минути ли ще траятъ?

Министъръ А. Димитровъ: Ще ви позволимъ, г-да — никой нѣма да прави капиталъ отъ това — по единъ часъ да приказвате, ако исате да си запазите правото.

Прѣдседателъ: Понеже никой не е поискалъ думата да говори, слагамъ въпроса на гласуване.

Кои то приемат по принцип законопроекта за допълнение на чл. 88 от закона за градските общини, моля, да си вдигнат ръцете. Мнозинство, приема се. Законопроектът ще се изпрати въ комисията по Министерството на вътрешните работи.

Слѣдва трета точка от дневния редъ — първо четене законопроекта за национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ.

Моля г. секретаря да го докладва.

Секретаръ В. Величковъ (з): (Чете)

„М О Т И В И

на законопроекта за националното дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ.

„Тая година Иванъ Вазовъ, най-блѣскавото олицетворение на българския гений, съвѣстѣта на българския народъ прѣзъ течение на половинъ вѣкъ, ще отпразнува двойния си юбилей: седемдесет-годишнината отъ рождението си и петдесет-годишнината отъ своето творчество.

„Извѣстно е, каква роля игра великиятъ поетъ въ развитието на българската култура, поезия, езикъ и общественост прѣзъ тая епоха, която никой не може си прѣдстави вече безъ Вазова.

„Ето защо цѣлокупниятъ български народъ съ право се готви да ознаменува на 24 октомврий т. г. съ голѣми тържества юбилея на поета, който юбилей ще бѣде единъ великъ националенъ празникъ и една проява на твърдата воля на България, да живѣе въпрѣки всички тежки катастрофи на послѣдните години. Българскиятъ народъ впрочеъмъ отдавна вече е наградилъ Вазова съ най-голѣмата честъ, която единъ синъ на музитѣ може да си жаела, като го е призналъ за свой националенъ поетъ. Вазовъ прѣкои отъ стъпнената на когото сж прѣведени на всички културни езици и сж опѣнени много високо отъ европейската критика, заема вече въ литературата на своя народъ мѣстото, което рускиятъ — опрѣдѣли Пушкинъ а полскиятъ — Микеевичъ. Българскиятъ народъ знае отдавна наизустъ прѣкрасните ония химни, въ които въчновенниятъ поетъ съ пламени слова възпѣва родината. Оне въ първите си сонети „Прѣпоречъ и Гвела“, „Тягитѣ на България“ и „Избавление“, прокуденъ въ чужбина, той мисли сѣмо „за България свещенна, гдѣто плачатъ и се молятъ на сжния езикъ“.

„Но любовта на Вазова къмъ отечеството слѣдъ освобождението оне повече се усилва. Прѣдъ бързия материяленъ и духованъ прогресъ на родината той открива въ нея „при всѣки погледъ новъ по-нови красоти“. Той не познава земя, която да сбира въ едно „всички блага и дарове: хлѣбъ, свила, рози, цвѣта и плодове, на Истока свѣтлина и на Югъ аромата“. Даже въ Италия той си спомни съ тѣжа за Балкана, за прѣкрасната родина и въздишъ за „розовата долина“.

„Кому не е извѣстно съ какъвъ възторгъ Вазовъ възпѣва дивната красота на нашате вѣчно млада, чаровна природа, нейните планини, нейните поля и гори, нейните райски долини!

„Но на по-малко страстно отъ българската земя обича Вазовъ и българския народъ съ цѣлото негово минало, въ което се мѣчи да прозрѣе и неговото грядущѣ, което му се чертае въ блѣсъка на славата въпрѣки всички катастрофи и нещастия.

„Той, който като никой другъ е проникналъ въ душата на българина, не възхищава особено отъ двѣ основни качества на нашия народъ: неговата трѣзвост и неговото трудолюбие. Многобройни сж пѣснитѣ, въ които Вазовъ възпѣва дълга и труда и особено труда на земледѣлца. Вазовъ благоговѣе прѣдъ сѣяча, който отъ Черно море до Пиндъ и до Морава безшумно „оре и сѣе и зеленчукъ и жито, но сѣе и идеи“.

„Своего стихотворение „Трудътъ“ поетътъ завършва съ молитва: „О Боже, при рѣцѣтъ, дѣто пишатъ, творятъ, управятъ, водятъ, повѣляватъ, Ти наспори у насъ и рѣцѣтъ здрави, що работятъ, що тихо вършатъ подвизи величави“. Но, свидѣтель възхитенъ на тия подвизи, поетътъ отливко знае, че има още много да се работи за материялното, умственото и нравственото повдигане на широкитѣ трудещи се маси. Той не прѣстава за това да дава съвѣти на народа да радѣе прѣди всѣчко за просвѣта. Често се обръща той къмъ малкото бѣдно говедарче — „При мишици силни прибавя наука, разковничето тамъ е

на сполука!“! Защото знанието е богатство. Схващайки своята собствена мисия и тая на цѣлата интелигенция много високо, усѣщайки се винаги като възпитателъ на своя народъ, Вазовъ и като частна личностъ е билъ е и днесъ образецъ на трудолюбие, на хуманостъ, на великодушие и милостъ, честностъ и справедливостъ. Винаги готовъ да брѣни най-енергично противъ цѣлтъ свѣтъ своя народъ отъ несправедливи нападки, хули и клевети, способенъ и да се възхити отъ неговата борческа мощъ, лаври и побѣди, той не е дразнилъ никогъ неговитѣ низки инстинкти и прѣвъ е плакалъ за жертвитѣ, които родината въ титански напоръ е давала за защита на своитѣ права. Неговата лира бѣ създадена, по признанието на самия поетъ, „за пѣсни ясни, за пѣжни стонове и молитви“. Но тя трѣпѣтъ въ бури и гърмежи и неволно трѣбваше да заечи въ пориви страстни и да се прѣвърнѣ въ трѣба, „що свирѣ въ битки“. Вазовъ прѣвъ възпѣ Сливница, при която „България въ три дни създаде цѣла епопея“, но прѣвъ я и проклѣтъ: „Проклетъ, проклѣтъ, оня нѣка бѣде, що тазъ кървава вражда завѣди между насъ — помежду два народа — брата по кръвъ, вѣра и свобода“. Когато поетътъ узна, че е подписанъ лондонскиятъ миръ, той възкликна призовавайки народа: „На работа сега отъ Дунава до Бѣлото море“. „Миръ, миръ! Свърши се славната война! На дѣло! Да печалимъ иде часъ побѣди други — пакъ велики тѣ сж; новъ Лозинградъ и новъ Люле-Бургасъ на бойнитѣ полета на прогреса“.

„Вѣрата на Вазова въ доброто, въ тържеството на истината и свѣтлината, прогреса и бѣдащето на българина е несекрушима. Той не може затова да си прѣдстави по-голѣмо нещастие, и за себе си и за народа, отъ това да загуби подъ удара на разочарованието, прѣдъ тържеството на злостата, вѣратъ въ правдата и доброто, да го срѣзи съмнѣнието. Къмъ малодушнитѣ той често се провиква да не падатъ духомъ, да не се съмняватъ, да не униватъ, защото уничието е смъртъ, „да не сдаватъ мечъ въ тежката борба, защото дългиятъ сумракъ е прѣдтеча на ясно утро“.

„Господа народни прѣдставители!

„Тѣкмо днесъ, когато българскиятъ народъ се прѣгва подъ ударитѣ на една жестока сѣдба, добръ е да се вслушаме въ думитѣ на великия оптимистъ:

„Не, не вѣрвамъ че до край

„Жертва ти ще си на злото,

„Твоятъ день ще засияй,

„Ше нарастне тебъ крилото,

„Духъ великъ щѣ оживѣй

„Въ едно ново поколѣние!“

„Но тѣкмо днесъ българскиятъ народъ е дълженъ и да си спомни за грамаднитѣ заслуги на своя синъ, който, свидѣтель на всички наши сѣдбини, жива история на всички трептежи на Балкана, допѣва своитѣ пѣсни на заликъ съ гордотъ съзнанието, че е изпълнилъ своя свещенъ дългъ, като е прѣскалъ свѣтлината, като е влѣлъ въ душата на цѣли поколѣния любовъ къмъ родиното, къмъ свободата и прогреса, къмъ правдата, истината и честността, къмъ труда и дълга. Скроменъ като винаги, стариятъ поетъ съ бѣлнитѣ коси, но съ жаркото още сърце, заявява въ една отъ послѣднитѣ си пѣсни, че не мечтае за „надамененъ паметникъ отъ бронзъ или мраморъ, издигнатъ на многолюдна стѣга“, защото има другъ паметникъ неглененъ, „паметникъ излѣлъ отъ нѣша по-трайни, отъ лѣчи и бисери, скрити, прѣснати, невидими, незнайни: на три поколѣния въ душитѣ“. И има право поетътъ.

„Но това не прѣчи на народа да даде и единъ материяленъ изрѣзъ на своята дълбока признателностъ къмъ своя знаменитъ синъ въ годината на двойния му юбилей. Азъ съмъ убѣденъ затова, че нѣма да се намѣри рѣка, която да се вдигне противъ прѣдложението ми въ-тоя законопроектъ: да се даде чрѣзъ едно национално дарение възможностъ на юбилярѣтъ да прѣкара безбѣдно своитѣ послѣдни години, и да се посвети спокойно и безъ грижи на своята муза, която наистина винаги е бѣгала отъ суетния блѣсъкъ, но която нѣма да откаже единъ вещественъ знакъ на всеобща почитъ и любовъ, когато тоя знакъ ѝ се поднася отъ избраницитѣ на цѣлия дълбоко признателенъ български народъ.

„София, 10 юний 1920 г.

„Министъръ на народното просвѣщение:

Ст. Омарчевски,

„Законопроектът

ва национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ.

„Членъ единственъ. По случай двойния юбилей на народния поетъ Иванъ Вазовъ, признателниятъ български народъ, цѣпейки заслугитъ на своя великъ синъ за отечествената култура и литература, опрѣдѣля му едновременно дарение отъ сто хиляди лева.

„З а б ъ л ѡ ж к а. Това дарение, както и домътъ на поета се освобождаватъ отъ всички данъци.“

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на просвѣтата.

Министъръ С. Омарчевски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че по прѣдложения отъ правителството законопроектъ за народно дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ — както това сте чели въ мотивнитъ на законопроекта — е обидно за народния поетъ и даже за нацията, да се говори за заслугитъ на Иванъ Вазова. Азъ смѣтамъ, че Министерството на народното просвѣщение е направило една неправилностъ, като е казало, че внася единъ законопроектъ за едно национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ. По-правилно би било да се каже: „Едно прѣдложение за народно дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ“.

Г. г. народни прѣдставители! Ние имаме въ България единствения случай сега, когато Народното събрание ще даде материяленъ изразъ на онай признателностъ, която българскиятъ народъ дължи на своя роденъ синъ, поетътъ Иванъ Вазовъ. Да се говори, да се доказва какви сж заслугитъ на народния поетъ, този голѣмъ титанъ въ България, който се явява гордостъ, както за България, така и за славянството, съчиненията на когото сж прѣведени почти на всички езици въ Европа, азъ мисля, че е обидно не толкова за поета, колкото за нацията. И азъ ви моля, прѣдложението, което прѣдставямъ на вашето просвѣтено внимание, да бѣде гласувано за честъ на българския народъ и за честъ на поета единодушно съ акламация.

Моля ви обаче туй прѣдложение да приеме слѣдната нова редакция:

„Р ѣ ш е н и е

ва национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ.

„По случай на двойния юбилей на поета Иванъ Вазовъ — 50-годишнината отъ книжовната му дѣйностъ и 70-годишнината отъ рождението му — българскиятъ народъ, цѣпейки високо заслугитъ къмъ отечествената книжнина, култура и общественостъ на своя великъ синъ, провъзгласява го за народенъ поетъ и въ знакъ на признателностъ опрѣдѣля му едновременно дарение отъ сто хиляди лева.

„З а б ъ л ѡ ж к а. Това дарение и цѣлото имотно състояние на Иванъ Вазовъ, както и той самъ лично, се освобождаватъ отъ всѣкакви данъци и повинности.“

Моля ви да гласувате това прѣдложение единодушно и безъ всѣкакви дебати на едно четене. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитъ и лѣвния центъръ)

Прѣдседателъ: Има думата г. Митѡ Станевъ.

М. Станевъ (к): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Внесено е прѣдложение, споредъ сегашното му измѣнение отъ министра на просвѣтата, за национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ и за признаването му чрезъ Народното събрание за националенъ поетъ. Причинитъ да се направи туй прѣдложение за дарението сж казани въ мотивитъ на законопроекта. Тѣ сж тѣзи, че Иванъ Вазовъ е допринесълъ твърдѣ много за духовната култура на нашата страна, че той е спомогналъ за развитието на нашата литература, че той е спомогналъ за обогатяването на българския народенъ езикъ. Тѣзи сж мотивитъ, по които се иска да се направи това дарение.

Г. г. народни прѣдставители! Ние, парламентарната група на българската комунистическа партия и цѣлата партия, нѣмаме нищо противъ изкуството въ неговитъ разклонения: поезия, скулптура, художество. Ние не можемъ да имаме нищо противъ носителитъ на това изкуство.

Х. Маноловъ (з): Трѣбва само да бѣде червено боядисано,

М. Станевъ (к): Ние, казахъ, не можемъ да имаме нищо противъ носителитъ на това изкуство, сжщо така и противъ талантитъ и способноститъ на нашитъ поети и специално на Вазова. Но заради насъ сжществуватъ другъ единъ въпросъ; той е въпросътъ: на кого днесъ служи изкуството?

Отъ земледѣлцитъ: На буржоазията!

М. Станевъ (к): На кого служи то въ неговитъ различни разклонения?

А. Яневъ (з): Вие, отъ любовъ къмъ изкуството, ще забържете изкуството.

В. Драгановъ (з): Изглежда, че вие обичате само тъмнината.

Отъ земледѣлцитъ: Какъ не се червите, какъ не ви е срамъ!

М. Станевъ (к): Азъ ще ви кажа, че вие трѣбва да се срамувате. (Възражение отъ земледѣлцитъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля ви се, г-да!

М. Станевъ (к): Азъ ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, че ние противъ талантитъ, способноститъ нѣмаме нищо. За насъ е важенъ въпросътъ — и той е важенъ за цѣлия български народъ — на кого служи изкуството въ съвременната държава?

Г. Сокуровъ (з): На българския народъ.

М. Станевъ (к): Безспорно е едно, че изкуството въ различнитъ негови разклонения не служи на българския народъ.

Ю. Вълковъ (з): А служи на буржоазията!

М. Станевъ (к): А че това е така, достатъчно е вие да се вгледате въ живота. Нима широкитъ трудящи маси, нима пролетариатътъ, който живѣе въ затѣнитъ краища на различнитъ градове и тукъ, въ София, може да се ползува отъ изкуството въ съвременното общество? Нима театритъ, които ги имаме, сж достойни на бѣдницитъ, на работническата класа, която днесъ тѣне въ мизерия?

Х. Пенчевъ (з): Ако бѣше въпросътъ за кръчмитъ и комарджиницитъ, щѣхте да ги защищавате. Вашитъ тамъ отиватъ.

М. Станевъ (к): Въ този моментъ, когато за работническата класа и за малоимотнитъ и бѣдни селски и градски маси сжществуватъ единъ въпросъ, който е въпросъ за животъ или за смъртъ — въпросътъ за хлѣба, въпросътъ за дневното сжществувание — мъчно ще можете да убѣдите нѣкого, че изкуството е достъпно за тѣзи именно широки народни маси. Колкото и да се мъчите да казвате това, вие не можете да го сторите и не можете да го докажете. Затуй защото и срѣдната, изъ която и вие излизате, голѣмитъ селски маси, които тѣнатъ въ пѣвѣжество, които тѣнатъ въ нѣмотия,...

С. Георгиевъ (з): Вие нали ги просвѣщавате?

М. Станевъ (к): ... които живѣятъ въ единъ непрогледенъ мракъ, тѣзи маси не могатъ да се наслаждатъ отъ изкуството въ различнитъ негови форми, въ каквито то се проявява. Не, за тѣхъ дори нѣма достъпъ въ училищата — и ако вие днесъ разгърнете статистиката, ще констатируете, ще видите, че една грамадна частъ отъ дѣцата на тѣзи маси стоятъ въ непрогледна тъмнота. Е добръ, кѣдъ се е проявило изкуството като едно дѣйствително народно изкуство, кѣдъ нашата поезия се е проявила като такава, кѣдъ дѣйствително нашитъ поети начело съ Вазова сж се проявили като народни поети, като пѣвци на нуждитъ, на стремежитъ, на страданията на този народъ? Но има сжщо така другъ единъ въпросъ: въ какво състояние, въ каква зависимостъ се намира днесъ изкуството? Безспорно, изкуството служи и е служило въ всички врѣмена на интереситъ на господствующитъ класи; възпѣва тѣхнитъ идеали, тѣхнитъ стремежи, тѣхнитъ искания.

Н. Пждаревъ (д): Думата е за Вазова, а не за изкуството.

М. Станевъ (к): Азъ ще дойда и за него. — Безспорно, това е тъй. Днесъ изкуството не е свободно да се прояви, днесъ талантътъ служатъ често пъти на каузи, които не сж тѣхни, може-би по необходимостъ трѣбва да служатъ на тѣхъ, затуй защото тѣ сж поставени въ туй общество, въ което тѣ трѣбва да живеятъ. А за да се живѣе чрѣзъ изкуството, чрѣзъ поезията, чрѣзъ различнитѣ прояви на изкуството, трѣбва да има материални срдѣства за издържане и, за да се набавятъ тѣ, по необходимостъ изкуството подпада подъ влиянието на господствующитѣ класи и служи на интереситѣ имъ. Какво прѣдставлява днесъ изкуството въ цѣла Европа? То днесъ служи на чувствата на умиращата буржоазна класа, която загзва, която захожда и то се е обърнало на едно пѣснопѣние на щенията, на плѣтскитѣ щения, ако искате, на тази класа. Вземете тѣй нареченитѣ модернисти и вие ще видите, че тѣ възпѣватъ именно доволството, възпѣватъ стремежитѣ въ грубо-чувствената област на днешната класа.

М. Дилановъ (з): Какво общо има Вазовъ съ модернистѣ?

М. Станевъ (к): Идете да видите по витринитѣ на магазинитѣ художническитѣ картини на прищлѣнитѣ художници, контрареволуционери, които ги излагатъ, и ще видите на какво служи изкуството въ днешния моментъ. Тамъ ще прочетете единъ надписъ, цѣто се казва: „То что можно назвать — артиллерийская подготовка“. Да, това е изразъ на най-грубитѣ плѣтски стремежи и желання на една класа, която дѣйствително се е отстранила отъ труда и тѣрси срдѣства само за удоволствия. Какво прѣдставляватъ днешнитѣ голѣми театри, какво прѣдставляватъ артиститѣ, къмъ които всичкото наше уважение, сжщо и къмъ поетитѣ? Тѣ днесъ сж иземници на капитала. Днесъ въ България вие имате туй, което отдавна съществувало въ Европа: театритѣ сж се обърнали на капиталистически прѣдприятия и способноститѣ, талантитѣ се залагатъ за печалби на капиталистическата класа.

Отъ комунистѣ: Вѣрно.

М. Станевъ (к): Това е положението, вие го имате днесъ и тукъ. Е добръ, въ туй отношение, казвамъ, изкуството е въ пълна зависимостъ отъ разбиранята, отъ идеитѣ на господствующата класа, то е въ пълна зависимостъ, въ ноктитѣ на капитала. Както физическитѣ трудъ, както умствениятъ трудъ, тѣй сжщо и художническитѣ прояви сж въ пълната власт на капитализма, въ пълната власт на капиталистѣтѣ.

И. Гетовъ (з): А „Червенъ смѣхъ“?

А. Яневъ (з): Не е вѣрно. Максимъ Горки, който възпѣваше пролетариата, никой не го възпираше да служи на буржоазията въ Русия.

М. Станевъ (к): Поради това, казвамъ, изкуството по необходимостъ почва да служи на идеитѣ на буржоазията. У насъ, специално въ нашата поезия, Вазовъ — дължа да ви заявя, че къмъ способноститѣ и талантитѣ на Вазова ние нѣмаме нищо какво да кажемъ — е възпѣвалъ нашата родина, той е спомогналъ за развитието на нашия езикъ. Обаче българската поезия въ продължение на 30 и повече години е била въ услуга на българската буржоазия и като мотивъ на българската поезия е служило най-много възпѣването на националнитѣ идеали на България, ...

А. Яневъ (з): Значи „Подъ игото“ е буржоазно творение? Срамота!

М. Станевъ (к): ... а възпѣване на националнитѣ идеали на България — то значи възпѣване на завоевателната политика на българската буржоазия.

Х. Набакчиевъ (к): Съвършено вѣрно! Чухте ли сега?

М. Станевъ (к): То значи, че поезията у насъ се е поставила въ услуга на стремежитѣ на българската буржоазия и е служила въ продължение на много години на българската буржоазия. Въ послѣднитѣ години тя се изрази въ една много очевидна, много ярка форма. Тази идея въ нашата поезия се изрази въ послѣднитѣ години въ единъ шовинизъмъ.

Х. Набакчиевъ (к): Бѣсенъ.

М. Станевъ (к): Вземете Кирилъ Христовъ, вземете Бобевски, който написа пѣсенята „Сюзинци разбойници“, отъ която цѣлата българска буржоазия на вѣрмето се възхищаваше, пѣеше я по улицитѣ, а въ послѣдния моментъ, когато страната бѣше доведена до тази пропастъ, въ която се намира сега, българската буржоазия намѣри за необходимо да прѣслѣдва виновницитѣ за катастрофата и повдигна единъ походъ и противъ самия Бобевски. Отъ друга страна вие имате грубо шовинистичнитѣ творения на Кирилъ Христовъ: „Сърбия, сърби я, Сърбия!“. Това сж стихотворения, това сж творения на нашата поезия, които насърчаваха българския национализъмъ, които му казваха, че идеалитѣ на българската буржоазия могатъ да се осществятъ съ силата на юмрука и съ силата на щика. Е добръ, Вазовъ — нека го признаемъ — не стана тѣй грубъ изразителъ на тази идея, не я прояви въ такава форма, както Кирилъ Христовъ и Бобевски, но Вазовъ е генералисимусътъ на българския национализъмъ въ областта на поезията — това може да се докаже.

А. Яневъ (з): За туй е виноватъ, че обичалъ България.

М. Станевъ (к): Вземете послѣднитѣ сборки „Подъ гърма на побѣдитѣ“, „Пѣсни за Македония“, „Тѣ нѣма да загинатъ“ — всички тѣзи творения сж писани въ защита на българския национализъмъ, въ защита на българската националистическа политика. Азъ само съ единъ-два цитата ще ви посоча това. Ще ви прочета нѣколко стиха отъ стихотворението „Прѣдъ Вѣло-море“: (Чете)

„Привѣтъ вамъ, класични талази,
„Привѣтъ вамъ отъ нашия Балканъ!
„Не идемъ катъ гости на вази,
„А стигаме скѣпний си блѣнъ.“

Кой блѣнъ сме достигнали ние, кой блѣнъ достигна българскиятъ народъ? Какъвъ е този блѣнъ: блѣнъ на българския трѣпачъ се народъ или блѣнъ на българската буржоазия? Безспорно, вие, които сжщо така бѣхте тогава противъ тази политика, ще отговорите, че това е блѣнъ на българската буржоазия. И дѣйствително, г. г. народни прѣдставители, българската буржоазия, откакъ се е явила на блѣнъ свѣтъ, и когато е спала е сънувала за своитѣ национални идеали: тя иска да заграби и Бѣло-море, и Македония, и Добруджа, и цѣла Албания, ако щете. Всичко това сж идеали на българската буржоазия и тѣзи блѣнове сж възпѣти отъ нашитѣ поети, тѣ сж възпѣти и отъ първия български поетъ Вазовъ.

А. Яневъ (з): А вие пъкъ мечтаете за пропадането на България.

М. Станевъ (к): Е добръ, азъ ви казвамъ, че Вазовъ се явява изразителъ на тази националистическа българска идея. Нѣма защо да ви цитирамъ и други стихове. Цѣлата тая сборка именно е отъ такива творения. Слѣдъ туй вземете стихотворението „29 ноември 1915 г.“. Тамъ сжщо се възпѣва, че е достигнатъ българския идеалъ по отношение на освобождението на цѣла Македония. Вземете сжщо така стиховетѣ отъ 1913 г., които сж печатани въ в. „Миръ“. Обръщамъ вашето внимание на стихотворението „Ангиста“, цѣто националниятъ поетъ употребява своитѣ безсмыслини дарби, своитѣ способности да възпѣе силата на юмрука като срдѣство за постигане на националистически идеали на българската буржоазия. Стихотворението „Ангиста“ е именно единъ типиченъ изразъ, а сжщо и всички други стихотворения сж най-типиченъ изразъ на тази идея на българската националистическа завоевателна политика. А, г. г. народни прѣдставители, какво цѣрите вие тукъ отъ нѣколко мѣсеца пасамъ? Не се ли мъчите да цѣрите — защото не можете да изцѣрите това — не се ли мъчите да цѣрите ранитѣ на тази страна, причинени отъ българската завоевателна политика? Не се ли мъчите вие да намѣрите изходенъ пътъ за тази страна, за да я изкарате отъ безизходното положение и отъ онази страшна пропастъ, въ която българскиятъ национализъмъ я е хвърлилъ?

Отъ комунистѣ: Вѣрно!

М. Станевъ (к): Вие не се ли спирате днесъ прѣдъ факта, че въ 1913 г. прѣдъ Чаталджа и Буларъ паднаха съ десетки хиляди български синове, не се ли спирате прѣдъ факта, че останаха съ отрѣзани рацѣ, безъ крака и безъ очи маса хора, не се ли спирате прѣдъ факта, че и отъ тази война,

отъ 1915—1918 г., вие имате маса жертви, имате ишвалиди повече отъ 50—80 хиляди души, имате сираци, които днес ходятъ немилни-недраги по улицитъ на градовете и села, имате слепци, които вчера бѣха дошли тукъ въ кулоаритъ на Събраниято . . .

Н. Пждаревъ (д): Има ги и вътрѣ въ Камарата.

М. Станевъ (к): . . . и, посочвайки на своята неджгавостъ, искаха да имъ се даде възможностъ да живѣятъ? Е добръ, въ този моментъ, когато страната и финансово и икономически е банкрутирала, въ този моментъ, когато всички при разглеждането на бюджета се питате, отъ дѣ да вземете срѣдства, за да поправите разстроениятѣ финанси, въ този моментъ, когато се залавяте да казвате, че ние ще постигнемъ отъ заплатитѣ на служащитѣ при Народното събрание, въ този моментъ, когато искате да изхвърлите много чиновници, за да не имъ дадете възможностъ да живѣятъ, въ този моментъ, когато вие всичко насочвате противъ наемнитѣ на държавата и когато не имъ давате възможностъ да живѣятъ, азъ ви питамъ: каква смисълъ има да излизате да давате дарение? Не е въпросъ въ стотъ хиляди лева — то е нищо — но вие, когато искате да изхвършите това, вие признавате, вие освещавате една политика пагубна, една политика разорителна, една политика, противъ която вие въ миналото сте декларирали, че сте, а днесъ идете да я поддържате. И въ този моментъ, когато вие вършите това, по нищо не се различавате отъ партинитѣ, които сж управлявали, въ областта на прѣслѣждане националистическитѣ идеали на България. (Възгласа отъ земледѣлцитѣ) И вие дѣйствително вървите по същия пътъ. Е добръ, комунистическата партия е била противъ завоевателната националистическа политика на българската буржоазия — тя е била и си остава противъ нея.

А. Кундалевъ (з): Безъ Георги Кирковъ!

С. Дупариновъ (з): Съ Парвусъ!

М. Станевъ (к): Ние искаме да останемъ послѣдователни въ туй отношение, като отречемъ признаването за национална една политика, която не е национална, а която е противонационална, защото е съсипала българския народъ. (Ржкоплѣскане отъ комуниститѣ) Това искаме ние да отречемъ.

Г. Сокуровъ (з): По-рано не я отрекохте.

М. Станевъ (к): Е добръ, г. г. народни прѣдставители, азъ ви казвамъ, че вие тогава, когато е въпросъ за думи, стоите на едно друго становище. Азъ бихъ поканилъ г. министра на просвѣщенieto да каже, нали въ своята книга той се обявява противъ тази националистическа политика? И това е именно важното, че вие на думи се обявявате противъ тази политика, а я освещавате на дѣло и я реализирате.

Х. Набакчиевъ (к): И за нея говориха въ врѣмето на Радославова.

С. Дупариновъ (з): Не сме довеждали, като васъ, германци, за да устройваме митинги и да караме българския народъ на война. Не ви е срамъ!

М. Станевъ (к): Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви заявихъ, че най-малко работническата класа, най-малко нейнитѣ прѣдставители сж противъ изкуството. Азъ ви съобщихъ това заради туй, защото работническата класа, работниятъ народъ иска да се развива всеестранно и той трѣбва да се развива всеестранно: и физически, и духовно. Той иска да се наслаждава отъ всички плодове на науката и изкуството. Е добръ, азъ ви казвамъ, че това изкуство, което вие днесъ искате да възнаградите по необходимостъ съ измѣнението на обществения редъ, въ който днесъ живѣемъ, съ прѣмахването на веригитѣ, които стѣгатъ изкуството, то ще стане дѣйствително народно изкуство и тогава даренията ще ставатъ не отъ Парламента, а отъ народитѣ, тѣ ще бѣдатъ дадени на всички онѣзи, които възпѣватъ красиво, хубавото, които посочватъ начинитѣ, по които трѣбва да живѣятъ народитѣ, за да могатъ да се наслаждатъ дѣйствително отъ този животъ. Това изкуство може и ще се развие до своята пълна, съвършена красота само тогава, когато капиталистическиятъ монополъ върху произведенията на изкуството и науката бѣде

смыкнатъ отъ политическата сцена, бѣде му отиета политическата властъ. И въ такъвъ случай свободното общество на народитѣ ще цѣни своитѣ художници, своитѣ поети тѣй, както тѣ се цѣнятъ днесъ въ свѣтска Русия. Шаляпинъ, знаменитиятъ пѣвецъ, днесъ пѣе на рускитѣ работни маси и тѣ го акламираатъ, тѣ му даватъ не нѣ-какви сто хиляди лева, а тѣ го възнаграждаватъ съ лаврови вѣнци, тѣ го възнаграждаватъ съ своитѣ сърца и души; имате Маленмъ Горки, също великъ писателъ. Тѣй се цѣнятъ и тѣй ще се цѣнятъ прѣдставителитѣ на изкуството въ бъдещето общество, това общество, което ще даде възможностъ на всички да живѣятъ, да се развиватъ и умствено и физически и ще се приближава човѣкъ все повече и повече до съвършенството, до красотата, за която говори Ницше въ своето съчинение „За свръхчовѣка“.

Е добръ, къмъ туй се стреми човѣчеството, къмъ туй се стреми комунизмътъ и то неизбежно ще послѣдва, колкото вие да се явявате защитници на разорителната завоевателна националистическа политика. Къмъ този пътъ отива човѣчеството. Ние сме убѣдени дълбоко, че човѣчеството тѣй ще се развива, ще расте, ще става красиво и необятно въ своитѣ изнамѣрвания, въ своитѣ открития и азъ вѣрвамъ, че то въ своето съвършенство ще дойде до тамъ, за да се обърне и да каже на библейския Богъ: „Господи, на колѣнитѣ, защото азъ те побѣдихъ въ своитѣ творения“. (Ржкоплѣскане отъ комуниститѣ)

И. Гетовъ (з): Открихте Америка!

Прѣдседателъ: Има думата г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Съ законопроекта, измѣненъ сега по желанието на г. министра на народното просвѣщение въ рѣшение, което тѣй трѣбваше да бѣде, ние сме повикани, като прѣдставители на българския народъ, да изкажемъ по единъ тържественъ начинъ почитта и уважението и любовта къмъ онзи, който 50 години непрѣкъснато въ своитѣ китни и музикални пѣсни възпѣваше хубавата природа на нашето отечество, да изкажемъ своята благодарностъ къмъ онзи, който въ течение на 50 години ходи изъ нашитѣ поля и гори, събира цвѣта и отъ тѣхъ прави китки, съ които да краси челото на майката отечество и да разтупава тѣглата на страдалеца въ него — българскиятъ народъ. Тоя роденъ синъ на България не служи на една партия, той не служи въ своитѣ безсмъртни творения на една политическа доктрина, не, той въ началото дори, безъ да подозира — защото не е обладалъ такава висока литературна култура, каквато по-послѣ доби съ собственъ трудъ — се явява носителъ на доктрината въ поетическото творчество „Изкуството за изкуството“. И за това малко произведения ще намѣрите въ страницитѣ на Вазовитѣ съчинения съ явна, открита тенденция. Не отричамъ, че има такива, но тѣ сж сравнително много малко.

Г. г. народни прѣдставители! Единъ български гражданинъ, който възпѣ страданията на народа ни въ миналото тѣй, както никой другъ до днесъ, освѣтъ Ботевъ, единъ български гражданинъ, надаренъ съ рѣдкия Божи даръ да твори художествени поетически цѣнности, който обиколи нашата страна, влѣзе въ живота на всички обществени слоеве и класи и описа въ страницитѣ на своитѣ „Ескизи“, „Драски и шарки“, разкази, а по-нататкъ, повѣсти, романи, драми и комедии, добритѣ, положителнитѣ, и отрицателнитѣ качества на нашия народъ — тоя поетъ, тоя творецъ на безсмъртни цѣнности заслужава признателността на своя народъ. И когато днесъ сме повикани да изкажемъ своята благодарностъ къмъ него за 50-годишния му трудъ на българската неразработена политическа анива, ние не можемъ да се взираме въ дребнитѣ или дори по-едри и голѣми недостатѣци на неговото творчество. Ние днесъ не сме повикани тукъ нито да правимъ критика поетична и литературна, нито дори да съчиняваме рецензии. Ние едно обаче не можемъ да не признаемъ: че Вазовъ, колкото и недълбоко, влѣзе въ думата на българина, изнесе изъ нейнитѣ нѣдра онова, което е цѣнно, и го хвърли, показа го въ живота на този същия българинъ и на цѣлия свѣтъ. Той влѣзе въ срѣдата на българското сѣмейство и въ страницитѣ на своитѣ трудове нарисува единичния животъ на това сѣмейство, отъ една страна хубавитѣ качества на прѣдаността между съпругъ и съпругата, на любовта на родителитѣ къмъ дѣцата, на мирния, хубавия животъ на българското сѣмейство. Но той не забрави и другата страна — той не забрави да нарисува и отрицателнитѣ качества на нашия животъ: бъл-

гарският инат и вироглавство, българската простачина и непрогледно невяжество, българската алчност за богатство, българското високомерие тогава, „когато слъпото прогледне“ — както по-послът неподдържаемо нарисува туй качество покойният Алеко Константинов в своя разказ „Пази Боже слъпо да прогледне“. Всички тези положителни и отрицателни черти Вазов, наспроти дарбитъ, съ които Богъ го е надарилъ, ги изнесе въ страницитъ на своитъ произведения, и ние имаме почти пъленъ обликъ на нашата национална душа въ неговитъ произведения. Въ „Подъ игото“ вие ще видите между другото нарисувани и нашитъ дѣйци, нашето национално революционно движение въ 1876 г. Кой български писателъ и поетъ до днешния моментъ, до днешния день нарисува по-добрь отъ него тези национални революционни движения? Кой можа да даде тази пластика? Кой можа да одухотвори Колча слѣпия или Рада — макаръ сравнително слабо нарисувана — даскалищата революционерка, кой можа да одухотвори българскитъ апостоли на свободата тъй, както той? Кой можа да възбѣ титанитъ на българското възраждане, национално и просвѣтно? Кой можа да надмине Вазова въ неговия „Паисий“? Кажете за Бога! — „Сто и двайсетъ години, тъмнини дълбоки“ — гѣе поетитъ. Когато нашиятъ народъ е страдалъ, поетитъ възбѣва страданията му и неговото възраждане чрѣзъ Паисий, който на мѣждѣщето кандило пише страницитъ на оная история, която създаде епоха въ нашето възраждане. Въ лицето на „Дѣдо Лулчо“ въ драмата „Руска“, не бѣше ли Вазовъ, който възсъздаде българина, старъ планинецъ, който умира за свободата на отечеството си? Не Вазовъ ли възсъздаде въ лицето на Руска и на Ангелъ българския момъкъ и българската мома, които сж готови да жертвуватъ всичко за свободата на родината си? Не Вазовъ ли възбѣ доброто и хубавото въ живота не само на българина, но на човѣка? Защото не трѣбва да забравяме, г. г. народни прѣдставители, че Вазовъ въ своитъ творения се е възвисилъ надъ националността не единъ пѣтъ, много, много и много пѣти, и се е прѣдавалъ на общочовѣшкитъ чувства, които неговото сърце е прѣживявало най-живо. Тѣзи прѣживявания сж нарисувани въ извѣстни неговии поетически творения. Той е поетитъ, който въ българската книжнина най-много е възбѣвалъ красотата и красивото, и затуй критичитъ, които поддържатъ теорията, че изкуството трѣбва непременно да има тенденция да не хвърчи въ облацитъ, толкова жлъчно го критикуваха на врѣмето за тая негова „слабостъ“ — както се изразяваха тѣ. Творчеството е творчество, г. г. народни прѣдставители, само тогава, когато е свободно отъ оковитъ на народната, принудителната мисль да твори тъй или иначе, когато е абсолютно свободно отъ оковитъ на всичко и на всички. Тогава само творчеството е творчество. Вазовъ, неговото сърце и душа сж станали отзвукъ на борбитъ у насъ. Вие си спомняте героя бай Ненко въ разказа му „Тѣмънъ герой“. Чель съмъ го може-би прѣди 25 години най-малко и никога до днесъ не съмъ го повторилъ, но мисля, че докогато съмъ живъ нѣма да го забравя. Изпадналъ занаятчия отъ горскитъ мѣста, бай Ненко е стражаръ въ управлението на миналата, отдавнашната, мрачна ва България епоха и, въ качеството му на стражаръ, кара го неговото началство ношно врѣме да бие арестувани, непознатъ нему хора, да ги бие съ дървета, съ камшици, съ торбагѣчия и т. п.

Т. Цеконъ (к): Както сега.

С. Костурковъ (р): Бай Ненковата събѣсть не може да се помари съ тая заповѣдъ и той не иска да я изпълни; бай Ненко не бие, бай Ненко протестира, бай Ненко напуца, бай Ненко го изгонватъ и го подгонватъ.

Т. Цеконъ (к): Сега нѣма такива стражари.

С. Костурковъ (р): Вие виждате каква е мисльта ми — да ви изтъкна какъ поетическото чувство на Вазова, какъ неговото поетическо сърце се възмущава отъ всичко грозно, мръсно, долно, отратително въ живота, какъ той рисува и мрачнитъ и свѣтитъ страни на нашия български обществанъ и частенъ и сѣмъенъ животъ.

В. Власковски (к): За гасене на свѣтитъ писалъ ли е пѣкога нѣщо?

А. Яневъ (з): И въ вдигането на мостове не е писалъ.

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Вие виждате, че поетитъ Вазовъ е живѣлъ съ живота на народа си, на когото той е достоенъ синъ. Той е плакалъ съ съзлитъ на народа, радвалъ се е съ радостта на народа. И ние не можемъ освѣтъ да му благодаримъ, дѣто по този начинъ той си е платилъ достойно дълга като достоенъ синъ на родината. Днесъ и земледѣлецътъ, и търговецътъ, и работникътъ, и капиталистътъ — всички, у които има погодъ развито естетично чувство, сж готови да се наслаждаватъ отъ хубавото, което ще намѣрятъ въ творенията на поета. Всѣки взема отъ поетическото творчество на Вазова това, което му е присърце, и това, което е съгласно съ неговитъ разбирания. Затуй Вазовъ е националенъ поетъ. защото той не е творилъ, за да служи на една партия или на една политическа доктрина, а е творилъ за да изкаже чрѣзъ словото, въ образъ поетиченъ, възлията на своята душа, копненията на своето сърце, да прѣдаде въ образъ поетиченъ живота, на който той, Вазовъ, е станалъ изразъ, отражение. Безъ съмнѣние, Вазовъ не е можалъ да не се влияе отъ врѣмето и отъ условията на живота; той се е влиялъ. Никой не може да не се влияе, и тѣзи, които си мислятъ, че не се влияятъ, и тѣ не малко се влияятъ. Животътъ е по-силенъ отъ нашитъ желаниа, животътъ е по-силенъ отъ нашитъ блѣнове, отъ нашитъ хубави искания, които догонваме съ своитъ мечти и съ своя неосерѣдственъ трудъ въ тоя животъ, и като по-силенъ, той налага желѣзния си юмрукъ като печатъ върху душата на всички, а слѣдователно още повече върху душата, чувствителната душа, на поета. Затуй, защото Вазовото творчество е отражение на онова, което съставлява живота на нашия народъ, затуй Вазовъ е народенъ поетъ. Ние нѣма да го направимъ такъвъ съ едно рѣшение, и то не трѣбва да се взима, то трѣбва да бѣде зачеркнато, защото народнитъ поети не ставатъ народни съ рѣшение на Народното събрание, тѣ ставатъ такива съ заслугитъ, които сж направили, съ кумира, който сж издигнали въ сърцата на синоветъ на тѣзи народи. Единъ Гьоте издигна кумиръ не само въ сърцата на нѣмцитъ, а въ сърцата на всички културни народи, единъ Шекспиръ прѣди него — сжщо, единъ Пушкинъ — сжщо, единъ Данте — сжщо. Тѣ издигнаха кумири за народа си и за свѣта. Има поети, които сж повече мирови, отколкото народни. Вазовъ не е отъ тѣхъ, Вазовъ е повече народенъ, нашъ поетъ, отколкото мирови. Но той е и мирови, защото и той оплаква мировитъ потисничества, описва ужаситъ, мизерията, въ която сж поставени нещастнитъ въ живота, и по този начинъ буди чувство на омраза у ония, които четатъ неговитъ творения отъ този характеръ, къмъ всичко отвратително, къмъ всичко долно, къмъ всичко потисническо въ този животъ. Вазовъ възбѣдѣствува чрѣзъ своята книжнина не само върху възрастнитъ, той възбѣдѣствува едновременно и на младитъ поколения. Нѣма българска читателка, нѣма българска христоматия, която да не е изпестрена въ своитъ страници съ Вазови произведения — кхсове отъ стихове, или отъ разкази, или отъ повѣсти, или отъ романи. Г. г. народни прѣдставители! Това е единъ отъ голѣмитъ творци не само на нашата нова литература, това е единъ отъ голѣмитъ творци на хубавия нашъ народенъ езикъ. И само онзи, който иска да се храни съ илюзии като мисли, че служи на човѣчеството, безъ да служи на народа си, само той може да отрече цѣната на такива творци на истинска култура, на прогресъ, на човѣщина, на каквито цѣнности е творецъ и Вазовъ.

Азъ казахъ — и съ туй трѣбва и да свърша — не се качихъ тукъ да критикувамъ Вазова. Друго е мѣстото, дѣто критики трѣбва да се правятъ. Азъ се качихъ тукъ само да констатирамъ онова, което Вазовъ е направилъ въ единъ периодъ отъ 50 години — рѣдко частие за единъ поетъ да доживѣе такава възраст, 70-годишна, и да празнува 50-годишенъ юбилей отъ своето поетическо творчество. Единъ поетъ, който 50 години е творилъ художествени цѣнности, поетически произведения, който е далъ толкова много за красотата на нашата родна рѣчь, който толкова е направилъ за повдигане на духовната култура у нашия народъ, а чрѣзъ това и за повдигане на веществената култура у този народъ, такъвъ поетъ не може да не се нарече великъ синъ на своята родина и не може да не му се отдаде данъта, най-малката данъ, която подобава да отдадатъ почитенитъ граждани на една страна, достойни уважителни на цѣното, което тая страна е родила, ражда и тепърва ще ражда.

Ето затуй, безъ да правимъ партийностъ, ние, кланйки се прѣдъ голѣмия Божи поетически даръ, който е вложенъ въ душата и сърцето на поета, благодарейки му

горещо и от сърце за всичко сгуй хубаво и добро, което е направил чрез своето перо за родината, за да я издигне високо, да я направи достоен член на общочовешкото семейство, за да може да няма разпри и кавги между тези членове на туй общочовешко семейство, ние, изказвайки тази наша благодарност към достойния поет, приемаме да се изрази тая национална благодарност още в нѣщо вещественно, но мислимъ, че това, което се предлага, не ще да е толкова пригодно, колкото би било пригодно друго нѣщо.

Г. г. народни представители! Ние не желаемъ на нашия поетъ, днесъ като му гласуваме една сума, слѣдъ нѣкоя година или мѣсеци да свърши. Ние му пожелаваме още дълтъ животъ, защото той съ своето стройно българско тѣло на балканецъ, на синъ на гордия български Балканъ, и днесъ прилича на оня боръ, който той възлѣ въ първото свое стихотворение като поетъ, и днесъ е все тъй правъ, все тъй строенъ, все тъй гигантъ по тѣло и пълненъ съ жизнена енергия. Ние му желаемъ още дълги и дълги години да запази това здраве, за да може още цѣлности да твори, цѣлности неощѣпени, защото Вазовъ ще бѣде оцѣненъ въ бъдещето. Ние днесъ не можемъ да го оцѣнимъ. Нѣкои отъ насъ днеска сж слѣпи и съ двѣтъ очи, други сж слѣпи съ едно око, трети сж слѣпи съ едно и половина — както щете кажете, но едва ли има, или съобщамъ малко има такива, които да виждатъ безпристрастно, така че да оцѣнятъ Вазова по достойнство. Това е не само у насъ, това е трагедия въ живота на всѣки народъ. Правилна оцѣнка на даденъ дѣятел, общественъ и политически, или дори на единъ поетически талантъ става слѣдъ смъртта отъ бъдещитѣ поколения, които ще сж се отървали отъ староститѣ, подъ влиянията на които сж мислили, дѣйствували и прѣдѣлявали съвѣщеніициѣ.

Желаяйки, прочее, на Вазова още дълтъ животъ, за да може да допнѣ своята още недопѣта пѣсенъ, ние мислимъ, че ще бѣде много по-добъръ, ако вмѣсто да гласуваме едно дарение отъ 100.000 л., увеличимъ на 3.000 л. мѣсечно народната му пенсия, която Народното събрание му е гласувало на врѣмето и която е нищожна, за да му дадемъ възможност не само България още да броди, а да отиде изъ културния свѣтъ, дѣто той сравнително малко е ходилъ, поради липса на материялни сръдства, защото винаги се е борилъ съ материялна мизерия, защото въ България особено мъчно се живѣе съ литературенъ трудъ. Ето по този начинъ ако се постѣпи, мислимъ ние, ще се отблагодаримъ като прѣдставители на народа къмъ народния поетъ много по-добъръ, отколкото тъй, както се предлага.

Това е нашето мнѣние. (Ръкоплѣскане отъ министъръ Омарчевски, отъ лѣвия центъръ и нѣкои отъ земеделцитѣ).

Прѣседателъ: Има думата г. Димитъръ Нейковъ.

Д. Нейковъ (с): Г. г. народни прѣдставители! Безспорно е, че за насъ, социалъ-демократитѣ, Вазовъ е поетъ, идеитѣ на когото ние не можемъ да сподѣлимъ, пѣсенитѣ и писанията на когото ние не можемъ да одобримъ напълно, затова, защото покрай хубавитѣ и цѣлны работи, покрай безсмъртнитѣ дори, бихъ казалъ, работи, които е написалъ Иванъ Вазовъ, той е написалъ и безсмъртно лоши работи. И трѣбва да прѣгледаме нашата литература отъ послѣднитѣ, военнитѣ години насамъ, за да видимъ, че Вазовъ е написалъ лоши, и твърдѣ лоши работи; той е писалъ хвалебни пѣсни, той е писалъ оди на царъ Фердинанда и на царица Елеонора. Но, г. г. народни прѣдставители, не бива да се отрича, че въ единъ периодъ отъ 50 години Иванъ Вазовъ е възлѣлъ свободата и стремежа на българския народъ къмъ самостоятеленъ културенъ, икономически, политически и духовенъ животъ. Не може да се отрече, че Иванъ Вазовъ слѣдъ Ботевъ е написалъ единъ отъ най-хубавитѣ стихове, въ които той възлѣва хубавото въ България, въ които той възлѣва красивото въ България, възлѣва българската планина, българскитѣ рѣки, българското поле, българския трудъ, възлѣва добродѣлитѣ и добритѣ страни на българския трудолюбивъ селянинъ и гражданинъ, въобще на българския народъ, на българина. Азъ вземамъ думата по този законопроектъ не за да анализирамъ писанията на Иванъ Вазовъ, не за да ви посочвамъ, че Иванъ Вазовъ обезсмъртилъ името си, а заедно съ своето име и онова на България съ безспорно талантливото произведение „Подъ игото“, което по рода си не е надминато въ България. Азъ искамъ да обърна вниманието ви на една друга страна на въпроса, а тя е, че Иванъ Вазовъ

50 години подъ редъ, начиная още отъ досвободителната наша епоха, при единъ безспорно трудни условия, каквито сж били тогавашнитѣ, неуморно и безспирно е служилъ на българската литература и не само неуморно и безспирно, но забѣлъжате, г. г. народни прѣдставители, безкористно, бихъ казалъ азъ, затуй, защото никой измежду васъ не би посмѣлъ да излѣзе тукъ и да посочи единъ случай, при който Вазовъ е продалъ своето перо, единъ случай, при който Вазовъ да би могълъ да бѣде сравненъ съ мнозина наши поети и писатели, съ мнозина наши, простете ме за израза, литературни гамени. Това у Вазова го няма, той е писалъ лоши работи, но ги е писалъ по свѣсть, по убѣждение, писалъ ги е така, защото така ги е прѣживѣвалъ. Ето, г-да, важното съображение за мене, когато азъ трѣбва да отговоря за себе си, па и за нашата група, дали трѣбва да се подпомогнатъ старинитѣ на Иванъ Вазова. Безспорно е, г-да, че като излизаме отъ тези съображения, и ако е вѣрно — това не чухме отъ министра на народната просвѣта — че Иванъ Вазовъ, който, както ви казахъ, е служилъ безкористно, безплатно 50 години на българския народъ, ако е вѣрно, казвамъ, че той е въ едно затруднено материялно положение въ своитѣ старини, слѣдъ 50-годишна плодотворна литературна дѣйност, ние не можемъ да се противопоставимъ на желанието, било на народното прѣдставителство, било на министерството, на правителството, да се подпомогнатъ, да се усладятъ, тъй да се каже, старинитѣ на Иванъ Вазова.

Досежно формата, г. г. народни прѣдставители, на тази помощъ и азъ бихъ се съгласилъ съ прѣждеговорившия, че по нея може да се говори и че може да се намѣри една друга, по-пригодна форма на помощъ, може да се намѣри една форма, която да гарантира за повечко години живота на Иванъ Вазова. Когато ние не се обявяваме противъ помощта, която трѣбва да се даде въ една или друга форма на поета Иванъ Вазовъ, ние това ще го направимъ съ спокойна свѣсть още и затова, защото Иванъ Вазовъ е безспорно единъ отъ създателитѣ на нашата рѣчь, на днешния български езикъ, писменъ и устенъ. Цѣли 50 години работи той надъ българския езикъ, създалъ различнитѣ му форми, избистри го, очисти пътя, за да можемъ ние днесъ, днешното поколение, да си служимъ съ този езикъ.

Отъ друга страна, г. г. народни прѣдставители, важно е не само това, че Вазовъ служи на българската рѣчь, на българската книжнина, но важно е и това, че Иванъ Вазовъ е поетътъ, който безспорно остана настрана отъ всички мърсотии, отъ всички гнусотии въ нашия политически и литературенъ животъ.

Л. Кандевъ (к): Нали бѣше министъръ!

Д. Нейковъ (с): Извѣстно ми е, че бѣше министъръ, извѣстно ми сж борбитѣ на българското учителство сръщу Иванъ Вазова, но за мене е важно, че чрезъ тези 50 години Иванъ Вазовъ е билъ настрана отъ всѣкаква спекула, отъ всѣкаква търговия, отъ всѣкакви кражби и той е запазилъ днесъ, ако не единственъ може би — но искамъ да кажа само той — но на всѣки случай той е между малкото запазени духовни работници. Вмѣсто да направи това, което направиха мнозина наши политици, които направиха мнозина наши литератори, писатели, поети и т. н., поетътъ Иванъ Вазовъ прѣдпочете да стои настрана отъ българския долѣтъ, отъ българския низкъ животъ. Той бѣше настрана отъ кражбата, спекулата, търговията и т. н. и затова ние го виждаме днесъ въ положеніе да очаква държавата да му се притече на помощъ, за да може да прѣживѣе по-добъръ още нѣколкото години, които му оставатъ да живѣе.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ се обявявамъ рѣшително противъ онази частъ отъ прѣдложеніето на г. министра на народното просвѣщене, въ която е казано, че Иванъ Вазовъ се обявява отъ Народното събрание, чрезъ прѣдложение или законъ, безразлично, за народенъ поетъ. Не сме ние, особено слѣдъ една такава малка прѣцѣдка, която правимъ тукъ по разни съображения на дѣйствието на Иванъ Вазова, които можемъ да се пронасяме за неговитѣ качества, и да кажемъ народенъ ли или антинароденъ поетъ е той. Това, г. г. народни прѣдставители, е работа на други учрѣждения, това е работа на Академията на наукитѣ въ България, това е работа, ако щете, на самия български народъ. Оставете народния поетъ да бѣде признатъ за такъвъ отъ днешнитѣ и бъдещитѣ поколения на България. Надѣйте създава единъ лошъ прецедентъ, щото чрезъ законъ тукъ, въ Народното събрание, да се обявяватъ поетитѣ за народни или антинародни, защото ако сега

ние се ръководимъ отъ нѣ-добри, да кажемъ, съображения, за да обявимъ Вазова, заслужено или не, за народенъ поетъ чрезъ законъ, чрезъ декретъ, заповѣдъ или постановление — както щете го кажете — допуснете, че този прецедентъ ще бѣде използванъ отъ други наши наследници и може-би тукъ съ законъ, съ заповѣдъ или съ постановление ще бѣдатъ обявявани за народни поети редомъ съ Вазова и хора негодници.

Прѣдседателъ: Има думата г. Спасъ Дупариновъ.

С. Дупариновъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Въземамъ думата, за да стана изразителъ на почитта, която дължимъ — специално нашата парламентарна група — къмъ народния поетъ Иванъ Вазовъ. Въ единъ моментъ, когато Народното събрание е поканено отъ министра на просвѣтата да отдаде почитъ къмъ народния поетъ, да изрази въ една реална форма — съ материалната подкрѣпка, която ще гласува Парламентътъ — почитта къмъ този поетъ, въ този моментъ, казвамъ, ние, хората отъ земеделската парламентарна група, не можемъ, освѣнъ да благодаримъ на похвалната инициатива, която е проявило Министерството на просвѣтата и да се присъединимъ къмъ онова общо вълнение, което обхваща душата на цѣлия български народъ, на цѣлото Народно събрание, когато става дума за поета Иванъ Вазовъ.

Г. г. народни прѣдставители! Неумѣстно е тукъ да се приказва за заслугитъ на поета Иванъ Вазовъ къмъ българския народъ, неумѣстно е затова, защото заслугитъ на поета Иванъ Вазовъ всички ние тукъ до единъ сме ги изпитали непосредствено, защото сме били негови ученици, защото ние сме се откърнали отъ идентъ, отъ чувствата, които сж движили душата на поета Иванъ Вазовъ. Кой отъ васъ като дѣте още въ първоначалното училище не се е вълнувалъ отъ неговитѣ стихове, отъ чувствата, които сж се изливали въ неговитѣ творения? Иванъ Вазовъ — това е едно рѣдко име, което се знае отъ старо и младо въ България, което е познато на цѣлия български народъ. Да приказваме тукъ за достойнствата или недостатѣцитъ на поезията на Иванъ Вазовъ, ми се струва, че ще вършимъ прѣстѣпление. Ние, г. г. народни прѣдставители, можемъ да направимъ само едно: да отдадемъ нашия поклонъ, да изразимъ нашата признателностъ къмъ онова, което великиятъ български поетъ допринесе за прѣуслѣването на българската култура, за процвѣтането на българската поезия.

Менѣ, г. г. народни прѣдставители, ми стана много скръбно, когато чухъ единъ отъ комунистѣтъ да се провиква: „Вазовъ не заслужава тази честъ“. Срамно е, г. г. народни прѣдставители, да се казва тукъ, въ Народното събрание, такова нѣщо по адресъ на поета Вазовъ. Вазовъ може да има своитѣ прѣгрѣшения, Вазовъ може да се е увличалъ отъ воинствени настроения, но не дѣйте забравя, г. г. народни прѣдставители, че тогава, когато поетътъ твори, той твори прѣди всичко при условията, при които той се е родилъ, при които той се е откърмилъ, при условията, при които той живѣе и умира. Вазовъ се роди въ една епоха, когато българскиятъ народъ бѣше повиканъ да си отвори очитъ и да създаде нѣщо свое, нѣщо самостоятелно, тогава, когато българскиятъ народъ се отърсваше отъ едно тежко бремѣ, отъ едно тежко нго.

Нѣкой отъ комунистѣтъ: И тогава имаше чорбаджии и сиромаси.

С. Дупариновъ (з): Въ този моментъ се роди Вазовъ. И тази епоха Вазовъ съ достоинство възпѣ. Вие не можете да откажете: нѣма досега поетъ въ България равенъ на Вазова, който съ такъвъ замахъ, съ такава вѣщина да е можалъ да възпѣе тая епоха. Вазовъ, който се роди въ този моментъ на национално движение за самостоятелностъ, не можеше да избѣгне отпечатѣцитъ на тази епоха, не можеше тѣ да не оставятъ слѣди въ душата му до послѣдния моментъ. Вазовъ се роди като българинъ, Вазовъ мислѣ като българинъ, Вазовъ писа като българинъ, Вазовъ се вълнуваше отъ всичко онова, което въ продължение на цѣлия му животъ вълнуваше цѣлия български народъ. Писанията на Вазовъ, вълненията на Вазовъ — това сж вълнения на българския народъ. А че Вазовъ не е станалъ изразителъ на онѣзи вълнения, за които често пѣти говорятъ г. г. комунистѣтъ, не е кривъ сиромасътъ, че не е ходилъ въ тѣхната школа, за-

щото тѣ пѣмаха тая школа тогава, когато Вазовъ се е раждалъ, когато Вазовъ е писалъ. Тогава, когато Вазовъ е почналъ да пише, имаше само единъ народъ-страдалецъ, единъ народъ, който се борѣше за самостоятелностъ, единъ народъ, който искаше свобода, единъ народъ, който искаше да се развива, да живѣе. Тогава Вазовъ се роди. Роди се той, за да оплаче теглилата на този народъ, и той ги оплака съ достоинство.

Л. Кандевъ (к): Тогава се роди и Ботевъ — пѣвецътъ на комунизма.

С. Дупариновъ (з): Сигурно, ако и Ботевъ можеше да доживѣе до днешни врѣмена, вие щѣхте да намѣрите достатъчно калъ да хвърлите и върху неговото име и върху неговата паметъ, за да го очерните.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Щѣха и него да обвиняватъ. Щѣха да нарекатъ и него я грѣкъ или друго.

Прѣдседателъ: Моля ви се, г-да!

С. Дупариновъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Онова, което характеризира творчеството на Вазова, онова, което характеризира неговата замахка въ перото, тѣй както се изрази г. Костурковъ, то бѣше, че той създаваше изкуство заради изкуството. Вазовъ не служи на дадени доктрини, Вазовъ не скова своя мозѣкъ и своитѣ чувства въ оная рутина, отъ която, за съжаление, мнозина отъ драматичитѣ сж сковани и ограничени. Вазовъ бѣше свободенъ като птичка, свободенъ, както сж свободни нейнитѣ полети въ висинитѣ. Вазовъ бѣше успѣлъ да се издигне надъ всичко онова, което е дребнаво въ живота, надъ онова, което е кално, надъ онова, което събѣсква често пѣти отдѣлнитѣ хора и ги прави най-обикновени мравчици, които живѣятъ, търкалятъ се и най-сетнѣ изгубватъ своето съществуване, безъ да оставятъ пѣкаква слѣдичка, безъ да оставятъ нѣкаква диричка. Вазовъ успѣва да се издигне въ писанията си, за да може да обхване съ своя мирогледъ цѣлото общество, цѣлия народъ, за да го възпѣе и да му отдаде всичката оная данъ, която този народъ заслужаваше.

Вѣрно е, г. г. народни прѣдставители, че у Вазова имаше често пѣти и воинствени напѣви, но това сж дребни откъслѣци отъ неговата дѣйностъ и тѣ нѣматъ значение, нѣматъ цѣна за онова, което въ свѣжестъ може да се каже за Вазовъ. Историата нѣкога ще отдаде своята данъ къмъ великия поетъ. Той съ своето изкуство донесе полза на народнитѣ маси. Може да се нарече народенъ поетъ този поетъ, който служи на народа, който възпитава народа, който живѣе съ неговитѣ идеали, съ неговитѣ разбирания, съ неговитѣ тежнениа, съ неговитѣ болки и особено, когато той е въ положение да опише всичко онова, което става въ народния животъ. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, ние виждаме всички тѣзи качества да сж напълно спазени у поета Вазовъ. Поетътъ Вазовъ съ една неподражаема вѣщина можа всичко това да схване, можа всичко това да англовира. И ако днесъ се намиратъ недостойни критици, които искатъ да хвърлятъ пѣкакво петно върху името на Вазова, утрѣ, г. г. народни прѣдставители, когато Вазовъ отлети отъ насъ, когато той ще се прости съ този свѣтъ, ще дойдатъ нови поколения, ще дойде новъ свѣтъ, който ще потърси съ кандилница това, което е оставилъ Вазовъ, ще потърси неговата паметъ, онази паметъ, която днесъ витае между насъ, която обаче ние не можемъ да видимъ. И въ този моментъ, г. г. народни прѣдставители, ще се оцѣнятъ напълно заслугитъ на поета Иванъ Вазовъ. Ние, които можемъ да прогледнемъ това, ние, които можемъ да почувствуваме това, нека, прочее, отдадемъ тая заслуга на Иванъ Вазовъ, нека да се присъединимъ къмъ онова общо вълнение, което обхваща цѣлия български народъ, здравия български народъ, тогава, когато се изрече името Иванъ Вазовъ. Нека прочее да подкрѣпимъ прѣдложенieto, да подкрѣпимъ инициативата на Министерството на просвѣтата, за да възвеличимъ паметта на поета, който живѣе за България, който работи за България и който създаде и скрѣпи своето име съ България. (Ржкоплѣскане отъ земеделцитѣ)

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ С. Омарчевски: Г. г. народни прѣдставители! Отначало не искахъ да вземамъ думата, за да излагамъ тукъ, въ туй заседание на Народното събрание, заслугитѣ на поета Вазовъ. Но не мога да не кажа сега двѣ думи по поводъ на ония упреци, които уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Митю Станевъ хвърли косвено изобщо върху писателската дѣйностъ на поета Иванъ Вазовъ.

Г. г. народни прѣдставители! Иванъ Вазовъ, това е единъ калейдоскопъ, дѣто ние виждаме всички ония радости и скърби, които сж движили българския народъ въ неговото минало и които го движатъ въ неговото настояще. Иванъ Вазовъ има половинѣковна писателска дѣйностъ. Той може-би въ тази си писателска дѣйностъ нѣкъдѣ и да е сгрѣшилъ неволно, безкористно, служейки вѣрно и честно, като синъ на този народъ. Той се посп еднакво съ побѣдитѣ при Люле-Бургазъ, при Бунаръ-Хисаръ и навѣкъдѣ. И ако тамъ той е възпѣвалъ побѣдитѣ на българския войникъ, и ако нѣкои отъ тѣзи неговни пѣсни за побѣди се схващатъ като единъ произведение, въ които диша силенъ шовинизмъ, това е една грѣшка. Той живѣ съ този народъ, той прѣвѣсъздаде миналото на този народъ, за да се възхитаватъ и ония, които иначе не одобряватъ неговата дѣйностъ. Може ли българинъ неговъ най-голямъ противникъ, даже онзи, който не признава никаква наука вънъ отъ науката въ „Работнически вѣстникъ“ и „Ново врѣме“, онзи, който не признава никакво художествено творчество, вънъ отъ онова въ списанията „Другарче“ и „Младежка правда“, да не се възхитява отъ поетическитѣ произведения на Иванъ Вазовъ? Иванъ Вазовъ не служи на една класа, на едно съсловие въ миналото; Иванъ Вазовъ служи на цѣлокупния български народъ. И не ние днесъ чрѣзъ това прѣдложение създаваме отъ Иванъ Вазова народенъ поетъ. Такъвъ той е издигнатъ въ народната душа. Ние, които днесъ идваме въ Народното събрание чрѣзъ туй прѣдложение да дадемъ единъ материаленъ изразъ на оная дълбока признателностъ, която храни къмъ него народътъ, който въ своята душа го е издигналъ като народенъ поетъ, идемъ само да признаемъ единъ фактъ. Вѣрно е, че сумата, която се прѣдлага въ настоящето прѣдложение за дарение, е една нищожна сума — поетътъ се намира въ една голѣма нищета — по правителството, въ желанието си да бѣде изразителъ на тежениата на народа, който държи за заслугитѣ, които му се правятъ отъ неговитѣ родни синове, обмисля и въ скоро врѣме ще сезира Народното събрание съ едно прѣдложение за провѣрка на народната пенсия на Иванъ Вазова и на всички заслужили дѣлци въ нашето минало. Тогава на вашето просвѣтено внимание ще бѣде прѣдоставено да кажете думата си, какво ще трѣбва да даде Народното събрание, за да увеличи съществуващитѣ отъ по-рано народни пенсии на Иванъ Вазова, на Михайловски, Величковъ и т. н.

Азъ ви моля, г. г. народни прѣдставители, безъ понататѣшни разисквания, да гласувате съ акламации, направеното отъ мене прѣдложение, като по този начинъ дадемъ да се разбере, че ние не можемъ да се солидаризираме съ ония, които и въ тоя моментъ хвърлятъ упреци върху една половинѣковна дѣйностъ на Иванъ Вазова. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Прѣдседателъ: Приетъ е прѣдложение, тѣй като нѣма записани да говорятъ.

Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на просвѣтата прѣдлага, по поводъ законопроекта за национално дарение на поета Иванъ Вазовъ. Народното събрание да вземе слѣдното рѣшение: (Чете)

„Р ѣ ш е н и е

за национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ.

„По случай двойния юбилей на поета Иванъ Вазовъ — 50-годишнината отъ книжовната му дѣятелностъ и 70-годишнината отъ рождението му — българскиятъ народъ, цѣлѣйки високо заслугитѣ къмъ отечествената книжнина, култура и общественостъ на своя великъ синъ, проявлява го за народенъ поетъ и въ знакъ на признателностъ опрѣдѣля му едновременно дарение отъ сто хиляди лева.“

С. Костурковъ (р): Оставете това проявляване.

Прѣдседателъ: (Продължава да чете) „Това дарение и цѣлото имотно състояние на Иванъ Вазовъ, както и той самъ лично, се освобождаватъ отъ всякакви данъци и повинности.“

Който приема туй прѣдложение за национално дарение на народния поетъ Иванъ Вазовъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство, приема се.

Приетъ е четвъртата точка отъ дневния редъ — одобрение прѣдложенето за приемане чужди подданици на служба по Министерството на народното просвѣщение.

Моля секретаря г. Величковъ да прочете прѣдложението.

Секретаръ В. Величковъ (з): (Чете)

„Прѣдложение

за приемане чужди подданици на служба по Министерството на народното просвѣщение.

„Г. г. народни прѣдставители! Нуждата да се постави нашиятъ Университетъ на потребната висота става отъ денъ на денъ по-наложителна. Покрай пълната липса на помѣщения, която става причина едни студенти да се записватъ номинално, безъ да слушатъ какви да е лекции, а други да слѣдватъ не по специалности, къмъ които чувствуватъ влѣчение и отъ които самата страна има голѣма нужда, а по такъва, по които имъ се позволява да се записватъ — една отъ важнитѣ прѣчки за успешното развитие на нѣкои факултети е липсата на достатъченъ прѣподавателски персоналъ. Тая липса до голѣма степенъ се дължи на обстоятелството, че професорската длъжностъ не възнаграждава материално така, както възнаграждаватъ други занятия, на които могатъ да се прѣддаватъ лица съ подготовката и способността на професоритѣ. Това се отнася най-вече до юридическия факултетъ, чие то състояние сега не е съвсѣмъ удовлетворително. Въ недалечно бъдеще повѣрено ми министерство ще прѣдложи на народното прѣдставителство промѣни въ закона за народното просвѣщение, които между друго иматъ прѣдъ видъ поне частичното отстранение на липсата отъ професори въ този факултетъ. Ала посочената причина за недоброто състояние на Университета не е единичка. Въ скорооткрития медицински факултетъ недостатъчността на прѣподавателски персоналъ се дължи и на невъзможността да се подготвятъ въ кратко врѣме домашни учени сили за всички дисциплини. Наистина една отъ главнитѣ причини, които наложиха откриването на домашенъ университетъ, е създаването на народно научно огнище; ала това не може да стане изведнажъ особено по една така сложна и тѣй свързана съ редъ подготовителни и странични условия наука, каквато е медицината. За нѣкои нейни дисциплини, поне за нѣколко години, ще бѣде необходимо да се прибѣгне до помощта на специалисти чужденци. Повикването на такива срѣща прѣчки въ чл. 316 отъ закона за народното просвѣщение, който прѣдвижда назначаване на чужденци въ Университета само като лектори по новитѣ езици и респективнитѣ имъ литератури. За да се отстранятъ тази прѣчка още прѣди да стане възможно внасянето въ Народното събрание законопроектъ за изменение закона за народното просвѣщение, както и за да могатъ да се узаконятъ свързанитѣ вече по рѣшение на Министерския съвѣтъ контракти съ специалисти, изявили съгласие да работятъ върху полето на нашата медицинска наука — азъ имамъ честта, г. г. народни прѣдставители, да поднеса на вашето внимание приложеното при това „рѣшение“, за което ви моля да гласувате. Съ него се дава възможностъ на повѣреното ми министерство да повика, по прѣдложение на Академическия съвѣтъ при Университета, чужденци за прѣподаватели по прѣдмети, по които нѣмаме домашни специалисти, или по особени условия, или по условията, по които служатъ професоритѣ български подданици. На едно съ това съ него се дава възможностъ да се използватъ знанията и опитността на нѣкои чужди подданици учители въ срѣдни училища, които за сега се намиратъ въ царството.“

„София, 11 юний 1920 г.

„Министъръ на народното просвѣщение:

С. Омарчевски.“

„Р ъ ш е н и е

за приемане чужди подданици на служба по Министерството на народното просвещение.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Министерството на народното просвещение да повика, по предложение на Академическия съветъ, или съзидени за редовни преподаватели (професори, доценти) или лектори въ Университета по предметъ, по които нѣма специалисти български подданици, както и да приеме за учители въ сѣдмичните училища чужди подданици, живѣещи въ царството.

„Чл. 2. На сѣщото министерство се предоставя право съ одобрение на Министерския съветъ да приеме такива чужденци на служба и въ Университета и въ сѣдмичните училища или съ контрактъ за опредѣлено врѣме и по специални условия относно заплатата и др. или като български подданици съ права и задължения по служба, както държавните чиновници, като въ единия и другия случаи заплатата имъ се изплаща отъ предвидения въ бюджета кредитъ за заплатата на университетския и учителския персоналъ.“

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ламби Кандевъ.

Л. Кандевъ (к): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По Министерството на народното просвещение сѣ внесени нѣколко законопроекта. Имаше внесенъ тѣй сѣщо и по-рано единъ законопроектъ — за плебисцита. Този законопроектъ, първиятъ, имаше за цѣлъ преди всичко прѣсѣдването, както се знае, на учителитъ . . .

Председателъ: Моля Ви се, г. Кандевъ, ще говорите по законопроекта за приемане на чужди подданици за преподаватели въ Университета.

Л. Кандевъ (к): Ето, по законопроекта говори азъ; тѣкмо по предложението ще говоря, г. прѣседателю. — Нѣколко законопроекта, казвамъ, се внесоха. Ние мислѣхме, че министърътъ, изхождащъ отъ народния земледѣлски съюзъ, ще излѣзе, както винаги е претендиралъ, съ единъ законопроектъ за реорганизация изобщо на цѣлото учебно дѣло у насъ.

Министъръ С. Омарчевски: Това ще направи въ най-скоро врѣме, г. Кандевъ.

Л. Кандевъ (к): Но виждаме само нѣколко законопроекта сѣ внесени, въ самата основа на които ние виждаме известна тенденция, и тази тенденция на всичкитъ законопроекти азъ съмъ дължковъ тукъ да подчертая. Пръвъ, както е известно, бѣше законопроектътъ за плебисцита, който имаше за задача да прѣсѣдва учителитъ комунисти, а този законопроектъ е за приемане въ Университета на професори чужденци, т. е. чужденци като се каже, трѣбва да се разбира, че тия професори сѣ руски бѣжанци, които се намиратъ тукъ, въ България. Мислѣхъ, че нашитъ професори ще взематъ думата по-рано, за да чуемъ тѣхното мнѣние по сѣщия въпросъ, но като гледамъ, че прѣседателътъ полага вече въпроса на гласуване, взехъ думата, за да не мине този въпросъ безъ разискване и разглеждане.

По сѣщността на въпроса.

Какво се казва въ закона за народната просвѣта за приемането на професори чужденци въ нашия Университетъ и какво се казва въ конституцията изобщо за назначението на чужденци на държавна служба? Въ чл. 65 отъ конституцията е казано: (Чете) „Само български подданици могатъ да заематъ длѣжности по държавна, обществена и военна служба“. Значи само български подданици могатъ да заематъ такива служби. Въ чл. 66 е казано: (Чете) „И чужди подданици могатъ да се приематъ на служба, но затова всякоя пътъ се изисква разрѣшението на Народното сѣбрание“. Въ практиката на досегашнитъ Народни сѣбрания е било, когато ще се приема чужденецъ на каквато и да е държавна служба, посочва се точно неговото име въ самия законопроектъ и тогава се гласува дали да бѣде приетъ тѣй, или да не бѣде приетъ. Въ този законопроектъ нѣма нищо подобно.

Т. Петровъ (к): Измѣняватъ конституцията!

Л. Кандевъ (к): Имената на самитъ чужденци, които ще се приематъ, не сѣ посочени въ законопроекта. Въ самитъ мотиви е казано че вече сѣ и назначени такива за професори въ нашия Университетъ. Ако вие се държите о конституцията, значи нарушена е тя. Нарушенъ е и самиятъ законъ за народната просвѣта, защото въ чл. 316 отъ закона за народната просвѣта, който урежуирва кои се приематъ за професори въ Университета, е казано: „Професоритъ и редовнитъ доценти се избиратъ отъ Академическия съветъ по прѣпорѣчка на надлежитъ факултети и се назначаватъ съ указъ отъ министъра на народното просвещение“. Значи трѣбва да се приеме, че надлежитъ факултети сѣ прѣпорѣчали известни професори и слѣдъ това министърътъ на народната просвѣта съ указъ ги е назначилъ. Азъ не зная, дали тѣ сѣ прѣпорѣжани отъ факултетитъ, дали самитъ факултети сѣ ги прѣпорѣжали . . .

Министъръ С. Омарчевски: Всички.

Л. Кандевъ (к): . . . по-рано и слѣдъ туй сѣ били назначени отъ министъра на просвѣтата. Понеже г. министърътъ казва, че сѣ прѣпорѣжани отъ факултетитъ, туй ме улеснява, и азъ минавамъ на другата страна на въпроса — какво прѣдставлява нашиятъ Университетъ и нашето професорско тѣло. Въ сѣщия чл. 316 отъ закона за народната просвѣта е казано по-нататъкъ: (Чете) „Частнитъ доценти се избиратъ по сѣщия начинъ, но се назначаватъ съ заповѣдъ отъ министъра на народното просвещение.“

„За новитъ езици и респективнитъ имъ литератури може да се назначатъ, по предложение на Академическия съветъ, лектори-чужденци“. Чужденци-лектори могатъ да бѣдатъ назначени само по езикитъ и литературата на тѣзи езици, други не. И азъ се чудя какъ Академическиятъ съветъ е могълъ да нарушава закона за народната просвѣта, да прѣпорѣча на министъра на народната просвѣта да бѣдатъ назначени чужденци вече и като редовни професори, когато този чл. 316 отъ закона за народната просвѣта не му позволява, не му дава това право. И министерството е нарушило и закона за народната просвѣта, нарушило е и конституцията, като е вече назначило такива професори. Но то е формалната страна на въпроса.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ Х. Маноловъ)

Говори се за автономия на Университета, за да бѣдатъ запазени нашитъ професори и тѣхната академическа свобода, тѣхната автономност. Когато се говори за тази автономностъ на Университета и на самитъ професори, ние виждаме, че тѣ не сѣ отишли да протестиратъ даже тогава, когато има нарушение на самия законъ, а нѣщо повече — не можемъ да не върваме изявленията на г. министъра — професоритъ сами доброволно сѣ се съгласили министърътъ да наруши закона за народното просвещение и конституцията.

Министъръ С. Омарчевски: Не е така въпросътъ.

Л. Кандевъ (к): Законътъ е таквъ, конституцията е такава и практиката е такава.

Министъръ С. Омарчевски: Ще Ви обясня.

Л. Кандевъ (к): Но защо е това? Трѣбва да се попитаме, какво прѣдставлява въ сѣщността нашиятъ Университетъ, кому служи той и, да прошаватъ професоритъ, които се намиратъ тукъ, кому служатъ и тѣ, за да можемъ да си обяснимъ онази политика, която се слѣдва отъ страна на Министерството на просвѣтата за приемането на чужденци професори, които идатъ отъ Русия, тия така наречени руски бѣжанци?

Т. Петровъ (к): Контрареволуционери.

Л. Кандевъ (к): Контрареволуционери — точно така е. Явно се защитаватъ, явно се покровителствуватъ тѣ отъ нашия Университетъ и нашитъ професори приематъ въ своята срѣда контрареволуционери.

Т. Петровъ (к): Прѣдатели на руския народъ.

Л. Кандевъ (к): Явяватъ се тѣзи контрареволуционери и нашитъ професори ги избиратъ и прѣпорѣжватъ на ми-

нистра на народната просвѣта да бъдат назначени за професори въ нашия Университетъ.

Х. Ветовски (з): Направете продължение, за да вземемъ революционери, ако има такива.

К. Пастуховъ (с): (Къмъ Л. Кандевъ) Любопитно е да научимъ убѣжденията имъ отъ дѣ знаете?

Л. Кандевъ (к): Висшето образование у насъ въ сѣщность е една привилегия. Науката, която се дава въ Университета, не може да бъде използвана, не може да бъде давана на цѣлия народъ у насъ. Това е организацията на учебното дѣло въ нашата държава. И ако би се направило коренно реформиране, би трѣбвало да се посегне тамъ по такъвъ начинъ, че да може науката въ нашия Университетъ въобще да бъде достойна на цѣлата трудяща се маса, . . .

Нѣкой отъ лѣвицата: Както е изкуството.

Л. Кандевъ (к): Да, както е изкуството. — . . . а не да бъде привилегия, не да служи само на една класа. Кому служи отъ друга страна науката, която се дава въ нашия Университетъ? Тукъ се подметна отъ г. министра, а и самъ той заявява, и много пѣти го е заявявалъ, че днешната държава е буржоазна държава и тя защитава прѣди всичко интереситъ на самата буржоазия; че днешното училище служи на интереситъ на буржоазията и като такова училището ще защитава интереситъ на самата буржоазия. Това не единъ пѣтъ го е деклариралъ самиятъ министъръ на просвѣтата. Днесъ това явно се признава отъ всички министри отъ управлявалитъ досега партии у насъ. Защото училищата — основни, прогимназии, гимназии и Университетъ — съ просвѣтата, която се дава тамъ, кому служатъ, чии интереси защитаватъ? Защитаватъ прѣди всичко капиталистическата класа и нейнитъ интереси. Въ тѣхъ се излага идеологията на капитализма, на буржоазията у насъ. И менъ ми е чудно, че г. Кръстю Пастуховъ, който минава за социалдемократъ, за социалистъ, когато се говори отъ социалдемократи за основата на днешното образование, че то служи на интереситъ на буржоазията, идва да протестира и да казва, че това не е вѣрно.

Г. Радевъ (к): И той служи на сѣщата буржоазия.

К. Пастуховъ (с): Азъ се удивлявамъ, че Вие може да сѣдите за убѣжденията на хората, безъ да ги познавате . . .

Министъръ С. Омарчевски: И безъ да сѣ ги видѣли.

К. Пастуховъ (с): . . . и че можете да издавате приклада на науката, безъ да правите разграничения и да ни казвате, че българския езикъ, че математиката, че инженерството — всичко това е вѣ взето служело все на буржоазията. Вие дѣ сте чули това? Глупости говорите!

Л. Кандевъ (к): Ето единъ идеологъ и защитникъ на буржоазията. Защото дѣйствително г. Пастуховъ вярдаше тази буржоазия и ѝ служеше, естествено той смѣта, че и науката трѣбва да служи на тази буржоазия. Така е.

К. Пастуховъ (с): Всичко въ Вашия умъ е по единъ калѣпъ.

Л. Кандевъ (к): Туй, що се прѣподава въ нашия Университетъ, на чии интереси служи?

К. Пастуховъ (с): Говорите за автономия на Университета. Чия автономия защитавате? Университетътъ не е ли състон отъ буржоазни професори?

Л. Кандевъ (к): Ние не говоримъ за автономия на Университета, а говоримъ за професоритъ, които сѣ се борили за автономията, и сега ние виждаме, че не се явяватъ и не протестираатъ за това нарушение на закона и на конституцията.

К. Пастуховъ (с): Вие се шегувахте съ г. Урумова, че не му е толкова за автономията, ами иска да каже друго, но и Вие сега вършите сѣщото.

Л. Кандевъ (к): Самитъ професори, казвамъ, които говорятъ за автономия, допускатъ да имъ се нахвърлява тѣх-

ната автономия. Фактически при тази автономия какво прѣдставлява нашиятъ Университетъ и науката, която се прѣподава въ него? Това е прѣди всичко идеология на буржоазията.

К. Пастуховъ (с): Математиката напр.!

Л. Кандевъ (к): Не говоримъ за точнитъ науки, за математиката, г. Пастуховъ, ние говоримъ за другитъ науки и какъ се използва аритметиката въ училищата. Като не разбирате, по-добъръ мѣлчете.

К. Пастуховъ (с): Математиката — идеология на буржоазията! Глупости говорите.

Т. Петровъ (к): Не разбирате.

К. Пастуховъ (с): Дѣ ще мога да разбера азъ!

Л. Кандевъ (к): Ние говоримъ какъ се използватъ задачитъ въ основнитъ училища и че тамъ, въ основното училище, се казва: пѣсти и само чрѣзъ пѣстенето ще станешъ богаташъ. (Прѣречане между К. Пастуховъ и комуниститъ)

Т. Петровъ (к): Калѣчъ имавте.

К. Пастуховъ (с): Кого съмъ изкалял? Когато видите свобода, дигате глава, а днесъ ви нѣма. Баби такива!

В. Власковски (к): Ние не сме идиоти. Ти си мерзавецъ и подлецъ!

К. Пастуховъ (с): Не съмъ подлецъ, защото не съмъ каралъ хората да правятъ стачки, а да се криятъ по таванитъ. Такава революция не прави. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитъ)

Г. Радевъ (к): Като подлецъ избѣгахте отъ Враца.

К. Пастуховъ (с): Никдѣ не съмъ избѣгалъ. Поплювковци, идиоти!

В. Власковски (к): Вие сте мерзавецъ, подлецъ и безподобенъ шарлатанинъ!

Т. Петровъ (к): Той е буржоазенъ идеологъ.

К. Пастуховъ (с): Медицината — буржоазна, химията — буржоазна, математиката — буржоазна, физиката — буржоазна, дѣ по дѣ — буржоазно. Глупости приказвате! Повашему дѣ по дѣ е равно на пѣтъ. Забравяте, че въ Народното събрание стоите! Събрали сте идиотитъ въ България, та сте ги докарвали тукъ въ Народното събрание.

Нѣкой отъ комуниститъ: Много добъръ знаете закона за полицията.

Л. Кандевъ (к): Менъ ми се струва, че доста голѣма цѣна дадохте на единъ защитникъ на буржоазията, на единъ бившъ шефъ на полицейскитъ пристави. Той е приставъ и нищо повече отъ единъ приставъ и защитникъ по приставски на самата буржоазия.

М. Маджаровъ (н): Министъръ бѣше.

Н. Пѣдаревъ (д): Ще го търсите, що нѣма да го намѣрите.

К. Пастуховъ (с): Когато ви дадохъ свобода, разтурвахте събрания, а когато видѣхте камшикъ, прѣстанхате да ги разтурвате. Виждате ли какви сте поплювковци?

Л. Кандевъ (с): Вие сте най-голѣмия поплювковецъ, който бѣга чакъ въ Враца.

Ние говоримъ за нашия Университетъ. Науката, която се дава тамъ, не се дава въ интереса на трудящитъ се маси. Днесъ се защитава въ Университета буржоазната наука, прѣди всичко идеологията на самата буржоазия.

Д. Поповъ (к): (Къмъ К. Пастуховъ) И сега сте човѣкъ на народняцитъ. Отъ тамъ Ви ржкоплѣскаха.

К. Пастуховъ (с): Азъ съмъ противъ безсрамнето. (Прѣ-
рекания между Д. Поповъ и К. Пастуховъ)

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Моля, г-да, дайте
възможностъ на г. Кандевъ да говори.

К. Пастуховъ (с): Ще му дамъ! Слушайте глупости!

Д. Поповъ (к): Той е, който дава свобода.

Л. Кандевъ (к): Азъ не очаквамъ свобода отъ г. Пасту-
хова, единъ защитникъ на мракобѣнето въ България.

К. Пастуховъ (с): На мракобѣнето!

Л. Кандевъ (к): Когато говоря за науката, говоря отъ
друга страна, че не се дава пълнъ, развой на самата наука
у насъ и че тя служи днесъ, прѣди всичко, въ защита
интереситъ на капиталистическата класа. Нашитъ профе-
сори въ Университета минаватъ повече като идеолози на
самата буржоазия, на нейното право и нейния моралъ.
Това е фактъ. Въ Университета има единъ съюзъ на про-
фесоритъ, за да не се допускатъ въ него хора либерални,
свободолюбиви, комунисти. Пне виждаме, че за профе-
сори въ нашия Университетъ сж минали само нѣколко
радикали. Липсата на професори се обяснява въ моти-
витъ съ това, че тѣхното възнаграждение не било доста-
тъчно и затова бѣгали отъ тамъ. Но отъ всичко онова,
което става въ нашия Университетъ, отъ начина, по който
се подбира професорското тѣло, виждате, че не се допу-
щатъ хора отъ крайнитъ течения, защото не имъ е мѣ-
стото тамъ, въ този Университетъ, и защото не могатъ да
бждатъ защитници на днешната наука.

В. Молловъ (д): До сега не ми е извѣстенъ нито единъ
случай, да се е явилъ комунизмъ или широкъ социализмъ
кандидатъ за професоръ.

Л. Кандевъ (к): Министерството на просвѣтата въ своята
дѣятелностъ, въ своята политика е открило най-жестоката
борба на комунизма у насъ.

П. Стояновъ (р): Нѣма прецедентъ да е възпрѣтнѣству-
вано на нѣкого поради политически убѣждения да влѣзе
въ Университета. Такъвъ прецедентъ не е сжществувалъ.

Н. Томовъ (з): Ами какво ще приказва?

Л. Кандевъ (к): Науката у насъ може да се развива
само тогава, когато се даде възможностъ на трудящитъ
се маси да взематъ най-активно участие въ изграждането
на науката, или, както казва Марксъ, когато се съедини
производителниятъ трудъ съ науката, тогава може да
има прогресъ въ самата наука и да се изгражда сзмата
наука. И когато науката влѣзе въ съюзъ съ четвъртото
съсловие, както казва Ласалъ, само тогава тя може да про-
цѣпти, но не днесъ, когато четвъртото съсловие, работни-
ческата класа е изгонена отъ училищата, не ѝ се дава
възможностъ да се развива. Защото всички училища днесъ
иматъ пълнъ отпечатъкъ на онова възпитание и обра-
зование, което дава капиталистическата класа, защото
чрѣзъ училищата се защищаватъ нейнитъ интереси.

Н. Пждаревъ (д): Вие като буржоа ли свършихте учи-
лището?

Л. Кандевъ (к): Мене сж ме учили и възпитавали като
буржоа, да бжда добъръ защитникъ на буржоазната наука.
буржоазенъ възпитателъ и учителъ, обаче чрѣзъ своето
самообразование влѣзъ азъ съмъ се издигналъ до това
схващане, което имамъ сега. Азъ съмъ ритналъ буржоа-
ната идеология и съмъ възпрѣнѣлъ идеологията на проле-
тарската класа, къмъ която принадлежа. И днесъ най-
големата борба, която водятъ работническитъ органи-
зации, е срѣщу туй възпитание, което се дава въ учи-
лищата, срѣщу тази буржоазна отрова, която се дава
тамъ на всички дѣца. И тази борба се води, за да се из-
дигне истинската наука, науката на трудящия се народъ,
съ неговата идеология, съ неговитъ разбирания. И затова
таа наука е наука за освободителния трудъ, за освобож-
дението на труда отъ експлоатацията и свързаното на
този трудъ съ науката. Противъ този трудъ и противъ
тази наука се бори и самото Министерство на народната
просвѣта, противъ това възпитание се борятъ и въ нашия
Университетъ.

Н. Пждаревъ (д): И добръ правитъ.

Л. Кандевъ (к): Отъ гледна точка на защита на буржоаз-
нитъ интереси добръ правятъ. Това е тѣхенъ дългъ и ин-
тересъ да се борятъ.

П. Стояновъ (р): Въ Университета се прѣподава наука,
безъ да има какъвъ и да е политически ангажментъ. Това,
което говорите вие, не е вѣрно.

Л. Кандевъ (к): Азъ ще взема за примѣръ политиче-
ската икономия, която тамъ се прѣподава, или финансовата
наука, която вие прѣподавате.

П. Стояновъ (р): Какво буржоазно има въ финансовата
наука? Кждѣто има буржоазно общество, има и финан-
сова наука.

Л. Кандевъ (к): Съ политическата икономия не се ли
борите противъ работническата класа.

П. Стояновъ (р): Не е вѣрно това, което говорите. Никой
не се бори противъ работническата класа.

Л. Кандевъ (к): А какво проповѣдвате вие тамъ? Вие не
учите ли студентитъ да защищаватъ интереситъ на капи-
талистическата класа?

П. Стояновъ (р): Това абсолютно не е вѣрно.

Л. Кандевъ (к): За дивидендитъ какъ ги учите?

П. Стояновъ (р): И това не е вѣрно.

Л. Кандевъ (к): Основата на морала въ училищата е:
само когато постигнешъ, само тогава ще станешъ богатъ чо-
вѣкъ, защото богатството се печели чрѣзъ пестене.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Криво сте разбрали.

Министъръ А. Оббсовъ: Той чрѣзъ самообразование от-
вѣтъ е дошълъ до това състояние.

Л. Кандевъ (к): Г. министърътъ на народната просвѣта
въ борбата си противъ комунизма издаде едно окръжно за
прѣсѣлждане на всички ония, които даватъ извѣстенъ новъ
отенѣкъ на образованието и възпитанието на пролетарската
младежъ, на дѣцата на трудящитъ се маси. Въ училищата
вие давате едно образование, съ което вие искате да защи-
щавате интереситъ прѣди всичко на господствующата
класа. Трудящиятъ се народъ иска да промѣни днешния
общественъ строй. Той се бори за едно ново общество, за
една нова организация, за едно ново възпитание, за едно
ново образование и за това той си създава своя литература,
свои училища, свои списания и вѣстници. Работникътъ,
маломомиятъ има право да даде на своитъ дѣца едно въз-
питание, единъ мирогледъ по-другъ, отъколкото се дава въ
училищата и той издава свои списания „Другарче“ и „Мла-
дежка правда“, противъ които г. министърътъ издава едно
окръжно, съ което забранява тѣзи списания да се распро-
страняватъ въ училището, но азъ, като баща на моето дѣте,
мога да му дамъ образование и възпитание тѣй, както азъ
го разбирамъ. Кой може да ми отнеме правото да дамъ на
моето дѣте четиво, какъто искамъ? Но за тѣзи дваъ спи-
сания „Другарче“ и „Младежка правда“, които се издаватъ
за дѣцата на пролетариата, за да развиятъ у тѣхъ единъ
по-другъ мирогледъ, едно по-друго възпитание, г. мини-
стерътъ въ туй окръжно № 12.059, казва, че това било сек-
тантство и маиничество.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Г. Кандевъ! Вие се
отклонявате отъ прѣдмета. Какво общо има това съ прѣд-
мета? Кждѣ е списанието „Другарче“, кждѣ е Универси-
тетътъ?

Л. Кандевъ (к): Азъ говоря за системата на образова-
нието въ Университета и въ училището и защо се взематъ
тѣзи професори, които сж бѣгали отъ Русия, и защо се за-
повѣдва на учителитъ да слѣдятъ, които дѣца получаватъ
тия списания въ къщи, да бждатъ най-строго наказвани.
Това е една инквизиционна цензура.

П. Стояновъ (р): Тамъ тѣй ли пише дословно?

Л. Кандевъ (к): Тамъ се казва слѣдното: (Чете) „По тази причина вмѣнява се въ дългъ на инспекторитѣ и главнитѣ учители да направятъ потребнитѣ разпореждания, щото подвѣдомственитѣ имъ учители да гледатъ най-внимателно да не се четатъ . . .“

Министъръ С. Омарчевски: Видите ли?

Л. Кандевъ (к): „ . . . и разпространяватъ между ученицитѣ казанитѣ и подобни тѣмъ издания“. Азъ съмъ записалъ моето дѣте за това списание, то го занаса въ училището, какъ тъй вне сега ще накажете това дѣте, защото азъ като баща съмъ го записалъ за това списание? И послѣ се казва: (Чете) „Ученици, които биха се злоупотребили, че донесатъ подобни издания въ училището или ги разпространяватъ между другаритѣ си, да се наказватъ най-строго“. Които ги носятъ.

П. Стояновъ (р): То е друго.

Л. Кандевъ (к): Какъ така можете да забравите да не се носятъ? Азъ съмъ записалъ моето дѣте за тия списания, азъ искамъ да му дамъ едно друго възпитание, единъ другъ мирогледъ, а вне заповѣдате да не се носятъ въ училището. Защо? Защото сж комунистически, защото въ тия списания се даватъ едини нови, комунистически възгледи на дѣцата. Затуй се води една борба противъ комуниститѣ, даже противъ дѣцата, които четатъ тѣзи списания и на които бацитѣ искатъ да имъ дадатъ такова възпитание и образование. Г. министърътъ на народната просвѣта, г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и г. министъръ-председателътъ Отамболски заявиха порано, че тѣхната политика напълно съвпада съ политиката на контрареволуционеритѣ бѣжанци отъ Русия и затуй се явяватъ тѣхни покровители.

К. Томовъ (з): Туй не е вѣрно.

Л. Кандевъ (к): Г. Александъръ Димитровъ заяви това публично въ Народното събрание: „Когато вне се явяватъ защитници на комунистическа съвѣтска Русия, позволете намъ, ние да защитаваме прѣди всички контрареволуционеритѣ, които сж тукъ бѣжанци, защото тѣхната политика съвпада съ нашата политика“. Бѣше въпросъ за износъ на оржжето и за онази поддрѣпа, която се даваше на Дешикина и за която ние протестирахме тукъ, въ Народното събрание.

К. Томовъ (з): Никой не е давалъ поддрѣпа на Дешикина.

Л. Кандевъ (к): Г. Александъръ Димитровъ тукъ отъ министерската маса го заяви, азъ ще ви намѣря въ дневницитѣ на Народното събрание неговитѣ думи.

Председателствующъ Х. Маноловъ: Туй не е вѣрно. Българското правителство оржжето не е изнасяло за Русия.

Л. Кандевъ (к): Това се призна, като се казва, че станало по натискъ на съглашеннието.

Председателствующъ Х. Маноловъ: Съглашеннието го е взело и изнесло.

К. Томовъ (з): Вне знаете, че оржжето бѣше конфискувано, а кждѣ го е изнесло съглашеннието, ние не знаемъ.

Л. Кандевъ (к): Ние виждаме, че вне дѣйствително тукъ се явяватъ съ задачата да покровителствуватъ всички тѣзи бѣжанци контрареволуционери, които идатъ отъ Русия. Менъ ми се казва, че не били контрареволуционери професоритѣ, които идватъ тукъ, а били съвършено други. Какви сж тѣ тогава? Да не сж комунисти, да не сж защитници на съвѣтската властъ? Защо бѣгатъ отъ Русия, щомъ сж защитници на съвѣтската властъ?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Защото има гладъ.

К. Томовъ (з): Тѣ сж защитници на руския народъ.

Л. Кандевъ (к): Защо не искатъ да работятъ въ Русия? Въ Русия сж отворени всички училища и университети, и ако искаха да работятъ, можеха да останатъ тамъ.

К. Томовъ (з): Много професори изляхте въ Русия.

Л. Кандевъ (к): Извѣстно е, че руската интелигенция бѣше защитница на руския народъ. Руската интелигенция страдаше въ миналитѣ революционни борби заедно съ руския народъ и него ти искаше да издигне, за да събори и строши оковитѣ на руския монархизмъ. Когато се подигна и организира съвѣтската властъ, тогава една частъ отъ руската интелигенция, която бѣше на служба на царизма, на служба на буржоазията, се яви противъ съвѣтската властъ и ѝ обяви саботажъ, обяви ѝ стачка.

Н. Падаревъ (д): Но съвѣтската властъ не търпи такива стачки.

Л. Кандевъ (к): Тогава голѣма частъ отъ професоритѣ и отъ учителитѣ напуснаха университетитѣ и училищата. Учителитѣ не отиваха въ училищата въ първитѣ дни на революцията.

К. Томовъ (з): И тукъ не отиваха въ врѣме на стачката, и вне правѣхте саботажъ.

Л. Кандевъ (к): Какво правѣха въ това врѣме тѣ? Тогава руската буржоазия бѣше организирила единъ фондъ отъ повече отъ 200 милиона рубли, отъ който плащаше на учителитѣ, на професоритѣ и на интелигентнитѣ сили, които бѣха на служба на руския монархизмъ, за да не участвуватъ въ работата на руската съвѣтска властъ.

П. Стояновъ (р): Това не е вѣрно.

Ю. Вълковъ (з): Както правѣхте и вне прѣзъ врѣме на стачката.

Л. Кандевъ (к): Въ училищата бѣха останали само тукъ тамъ нѣкои отъ учителитѣ. Азъ имамъ единъ документъ — позива на Луначарски. Именно тогава комисарътъ на просвѣтата, всензвѣстниятъ литературенъ критикъ Луначарски, се яви съ позивъ къмъ учителитѣ да отидатъ и тѣ на работа въ училищата. Въ града Москва въ началото на януарий дѣцата манифестираха на дълги колони съ надписи: „Учителю! Елате при насъ“, зовѣха учителитѣ да дойдатъ да работятъ, но тѣ не отиваха. Професоритѣ сжко така — не всички, но извѣстна частъ отъ тѣхъ — не отиваха на работа въ университетитѣ. Но съ течението на врѣмето голѣма частъ отъ тѣхъ не, почти всички, които останаха въ Русия, постъпиха на служба и работятъ. Позивътъ на Луначарски казва: . . .

Председателствующъ Х. Маноловъ: Г. Кандевъ! Напомнямъ Ви, че трѣбва да говорите на темата. Оставете какво става въ съвѣтска Русия. Това е едно ваше прѣдположение, една ваша хипотеза, и вне говорите по нея.

Л. Кандевъ (к): Азъ говоря какви сж тѣзи професори, които сж дошли тукъ. Азъ ще чета позива на Луначарски.

Председателствующъ Х. Маноловъ: Тѣ сж сжщитѣ професори. Имате документи за тѣхъ, имате и имената имъ тукъ.

Л. Кандевъ (к): Да, има и имената имъ. — Та, казвамъ, къмъ всички професори въ Русия, къмъ цѣлата интелигенция Луначарски отправя слѣдния позивъ: (Чете) „Болшевикитѣ останаха сами съ пролетариата. Отлично. Криптикувайте. Не е вѣрно, че васъ сж ви лишили отъ свободата на пропагандата.“

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ами чрѣзвичайката?

Л. Кандевъ (к): (Продължава да чете) „Социалистическиятъ вѣстникъ на меншевикитѣ (оборонци) зоватъ открито къмъ въоръжена борба срѣщу народното правителство и продължаватъ да излизатъ. Нито единъ черносотински вѣстникъ досега не е държалъ подобенъ езикъ, какъвто държатъ въ своитѣ вѣстници дѣснитѣ социалисти.“

Ц. Бръшляновъ (п): Отъ коя дата е това?

Л. Кандевъ (к): Отъ 1917 г., м. ноември.

Отъ лѣвия центъръ: А-а-а!

Д. Поповъ (к): То ще е прѣди убиването на Уришки.

М. Маджаровъ (н): Колко души изляха оттогава?

Л. Кандевъ (к): (Продължава да чете) „А що се отнася до по-умѣрената и дѣлова критика, то за нейното съществуване може да говори само единъ съзнателно недобросъвестенъ човѣкъ“.

По-нататъкъ: (Чете) „Да, вие можете да дадете труда си, мисълта си, живота си за народа, но само ако бъдете негови опекуни — да, вие сѣвѣтъ софизми нищо друго не намѣрихте за пролетариата въ страдания часъ на неговия рискванъ и принудителенъ прѣвъ походъ въ Русия за завладѣване на властта“.

И въ заключение Луначарски се обръща къмъ учителитѣ и професоритѣ: (Чете) „Споредъ думитѣ на Ласалъ, съюзътъ между науката и четвъртото съсловие е нѣщо естествено. Истинскиятъ художникъ трѣбва да бѣде отивчивъ къмъ правдата, къмъ красотата на героизма и къмъ свободата. Ето защо и учителитѣ, истинскиятъ учителъ — учителитѣ, какъвто трѣбва да бѣде — трѣбва да бѣде съ народа въ всички негови прѣиспѣвания и даже лутания. Идете му на помощ! Той е пъленъ съ сила, но обкръженъ съ нещастия. Слава на тѣзи, които въ тежкия огненъ часъ на изпитанието се окажатъ на страната на народа, какъвто и да е той!“

„Позоръ за ония, които го изостыят! И знайте, че бунгитѣ, безобразниятъ бунтъ на интеллигенцията противъ работния народъ, ако той се продължи, ще осѣе съ нови тръни и безъ това многострадалния неговъ пътъ, обаче неговата колесница не ще бѣде спрѣна.“

„Народътъ ви вика да работите заедно — той ще върши своето дѣло единно съ върнитѣ свои сътрудници и доброволчески сили.“ Луначарски се обръща къмъ интеллигенцията и ѝ казва: „Помогнете на народа, ръководете народа въ неговия пътъ“.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Ама не искатъ да живѣятъ подъ този режимъ.

П. Стояновъ (р): (Къмъ Л. Кандевъ) И къмъ васъ се обръщатъ сега земледѣлцитѣ, но вие не искате да вървите съ тѣхъ.

Л. Кандевъ (к): Какво става по-нататъкъ? Ние виждаме, че въ Русия се открива пролетарски, социалистически университети, където се преподава комунизмътъ и социализмътъ, откриха се технически университети. Въ всички тѣзи университети се явиха до единъ професоритѣ, които останаха тамъ, и преподаватъ. Азъ ще ви посоча Максимъ Горки, както се посочи и отъ прѣждоговорившия мой другаръ, който остана на служба на съвѣтската власт, а всензвѣстниятъ професоръ Тимирязевъ, който неотдавна умрѣ, бѣше членъ на работническитѣ съвѣти. Съ него казаха, че послѣдниятъ прѣдставителъ на старитѣ университети въ Русия минава на служба на руския народъ, на съвѣтската власт. Това сѣ всички професори, които останаха тамъ. Други обаче, които се обявиха противъ тази власт на народа, почнаха да бѣгатъ — съ кого? — съ контрареволуционеритѣ, да идватъ тукъ, у насъ. Тѣ се явиха въ услуга и защита на контрареволуционеритѣ. Между тѣхъ се намиратъ и такива, които сѣ били въ щаба на Деникина. Явиха се тѣзи контрареволуционери тукъ у насъ. И какво виждаме правятъ тѣ? Г. Бръшляновъ се сърди и вълнува, като говоря сега, но неговата именно партия назначи въ Плевенъ единъ руски генералъ по вѣдомството на акцизитѣ. Той може да е акцизенъ стражаръ или другъ нѣкакъвъ чиновникъ, обаче не иска да отиде да служи на руския народъ, защото твърдѣ много му е било тѣсно тамъ, на този генералъ. Той значи, може да работи, щомъ го задѣлжатъ да работи. Защо той не е останалъ на работа въ Русия, ами е избѣгалъ тукъ да върши тази „народополезна“ работа, да бѣде акцизенъ? Ние виждаме руски генерали въ Варна съ своитѣ жени и дѣщери да отварятъ разни локални заппене чай и всевъзможни други заведения.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Това е контрареволуционна дѣйност!

Л. Кандевъ (к): Ние виждаме тъй сѣщо въ Плевенъ руски генералъ съ своята жена и дѣщери да живѣе въ парка „Скобелевъ“ и тамъ да услужва на маминитѣ и бащини синчаги, които прѣзъ нощта отиватъ да си отпочиватъ въ този паркъ. Ние виждаме тѣзи контрареволуционери, които идватъ тукъ, да вършатъ не само интеллигентски трудъ, но вършатъ и черенъ трудъ. Тѣ могатъ да го вършатъ, тѣ могатъ да вършатъ всичко. Защо тѣзи професори не сѣ въ услуга на руския народъ? Той ги зове,

той има нужда отъ тѣхъ, но тѣ не отиватъ, затуй защото тѣ сѣ противъ свободата на руския народъ, тѣ сѣ били и сѣ защитници само на контрареволуцията, на руския монархизмъ, на руския паризмъ. (Ржкоплѣскане отъ комуниститѣ) Това е истината. Съ своята идеология и разбираня на контрареволуционерите, съ своята идеология мракобѣсническа се явяватъ тѣ тукъ, въ България, да служатъ на сѣшитѣ интереси, на сѣшитѣ принципи, на които сѣ служили и тамъ. И затуй тѣ намиратъ пълното одобрение на Министерството на просвѣтата, отъ което се води единъ кръстоносенъ походъ противъ комунизма. Затуй то събира всички онѣзи, които могатъ да водятъ този походъ противъ комунизма, а въ туй число постави и тѣзи руски контрареволуционери.

Г. професоръ Молловъ каза, че никой комунистъ не се е явявалъ като кандидатъ за професоръ въ нашия Университетъ и никой не е билъ прѣслѣдванъ за науката, която е преподавалъ. Ама ние имаме единъ педагогъ Самодумовъ, лекторъ въ висшитѣ педагогически курсове, който държа три бесѣди по трудовото училище въ публични събрания, където присѣтствуваха гимназиялни учители, професори отъ Университета и маса трудящ се свѣтъ. Той изтъкна комунистическитѣ възгледи върху трудовото училище, но затуй трѣбваше да се поведе една хайка противъ него отъ министерството и чиновницитѣ въ него. Правѣ се полицейско дознание на два-три пъти, за да се иска неговото наказание и уволнение, защото ималъ тази ересь, да държи единъ комунистически рефератъ върху трудовото училище. Снощи г. министърътъ на просвѣтата каза, че турналъ туй прѣслѣждане вече въ архивата, махналъ го. Махна се, но слѣдъ като се изнесе всичко туй и работата стана много ашикере. Явно бѣше прѣслѣждането на единъ учителъ заради неговитѣ педагогически и политически възгледи.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: И уплашихте министра!

Л. Кандевъ (к): Не се касае за уплашване на министра, но азъ казвамъ какъ се прѣслѣдватъ у насъ учителитѣ за тѣхнитѣ убѣждения.

В. Молловъ (д): Ама въпросътъ е за Университета и за неговата автономия — надѣйте бърка министерството.

Л. Кандевъ (к): Азъ разправамъ за самото министерство и говоря какво се преподава въ Университета.

В. Молловъ (д): Посочете единъ случай да е билъ прѣслѣдванъ нѣкой отъ професоритѣ за убѣжденията си.

Л. Кандевъ (к): Не за прѣслѣждания въ Университета говоря, а говоря какво преподаватъ. Вие сте идеолози на буржоазията, г. професоре — Вие ще го признаете — вие сте защитници на буржоазната мисълъ и въ сѣщото врѣме вие защищавате частната собственост. Цѣлата ваша наука е въ това.

В. Молловъ (д): Ако така почитаме убѣжденията, както вие, тежко ви!

Л. Кандевъ (к): И вие съ вашитѣ преподавания не сте нищо друго, освѣтъ защитници на днешния общественъ строй, за който казвате, че е вѣченъ и такъвъ ще бѣде, какъвто е сега.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Кой е казалъ, че е вѣченъ? Вие били ли сте нѣкога въ Университета?

Л. Кандевъ (к): Вие казвате, че сте защитници на еволюцията, но сте врагове на революцията. Вие въ този случай се явявате противъ самата комунистическа наука, вие се явявате противъ комунизма, противъ новото общество.

В. Молловъ (д): Има наука, и тя е една.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Г. Кандевъ! Можете ли да посочите името на единъ професоръ, който да е казалъ, че днешниятъ строй е вѣченъ?

П. Стояновъ (р): (Къмъ Л. Кандевъ) Кажете името на единъ.

Л. Кандевъ (к): Вие сте защитници на днешния капиталистически строй. Вие се явявате съ вашата метафизика . . .

Д-ръ Й. Фаденхехт (р): Само приказки приказвате.

Л. Кандевъ (к): Не са приказки. — Няма нищо чудно, че Академическият съвѣтъ се явява защитникъ на контрареволуционеритѣ у насъ и прѣпорѣчва прѣдставителитѣ на контрареволуцията да бѣдатъ назначени за професори въ Университета, и тѣ съ своето влияние да допринесатъ за затвърждаване на контрареволуционното движение у насъ.

Ето защо по тѣзи съображения, понеже всичко това се явява като една отвѣлена борба противъ комунистическото движение у насъ, противъ комунизма, ние не можемъ да подкрѣпимъ такъвъ единъ законопроектъ, съ който се приематъ за професори чужденци, които са отвѣлени контрареволуционери. Ако тѣ са способни и достойни чада на трудящия се народъ и искатъ да се борятъ за свободата, нека си отидатъ въ Русия, за да дадатъ своята данъ тамъ на руския трудящъ се народъ. Но тѣ не се явяватъ солидарни съ руския народъ, тѣ се явяватъ солидарни съ неговитѣ палачи, бѣгатъ отъ Русия, идватъ въ България, за да служатъ на една контрареволуционна кауза. Но колкото и да се стремите съ всички сръдства да се борите противъ комунизма чрѣзъ подобни заповѣди, които споменахъ, чрѣзъ училищата и чрѣзъ университетитѣ, чрѣзъ прибиране на подобни контрареволуционери за професори, едно е ясно: животътъ ще си наложи своето; докогато има капитализмътъ, ще има работническа класа, ще има и комунизмътъ, и вие не можете да изгоните комунизма изъ сърцата и душитѣ на тази трудяща се маса, докато има мизерия, гладъ, страдания и експлоатация.

Г. Сокуровъ (з): Затуй си поблѣднѣлъ толкова много — отъ мизерия!

Л. Кандевъ (к): ... не са способни нито университетитѣ, нито тѣхнитѣ учени, нито тѣхнитѣ лекции да убиятъ прѣди всичко комунистическата наука, комунистическата мисль. Тази комунистическа мисль ще живѣе въ душитѣ на пролетарската младежъ, на трудящата се младежъ и най-посль комунизмътъ ще побѣди. (Ржкоплѣскане отъ комуниститѣ)

Прѣседателствующъ Х. Маноловъ: Има думата г. министрътъ на просвѣтата.

Министръ С. Омарчевски: Г. г. народни прѣдставители! Кои нужди заставиха да бѣде внесено настоящето прѣдложение, да бѣде то поставено и разглеждано въ днешното заседание? Ясно е по чл. 66 отъ конституцията, че чужденци могатъ да бѣдатъ приемани на държавна служба само слѣдъ разрѣшение, получено отъ Народното събрание. Въ чл. 316 отъ закона за народното просвѣщение пъкъ е казано: (Чете) „Професоритѣ и редовнитѣ доценти се избиратъ отъ Академическия съвѣтъ по прѣпорѣка на надлежнитѣ факултети и се назначаватъ съ указъ отъ министра на народното просвѣщение. За новитѣ езици и респективнитѣ имъ литературни може да се назначаватъ, по прѣдложение на Академическия съвѣтъ, лектори чужденци“. Въ чл. 316 отъ закона за народното просвѣщение не се говори, че могатъ да бѣдатъ назначавани или изобщо приемани въ Университета чужденци за прѣподаватели по-горѣ отъ лектори, значи за редовни, извънредни професори и т. н. Правителството е приело още на 1 мартъ нѣколко души чужденци, прѣдимно руси, въ нашия Университетъ. Тѣ са десетъ души: Иванъ Александровичъ Базановъ по гражданско право, постъпилъ на 1 априлъ 1920 г.; Петъръ Михайловичъ Богоевски, единъ голѣмъ ученъ съ европейска извѣстность, по международно право — една обективна наука, не нѣкаква буржоазна наука; Александъръ Феодоровичъ Федоровъ по търговско право и статистика; Никодимъ Павловичъ Кондаковъ, единъ старъ човѣкъ, голѣмъ знатокъ на християнската археология и история на византийското изкуство, който е билъ каненъ нееднократно въ много западноевропейски университети, където съ достоинство би заемалъ тая катедра; Васили Василевичъ Завьяловъ по медицинска физиология и физиологическа химия.

Д-ръ Й. Фаденхехт (р): И той е контрареволуционеръ.

Министръ С. Омарчевски: Васили Николаевичъ Рененкамфъ по социология и обща теория на правото; Александъръ Феодоровичъ Маньковски по медицинска хистоло-

гия и ембриология; Владимиръ Петровичъ Воробьевъ по анатомия на човѣка, ...

Д-ръ Й. Фаденхехт (р): И той е контрареволуционеръ.

Министръ С. Омарчевски: Константинъ Василевичъ Мочульски по романска филология; Михаилъ Георгиевичъ Попруженко по руска и западнославянска литература.

Г. г. народни прѣдставители! Самиятъ фактъ, че дохаждатъ десетъ души руски знатоци, които съ достоинство биха красили катедритѣ на всѣки единъ западноевропейски университетъ, е едно доказателство за онай голѣма свобода, съ която се ползува изобщо рускиятъ народъ и по-специално руската интелигенция подъ режима на г. г. болшевицитѣ. Ние можемъ само съ гордостъ да приемемъ тѣзи хора въ нашия Университетъ. Вие знаете, на всички ви е извѣстно, колко е голѣма нуждата отъ развитието у насъ на агрономическия и медицинския факултети. Вие много добръ знаете, че желателно бѣше, добръ бѣше да имаме хора, които, работейки при българскитѣ условия, въ българския Университетъ, да се издигнатъ и да могатъ да рабятъ съ огледъ на българската дѣйствителность за обективната наука. Но това не би могло да стане въ едно кѣсо врѣме. И трѣбва съ гордостъ да кажа, че въ нашия Университетъ сега, а особено въ медицинския факултетъ, има професори хора, на които трѣбва да благодаримъ, че благоволиха да останатъ въ България тогава, когато бѣха нееднократно канени отъ нашитѣ съседни.

П. Стояновъ (р): И досега ги канятъ.

Министръ С. Омарчевски: Днесъ ги канятъ при много по-благоприятни условия да заминатъ тамъ.

Г. Данаиловъ (д): Като напр. професоръ Маньковски.

Министръ С. Омарчевски: Право е твърденето на г. Кандева, че не е спасена една формалность, че не е поискано прѣдварително разрѣшение отъ Народното събрание на основание чл. 66 отъ конституцията, за да приемемъ тѣзи хора на държавна служба. Но еднакво е вѣрно, че XVIII-то обикновено Народно събрание биде разтурено на 22 февруарий, а тѣ бѣха приети чрѣзъ това врѣме, защото тогава, благодарение на голѣмитѣ грижи на съвѣтския министръ на народното просвѣщение, Луначарски, тѣ трѣбваше да дойдатъ тукъ и ние трѣбваше да имъ прѣдставимъ условия да останатъ въ България, да работятъ въ българския Университетъ.

Г. г. народни прѣдставители! Ако може да се приказва, но не да се твърди съ положителность, че въ всѣки случай ония, които управляватъ, които се явяватъ защитници на една класа, на едно съсловие, могатъ въ основното училище или въ сръдното училище да прокарватъ свои тежени, да дадатъ отпечатъкъ на образованието на свършенната държава — което не е вѣрно, но може да се приказва, че въ сръдното училище, което дава една обща подготовка, общи знания за друга по-висока култура, се дава единъ отбѣгъкъ въ образованието споредъ убѣжденията на тѣзи, които управляватъ — това за висшето образование не може да се помисли, защото университетътъ има за цѣль не да дава знания, ами да даде методитѣ за владѣнието и за намирането на наукитѣ. Какъ можете вие, г. г. комунисти, да твърдите, че има буржоазна химия, че има буржоазна математика или хистология и че уважаемиятъ руски професоръ г. Воробьевъ, който иде тукъ, може да прѣподава буржоазна анатомия на човѣка! Анатомията, която ще прѣподава г. Воробьевъ, е една обективна наука; и въ Петербургъ, и въ България, и въ Парижката Сорбона тя ще бѣде все една.

Д. Поповъ (к): Биологътъ Дарвинъ бѣ принуденъ да праща въ Америка своитѣ трудове върху анатомията. Ето връзката между науката и общественитѣ течения. Знаете ли вие това? Анатомията и биологията иматъ връзка съ общественитѣ течения.

Министръ С. Омарчевски: Уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Кандевъ, за да хвърли по традиция, по навикъ, по една необходимостъ едно обвинение сръщу Университета, каза, че той прибиралъ въ своитѣ редове или че министерството прибирало контрареволуционери въ желанието си да се бори сръщу болшевицитѣ. Но той

никакъв не обосновава това си твърдение. Насъ не ни интересуват убежденията на г. професора, както же също не ни интересуват убежденията на българския учител — основен, прогимназиален или гимназиален.

Отъ комунистите: А-а-а!

Министъръ С. Омарчевски: Ние говоримъ, че нашиятъ учителъ трѣбва да бѣде активенъ български гражданинъ, че той трѣбва да изкара отъ своитѣ питомци активни български граждани; но ние никога не сме разбирали и не разбираме, че учителътъ трѣбва да изпадне до нивото на единъ низкъ, вулгаренъ партизанинъ, който да се занимава съ своя партизанлъкъ и да зарѣже училището. И ако г. Кандевъ смѣта, че ние можемъ да гонимъ учителитѣ само заради тѣхнитѣ убеждения, той се лъже. Никой не прѣслѣдва учителитѣ заради тѣхнитѣ убеждения, никой нѣма да прѣслѣдва и професоритѣ заради тѣхнитѣ убеждения, както и не ги прѣслѣдваме. Обаче ние сме дължини като ръководители на българското образование, като държимъ смѣтка не за нѣкакви локални интереси, а за общитѣ интереси на българската държава и на българското образование, да дадемъ ония насоки, които трѣбва да бѣдатъ слѣдвани. Може г. Кандевъ, може неговитѣ другари да смѣтатъ, че е нужно, че е необходимо да даватъ на дѣцата дѣтското списание „Другарче“ и да се разпространява то отъ учителитѣ между ученицитѣ, . . .

Ю. Вълковъ (з): Насила.

Министъръ С. Омарчевски: . . . като се държи смѣтка за интереситѣ на работническата класа и за интереситѣ на гр. Берковица, кѣдѣто нѣколко души учители разпространяватъ това списание между ученицитѣ. Ние обаче, които държимъ смѣтка за интереситѣ на българското образование, нѣма да позволимъ да се държи смѣтка само за локалнитѣ интереси на гр. Берковица или за работническата класа отъ гр. Берковица. (Възражение отъ комунистите)

М. Станевъ (к): Защо не прѣслѣдвате тѣзи, които разпространяватъ списанието „Звѣздича“?

Министъръ С. Омарчевски: Законопроектътъ обаче има единъ членъ, който казва: „На същото министерство се прѣдоставя право и съ одобрение на Министерския съветъ да приема такива чужденци и въ Университета и въ сръднитѣ училища“ — при сѣжитѣ условия, при които се приематъ и нашитѣ учители — „или съ контрактъ за опрѣдѣлено врѣме и по специални условия относно заплатата и други или като български подданици съ права и задължения по служба, както държавнитѣ чиновници, като въ единия и другия случай заплатата имъ се изплаща отъ прѣдвидения въ бюджета кредитъ за заплатата на университетския и учителския персоналъ“.

Приели сме и десетъ души учители въ нашитѣ сръдни учебни заведения. Да ви кажа имената имъ, понеже бѣхъ обвиненъ отъ г. Кандева, че въ законопроекта не били поставени имената на ония чужденци, които сѣ приети на държавна служба:

В. Г. Каченовскій — въ Радомирската негълна смѣсена гимназия; Н. А. Чернишовъ — въ Цариградската негълна смѣсена гимназия; А. П. Стефановъ — въ III. Софийска мъжка гимназия, командированъ въ министерството; А. М. Феодоровъ — въ III Софийска мъжка гимназия; П. И. Крестянополъ — въ Бѣлослатинската смѣсена гимназия; Д. Ив. Ганевъ, българинъ, родомъ отъ Болградъ, полѣмъ физикъ — въ I Софийска мъжка гимназия; В. А. Жуковский — въ Плевенската мъжка гимназия; С. Г. Вилинскій — въ Плевенската дѣвическа гимназия; Вл. Ф. Карлстедъ — въ I. Софийска мъжка гимназия, ръководителъ по рѣчна работа, и А. Кожинъ — въ смѣсеното педагогическо училище въ Ломъ, прѣподавателъ по руски езикъ.

Азъ ще ви моля, г. г. народни прѣдставители, да гласувате прѣдложението, за да може по този начинъ да се оформи едно положение, което е създадено по-рано.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Има думата г. Стоянъ Костурковъ.

С. Костурковъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Когато обсъждаме направеното прѣдложение отъ г. министра на народното просвѣщение да одобримъ едно рѣшение да се приематъ на служба у насъ чужди

подданици по вѣдомството на Министерството на народното просвѣщение и когато въ чл. чл. 1 и 2 на това рѣшение се споменава, че се иска приемането на такива подданици не само на служба въ нашитѣ сръдни училища, ами и въ Университета, азъ намирамъ напълно оправдано, дѣто се зачеква въпросътъ за науката, защото чрѣзъ знанията, които даватъ учителитѣ въ сръднитѣ училища, за каквито се иска разрѣшение да бѣдатъ назначени нѣколко души чужденци у насъ, се съдѣйствува за всеостранното развитиѣ на душевнитѣ дарби на дѣцата въ България, а пъкъ чрѣзъ работата на професора въ нашия Университетъ не само се прѣподаватъ специални науки на младежитѣ, които искатъ да добиятъ висши знания, висши науки, но още се съдѣйствува за разработване на специалнитѣ знания и науки у насъ.

За мене обаче е мѣжко обяснимо, дѣто днесъ, слѣдъ като толкова много, толкова години подъ редъ се е писало въ книжницата на цѣлия свѣтъ, па и у насъ, върху въпроса за науката изобщо и за тѣй наречената буржоазна наука, излиза се сега тукъ пакъ и се пѣе все старата пѣсенъ, която е почти забравена въ културнитѣ страни — че науката е буржоазна. Не, моля, такова нѣщо въ напредналитѣ страни нѣма; то се изживѣ.

Д. Поповъ (к): Не е истина.

С. Костурковъ (р): Има извѣстни дисциплини . . .

Т. Петровъ (к): (Възражение нѣщо)

С. Костурковъ (р): Моля Ви се, азъ не прѣсѣкохъ нито единъ пътъ г. Кандева. Имайте търпѣние и Вие, г. Петровъ, да ме изслушате. Азъ бѣхъ търпѣливъ и го изслушахъ. Изслушайте ме сега и Вие.

Повтарямъ, другъ е въпросътъ, че има извѣстни дисциплини, по които извѣстни учени поддържатъ дадени теории, които сѣ повече въ хармония съ разбиранията на буржоазията, отколкото съ тѣзи на пролетариата. То е друго; то не е все едно да кажешъ: „Науката, тя е буржоазна работа“ — свършено! Тогава, ако сте логични, ще речете: трудътъ — и той е буржоазна работа, защото се употребява въ буржоазната държава — така е — защото съ него си служи буржоазията; а трудътъ не е нито пролетарски, нито буржоазенъ — той е трудъ. Сѣщото е и съ науката; тя не е нито буржоазна, нито пролетарска — тя е наука. И докогато сѣ свободни висшитѣ учебни заведения, дѣто се разработва тази наука, дотогава само ще имаме истинска наука. Това трѣбва да го разберемъ и да го запомнимъ добръ. Ние, слабокултурнитѣ хора въ България, туй трѣбва да го разберемъ, както сѣ го разбрали чуждитѣ държави.

Л. Кандевъ (к): И ти бѣше тѣснакъ.

С. Костурковъ (р): Докогато, повтарямъ, науката е свободна, дотогава само тя може да бѣде истинска наука. Слава Богу, г. г. народни прѣдставители, откогато нашиятъ Университетъ е откритъ и до днѣшнѣнъ — азъ съмъ живъ свидѣтелъ на неговото откриване като Висше училище, съврѣменикъ съмъ, наблюдавалъ съмъ и мога по съвѣст да свидѣтельствувамъ, защото съмъ се интересувалъ — нито на единъ професоръ, какъвто теория той и да е защищавалъ или по-право на която теория той и да е симпатизиралъ по своята наука, по своята дисциплина, никога не му е било бържано отъ държавната властъ. Никога! Слѣдователно науката въ нашия Университетъ е била напълно свободна.

Л. Кандевъ (к): Милкова защо изгониха?

С. Костурковъ (р): Милкова не го изгониха отъ България, г. Кандевъ, затуй защото четѣше лекции такива и онаквива по история или литература, а по искането на руското правителство. Намѣри се мекушаво българско правителство и го изгони . . .

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Защо е сега влѣтъ отъ Русия?

С. Костурковъ (р): . . . не затуй, че науката у насъ не е свободна, а затуй, защото правителството се поддаде на руската реакция. Това е истината. И тукъ не можете да кажете, че науката въ България не е била свободна. Истината си е истина, трѣбва да я изповѣдаме независимо отъ нашитѣ политически убеждения.

Д. Поповъ (к): Въ Стамболовия режимъ професоритъ водиха борба, за да вардятъ свободата на своята наука.

В. Власковски (к): Бихте ли приели единъ сръбски професоръ?

С. Костурковъ (р): То бѣше пъкъ друго; то не бѣше за свободата на науката, а то бѣше за свободата на университетския професоръ, за академическата свобода, а не за лекциитъ какви да бѣдатъ. Разбирате ли? И фактътъ, дѣто професоритъ отидоха въ своята борба за защита на академическата свобода дотамъ, че напуснаха Университета и нѣкон отидоха да служатъ на Екзархията въ Цариградъ, други останаха като адвокати, трети останаха на частна работа, за да се прѣхранватъ. защото бѣха сѣмейни хора, показва доколко нашитъ университетски професори сѣ пазили висотата на университетското, на професорското достойнство и на академическата свобода, а слѣдователно и свободата на науката.

С. Костурковъ (р): По съвѣсть не бихъ приелъ. По това ще кажа нѣколко думи въ края. — И да имаме имената имъ, азъ не мога да ги знаа по политически убѣждения какви сѣ. Та най-послѣ ще ви кажа и друго, че азъ не се интересувамъ и не желая да се интересувамъ отъ тѣхнитъ политически убѣждения. Азъ искамъ да знаа отъ г. министра на просвѣщеніето само едно: достойни жреци на науката ли сѣ тия, които иска той да бѣдатъ назначени на българска служба въ нашия Университетъ? Дали сѣ доказали чръзъ своитъ научни трудове, че заслужаватъ да бѣдатъ приети въ нашата alma mater? Това е голѣмиятъ въпросъ за мене, а не контрареволуционеръ ли е този или е болшевикъ — това мене не ме интересува и не може да ме интересува — и защо сѣ бѣгали тѣзи хора отъ Русия. Защо ще ме занимава този въпросъ днесъ? Кажете, за Бога? И тукъ въ Народното събрание ли му е мѣстото на този въпросъ?

А. Кундалевъ (з): Тъкмо тукъ е.

С. Костурковъ (р): Ние тукъ политика ли правимъ държавна, или искаме да дадемъ на Университета хора, които да работятъ въ областта на науката, които да работятъ въ областта на положителнитъ знания?

В. Власковски (к): Отъ тамъ (Сочи дѣснищата) заявяватъ, че сѣ поддържници на контрареволуцията, и правятъ политика съ това.

С. Костурковъ (р): Азъ това не чухъ тукъ досега.

Министъръ М. Турлаковъ: Не е казано това.

С. Костурковъ (р): Нито пъкъ виждамъ сѣщото въ мотивитъ на прѣдложението, което сега се обсъжда.

А. Кундалевъ (з): Говорете съ студентството, идете въ Университета и ще видите.

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Азъ имамъ синъ студентъ, който тази сутринъ държа по единъ прѣдметъ своя изпитъ и който има случай да присѣствува на изпитъ, кѣдѣто единъ български професоръ изпитва на една страна по една и сѣща дисциплина, а другъ отъ повитъ руски професори изпитва по сѣщия прѣдметъ на друга страна нѣблизо въ една и сѣща стая. И когато молятъ синъ си дойде за обѣдъ слѣдъ изпита, бѣше въ възхищение отъ въпроситъ, които задава този руски професоръ на нашитъ питомци, защото, казва, има срудниция, широчина на схващане, на знание. „Не се впуша казва, въ дреболии, които днесъ ще заучва студентътъ, а утрѣ ще ги забравя, та по тѣхъ да го цѣни, а задава въпроси, отъ отговора на които се може дѣйствително да заключи доколко азъ съмъ проникналъ отъ дисциплината, върху която държа изпитъ, какво понятие имамъ за тази дисциплина и какво разбирамъ“.

Д. Поповъ (к): То е право, че ние нѣмаме добри професори.

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Азъ това знаа, това ви казвамъ. Какви сѣ въ сѣщностъ тѣзи професори, азъ не знаа, защото не съмъ проучилъ това. Но азъ знаа друго, г. г. народни прѣдставители, че нашиятъ Университетъ дѣйствително има нужда отъ професори, каквито ние нѣмаме. Още когато управлявахъ Министерството на просвѣщеніето, азъ като министъръ бѣхъ въ прѣписка съ известни чужди професори въ бившата Австро-Унгария, хора известни въ науката, да ги моля да дойдатъ въ България да заематъ свободнитъ катедри. И слѣдъ като свършихъ прѣписката и вземѣхъ тѣхното съгласие, тогава нѣхъ да внеса по надлежния редъ, прѣдписанъ отъ конституцията и отъ закона за народното просвѣщение, въпроса за тѣхното приеане. Азъ сѣщото нѣщо направихъ и съ театра. Режисьоръ за театра търсехъ въ Русия въ врѣмето, когато г. Шиниановъ бѣше тамъ. Писахъ му нѣколко пати и го молихъ да намѣри тамъ единъ човѣкъ специалистъ, единъ достоенъ човѣкъ, който да дойде да тури редъ въ нашия театръ. По сѣщия начинъ трѣбваше да се постави и тукъ,

Тъй щото мисълта ми е тази: не само въ факултета по медицината, но и въ юридическия факултет, и въ други нѣкои факултети нашиятъ Университетъ има нужда отъ професори. Истината е тая, има нужда. Е, щомъ има нужда, респективниятъ министъръ съ Академическия съвѣтъ ще търсятъ, и дѣто намѣрятъ такива професори добри, ще трѣбва да ги ангажиратъ.

Т. Петровъ (к): Досега защо не сж ги търсили?

С. Костурковъ (р): Моля Ви се, казахъ защо — защото нѣ става така кореспонденцията прѣзъ врѣме на войната, както прѣзъ мирно врѣме.

Т. Петровъ (к): А, сега много по-лесно!

С. Костурковъ (р): Да, много по-лесно става!

Министърътъ на просвѣщеніето, по прѣпорѣка на Академическия съвѣтъ, иска приемането на нѣколко бивши професори на служба, нѣкои въ гимназиитѣ, други въ Университета. По принципъ нашата група не само че нѣма нищо противъ, а се радва, че Министерството на просвѣщеніето бърза да задоволи по единъ рационаленъ начинъ тая належаща нужда. Но когато работата се отнася до разрѣшение или като дохождамъ до начина, по който става това искане за разрѣшение, тамъ вече щѣ се различаваме съ г. министъра. Начинътъ, по който става това искане, е точно обозначенъ въ чл. 66 на нашата конституция. По чл. 66 и по традицията, която има тукъ въ Народното събрание отъ години дори, искали са е приемане поединично, не групово. Ако г. министърътъ е видѣлъ, че това поединично искане прѣдставя голѣмо затруднение, то трѣбваше, макаръ и групово, да ни даде имената. Ние не може да гласуваме така en bloc, единъ видъ carte blanche да дадемъ на г. министъра, та той каждѣто когото намѣри да го вземъ. Това не може да позволимъ, защото е въ противорѣчие съ чл. 66 отъ конституцията. Ние нѣмаме намѣрение да нарушаваме и газимъ конституцията. Затуй азъ моля г. министъра да се съгласи да се отложи гласуването по туй рѣшение. Още утрѣ или други день да попълнимъ по надлежния редъ туй рѣшение, както прѣдписва чл. 66 отъ конституцията, като помѣстимъ имената на ония хора, които той има и които той прочете дори, ще гласуваме и ще се свърши работата. Защо той не ги е вмѣстилъ тукъ, както се иска отъ самата конституция, не зная. Но отъ тая слабостъ, отъ тая небрежностъ, ако не неразбиране, трѣбва да се отървемъ, трѣбва съ нея да свършимъ, а не като имаме едно прѣдложение, едно рѣшение, единъ законопроектъ, да му даваме една, двѣ, три редакции на първото, трето, четвърто и пето четене. Г-да! По този начинъ не може и не трѣбва да се процедира. Ето защо моля правителството да се съгласи на прѣдложението, което правя азъ. Ние ще гласуваме за това рѣшение, но при условие да бѣде то въ хармония съ прѣдписанието на чл. 66 отъ конституцията. Нека се постави въ съгласие съ цитирания отъ менъ членъ отъ конституцията, и тогава съ пълно съзнание, че изпълняваме дълга си къмъ науката въ България, ще го гласуваме.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Стефанъ Бобчевъ.

(Прѣрѣкание между комунистѣ и С. Костурковъ)

С. Костурковъ (р): И послѣ това написа своето знаменито съчинение „Отъ марксизмъ къмъ идеализмъ“, като се отказа отъ марксизма, но го търпѣха въ Университета, аплодираха му всички. Значи въ Русия имаше свобода на науката, а вие отричатъ тукъ у насъ. А днесъ въ Русия виждате какво почна да прави Луначарски: „Елате, хора на руската наука, на помощъ на народа, работете за всичко хубаво и добро!“ Това е аслъ науката — за хубавото и доброто да работи — а пъкъ вие искате вѣнчето партизанство да се вмѣкне въ Университета.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: (Звъни) Моля, г. Костурковъ, нѣмате думата.

С. С. Бобчевъ (н): (Отъ трибуната). Г. г. народни прѣдставители! Нѣщо прѣди два мѣсеци, като излѣзохъ отъ Академическия съвѣтъ, срѣщна мѣ едно лице, което се обърна къмъ мене съ слѣдующия въпросъ: „Истина ли е, че вие сте приели единъ болшевикъ за професоръ въ Университета?“ — „Не, такова нѣщо нѣма — казахъ — азъ не знамъ да е приетъ болшевикъ въ Университета“. Но

най-напрѣдъ трѣбва да ви обадя, че Академическиятъ съвѣтъ, когато се занимава съ приемане когото и да било за професоръ, никога не си поставя въпросъ какъвъ е той: болшевикъ, антиболшевикъ, реакционеръ, антиреакционеръ. Такъвъ въпросъ не се поставя въ Академическия съвѣтъ. — „Ами знаете ли, че този, когото вие сте приели, а не само болшевикъ, ами е и евреинъ?“

Отъ комунистѣ: Хе!

С. С. Бобчевъ (н): Сжко така да ви кажа и по този въпросъ никога не сж ставали разисквания. Въ Академическия съвѣтъ не се занимаватъ даже съ националността на тогози, когото щѣ приематъ; питатъ първо: дали този, който се домогва да вземе една катедра или просто да вземе четенето на една дисциплина, е специалистъ по тая дисциплина или по тая катедра; второ, има ли той нѣкаква хабилитационна работа, нѣкои учени творения, нѣкои съчинения по тая специалностъ, която той се домогва да чете; и трето, дали дѣйствително той правилно е прѣминалъ прѣзъ факултетния съвѣтъ, съ други думи дали факултетниятъ съвѣтъ, който има право да се произнеса за всѣки единъ професоръ, за всѣки единъ прѣподавателъ въ този факултетъ, е запазилъ формитѣ, условията за неговото приемане за такъвъ, и слѣдователно дали може подиръ това Академическиятъ съвѣтъ да пристѣпи къмъ гласуване, за да приеме този професоръ съ висшегласие или пъкъ съ единодушие като такъвъ, който е избранъ вече отъ факултетния съвѣтъ. Защото дълженъ съмъ да ви обадя, че най-напрѣдъ у насъ който и да е билъ прѣподавателъ, частенъ или редовенъ доцентъ, редовенъ или извънреденъ професоръ, прѣминава прѣзъ тия двѣ, тъй да ги нарека, инстанции: най-напрѣдъ трѣбва да се приеме съ гласуване тайно, писмено, съ бюлетини за прѣподавателъ въ факултетния съвѣтъ и подиръ туй минава въ Академическия съвѣтъ, дѣто сжко така 10, 12, 15 или 20 души, които сж въ него, гласуватъ и слѣдъ туй той се приема, и се свършва въпросътъ. Прочее отговори на този любонитенъ господинъ, чѣ азъ не искамъ да зная нито националността, нито пъкъ политическия убѣждения на лицето, за което бѣше думата. Нѣма да ви обадя кое е това лице, защото то не е важно.

Днесъ, г. г. народни прѣдставители, тукъ става въпросъ да се вземе едно рѣшение за приемане на чужди подданици на служба по Министерството на народното просвѣщение за професори, прѣподаватели въ нашия Университетъ. Едно единствено възражение се направи, доколкото азъ можахъ да разбера, отъ страна на крайната лѣвица. Това възражение се състои въ слѣдното: „Добрѣ, вие ще приемете тѣзи чужденци, но, както се знае, чужденцитѣ сега засега не сж никои други освѣтъ рускитѣ професори, рускитѣ бѣжанци, а пъкъ ние знаемъ, че тѣ сж антиболшевици, ние знаемъ, че тѣ сж контрареволуционери. Прочее вие като ги допуснете въ Университета, тѣ ще проповѣдватъ, тѣ ще разпространяватъ нѣкаква си мракобѣсническа идеология. Сакънъ, такива професори не бива да се допускатъ. Ние сме противъ туй рѣшение, което има да се вземе по прѣдложението на правителството — ние сме противъ рѣшението да се допуснатъ чужденци да влѣзатъ въ нашия Университетъ“.

Г. г. народни прѣдставители! Достатъчно се говори прѣдъ васъ върху въпроса, може ли да става дума за мракобѣсие, за буржоазничество, когато се касае за науката. Азъ не искамъ да влизамъ въ подробности по този въпросъ, тъй хубаво, тъй ясно прѣдставенъ прѣдъ васъ отъ прѣждеговорившия ораторъ. Истина е, че науката не знае партии, науката не знае убѣждения, даже и историческата наука, ако тя се прѣподава отъ достоенъ прѣподавателъ, ако тоя достоенъ прѣподавателъ пѣни обективността и истината, която трѣбва да го ръководи, когато той прѣподава какъвато и да е дисциплина. Това е всичко, което има да кажа прѣдъ васъ тукъ, колкото се касае за буржоазността или за антибуржоазността на науката. Когато една наука се прѣподава обективно, когато я прѣподава единъ човѣкъ свѣсенъ, единъ човѣкъ специалистъ, той дѣйствително ще прѣподава една наука безъ украса, е ли тя такава или онакава. А пъкъ днесъ за днесъ и въ Франция, и въ Швейцария, и въ Англия, и въ Швеция, и вредъ въ свѣта науката си е наука, тя си е една и сжща, нийдѣ на свѣта досега не сж казвали и не сж поставяли етикетъ на науката: тая наука, която тукъ се прѣподава, е буржоазна, а пъкъ тая наука, която трѣбва да се прѣподава единъ день, е или трѣбва да бѣде, нека

речемъ, комунистическа. Такова нѣщо досега не е ставало и не може да става.

Г. г. народни прѣдставители! Рѣшението, което ние трѣбва да вземемъ днесъ по този въпросъ и което ни интересува, е едно рѣшение, което се налага по необходимостъ. То най-напрѣдъ не е противозаконно. И ако има нѣщо, което трѣбва да се оформи, тъкмо туй сега се иска отъ насъ съ това рѣшение, което ще вземемъ: най-напрѣдъ да се спремъ върху необходимостта да намѣримъ професори, прѣподаватели, доценти за медицинския факултетъ. Трѣбва да кажа, че у насъ вече е прѣдвидено по законъ, че професоритѣ въ медицинския факултетъ могат да бѣдатъ чужденци. Това не само е прѣдвидено, но, както вѣроятно мнозина отъ васъ сж забѣлѣжили, не единъ пътъ въ вѣстникитѣ се публикуваха обявления за международен конкурсъ по разни катедри на нашия медицински факултетъ: вътрѣшни болести, външни болести, болести на нервитѣ, невралгия, вътрѣшна патология и т. н. Публикуваха се казвямъ, обявления, че се дирятъ професори, каквито и да били, отъ каквато и да било народност. Нѣщо повече, ние практичме специални хора да отидатъ въ Швейцария, въ Чехославия, въ Берлинъ, въ Виена, да се срѣщнатъ съ нѣкои отъ виднитѣ и познати професори въ медицинскитѣ факултети и да ги поканиятъ да дойдатъ у насъ. Единъ отъ тѣхъ не можаха да се съгласятъ да дойдатъ по простата причина, че не щатъ да напуснатъ спокойното си мѣсто, което заематъ въ тамошнитѣ мѣстни факултети, други прѣдлагаха условия просто неприемливи: искаха по 1.500, 2.000 френка швейцарски мѣсечно, което ще каже 15.000—20.000 л. мѣсечно. Ето какво искаха нѣкои професори. Е добръ, както виждате, поради туй, че единъ просто не се съгласяваха, поради туй, че други искаха невъзможни цѣни, ние не можахме да се съгласимъ, и стана невъзможно да се намѣримъ професори. Въ туй врѣме, когато ние се намираме въ една крайно голѣма мъжнотия, особено по въпроса за уреждането на нашия медицински факултетъ, сѣкашъ като че ли отъ небето изпратени, се явяватъ у насъ, въ нашата срѣда рускитѣ емигранти професори отъ медицински факултети.

В. Мулетаровъ (к): Случайно попаднали тукъ!

С. С. Бобчевъ (п): Азъ бихъ казалъ, че туй заради насъ бѣше просто една благодатъ. Благодатъ, г. г. народни прѣдставители, защото дълженъ съмъ да ви обая, нашиятъ факултетъ безъ тия сили, които дойдоха, безъ тия професори, които се явиха въ нашата срѣда, почти не бѣше възможно да съществува. Ние трѣбваше да го закриемъ, както аслж едно врѣме се говорѣше тукъ отъ тая трибуна — и азъ го казахъ — че ние нѣмаме сили, за да можемъ да откриемъ единъ медицински факултетъ, че ние не трѣбва да бързае съ отварянето на този медицински факултетъ. Слава Богу, сега взе ние добихме тия сили, ако и благодарение на едно крайно голѣмо нещастие на братския намъ руски народъ, който чезне, който се мъчи въ единъ междусобия. Тѣзи междусобия, тѣзи терзания и тѣзи мъчения, които сега ставатъ, ще даде Господъ, скоро ще се свършатъ, нѣма постоянно да бѣдатъ. Но за насъ сега туй не е важно. Важно е, че необходимостта бѣше наложила на руски професори медици да се явятъ у насъ. И какви професори? Забѣлжете, г. г. народни прѣдставители, че тѣзи, които се явиха помежду насъ, сж славата на медицината въ Русия, нѣкои отъ тѣхъ и въ Европа. Ние имаме единъ Воробѣвъ, анатомъ, който благодарение на своята специалностъ може да бѣдз моленъ и е моленъ — и сега го молятъ — да отиде и другадъ и който може не само да прѣподава прѣдъ студентитѣ, ами да снабди нашия анатомически кабинетъ съ модели съ образци, които той самъ обработва и които ще остави у насъ подиръ двѣ или три години, когато ще бѣде възможно да си отиде, ще остави у насъ най-хубавитѣ анатомически прѣпарати, каквито само той е способенъ да приготви, като ще остави сигурно и приемници. Ние имаме единъ физиологъ Завяловъ, единъ вѣщъ човѣкъ. Такива сж и другитѣ, които вземахме въ медицинския факултетъ, напр. Маньковски по хистология — една мъчна наука, съ която той е добръ запознатъ и по която е специалистъ. Ние имаме сега приетъ единъ Медвѣдевъ, една знаменитостъ по нервнитѣ болести, единъ човѣкъ, като когото въ Европа не знамъ дали има 5—10 души професори, човѣкъ, на когото се молятъ веднага да замине, да отиде въ Европа да прѣподава въ други университети. Е добръ, медицинскиятъ факултетъ на Българския университетъ трѣбва да се гордѣе, че му дава възможностъ днеш-

ното правителство, нашиятъ Академически съвѣтъ да останатъ у насъ такива сили, които ще направятъ извънредно голѣми услуги на българската наука и въ частностъ на медицината.

В. Мулетаровъ (к): Самъ не вѣрвате въ туй, което говорите.

С. С. Бобчевъ (п): И по този начинъ, само съ тѣхното съдѣйствие, ние ще можемъ да приготвимъ студенти, които да бѣдатъ слѣдъ туй достойни доктори на медицината. Едно нѣщо е истина, че ние не се увличае дотамъ, щото когато имаме наши мѣстни сили, тѣхъ да ги зарѣжемъ, да ги турнемъ настрана, а пъкъ да прѣдпочетемъ чужденци. Туй нѣщо не го правимъ. Само за катедри, само за дисциплини, за които ние не намѣрваме своя собствена, домашна сила, ние прибѣгваме до други сили, ние прибѣгваме до чужденци, каквито и да бѣдатъ тѣ. За медицинския факултетъ прочее, казвамъ ви още веднѣжъ, бѣше и е една необходимостъ да поканимъ тѣзи чужденци, макаръ тѣ да сж руси — какво да се направи, тѣ се случили сега у насъ — да заематъ мѣстата, за които тѣ сж прѣд-достоини. Тѣ сж приети по надлежния начинъ, съ тѣхъ се сключватъ или ще се сключатъ контракти и ще се mine по-нататкъ.

В. Власковски (к): Конституцията позволява ли това?

С. С. Бобчевъ (п): Сега по въпроса за юридическия факултетъ. На васъ е много добръ познато, че юридическиятъ факултетъ има нещастното досега да не може да се одобри съ постоянни прѣподаватели. Причината е ясна. Тя стои въ туй, че мѣнникитѣ плати, малкитѣ възнаграждения, които се даватъ, не могатъ да задържатъ добритѣ сили, подготвени за извѣстна дисциплина или за извѣстна катедра, и тѣзи сили, откакъ се окрипятъ, откакъ се оперятъ вътрѣ въ Университета, по една или друга причина, като не могатъ да задоволяватъ съ срѣдствата, получавани отъ Университета, своитѣ домашни потребности, се припуждаватъ да го напуснатъ и да станатъ адвокати или да взематъ каквато и да било друга работа. Ето ви съществената, ето ви главната причина, г. г. народни прѣдставители, поради която досега ние не можахме да запълнимъ всички мѣста, всички катедри въ нашия юридически факултетъ, да ги запълнимъ по начинъ постояненъ, по начинъ тактъ, щото тамъ всека една катедра да има единъ или двама титуляри, както трѣбва да бѣде. И въ туй врѣме, когато ние дирѣхме нови сили, когато ние дирѣхме прѣподаватели за нашия юридически факултетъ, заради туй, защото това е една необходимостъ — пакъ ще кажа — явяватъ се нѣколко руси, които искатъ да заематъ не катедри, за които вече имаме българи прѣподаватели, не дисциплини, които се прѣподаватъ вече редовно, постоянно отъ нѣкой български професоръ, извънреденъ или редовенъ, или доцентъ — не, ами катедри и дисциплини, които нѣматъ титуляри, които нѣматъ прѣподаватели. Така напр. социологията. Откогато е създаденъ законъ за народното просвѣщение, ние не можахме да намѣримъ единъ професоръ, не можахме да намѣримъ единъ прѣподавателъ нашъ българинъ, който да чете, да прѣподава социологията. Явява се сега единъ специалистъ, явява се едно лице, което прѣподава социологията; азъ питамъ: можеше ли юридическиятъ факултетъ да пропусне туй лице, да не го ангажира, да не го покани да чете?

В. Власковски (к): Ако има политическа връзка, да, можеше да не го приеме.

С. С. Бобчевъ (п): Азъ отговарямъ не, защото и факултетниятъ съвѣтъ, и Академическиятъ съвѣтъ, и Министерството на народното просвѣщение бѣха и сж длъжни въ такива моменти да използватъ достойнитѣ лица и да ги настанятъ на достойни мѣста. Тѣй се и направи: задържа се лицето за социологията, проф. Рененкампфъ, и той остана и е днесъ единъ отъ добритѣ прѣподаватели у насъ. Ако не се мамя, за него бѣше този хубавъ отзивъ, който се направилъ отъ прѣговорившия ораторъ, единъ отзивъ много на мѣсто. Всеки отъ васъ може да отиде да го послуша веднажъ — и азъ бихъ прѣпоръчалъ даже на господата отъ лѣвицата да отидатъ нѣкога да го послушатъ, въпрѣки това, че се бѣше разнесълъ слухъ, че той е реакционеръ, за да чуятъ какъ хубаво, какъ обективно, какъ научно прѣподава и какъ внушава той на студента, който го слуша, онази наука, която прѣподава,

В. Власковски (к): Ние не бихме били против тѣх, ако нѣмаше политическа връзка.

С. С. Бобчевъ (н): Послѣ, ние имаме другъ професоръ по международното право. Международното право отъ нѣколко години насамъ е безъ титуляръ. Явява се кой? Явява се една — азъ ще си позволя да кажа — знаменитост по международното право; проф. Богоевски е такъвъ, той е познатъ, познатъ е по своята особена, ако щете, любовъ къмъ международното право въ свързка съ славянскитѣ земи. И ето този проф. Богоевски ние искаме да го задържимъ, и го задържаме. Такъвъ е и Базановъ, когото поканихме за катедрата по гражданско право.

Л. Кандевъ (к): Той не е ли руски черносотникъ?

С. С. Бобчевъ (н): Колкото се касае до онѣзи, които бѣха поканени въ историкофилологическия факултетъ, трѣбва да ви кажа, че тѣ сж хора съ доказана професорска способност. Отъ тѣхъ всѣки единъ е професорствувалъ по 10—15 години въ Русия. Единъ Кондаковъ какво прѣдставлява отъ себе си? Човѣкъ, който обиколи Македония и който напие едно научно изслѣждане — най-хубавото научно изслѣждане за Македония. Този Кондаковъ ние задържаме у насъ да прѣподава история на изкуството. Той е единъ човѣкъ съ дълбоко знание, съ дълбоко разбиране на своя прѣдметъ. Ние аслъ нѣмаме другъ, който да може да прѣподава неговия прѣдметъ. Или да вземемъ Попруженко. Единъ човѣкъ, който 20 години работи надъ славянстиката и надъ българската литература въ свързка съ славянската — такъвъ е Попруженко, който се яви у насъ и когото ние задържаме въ историкофилологическия факултетъ. И т. н. и т. н. — нѣма да се спирамъ повече на имена.

Тая необходимостъ, въ която се намѣриха разнитѣ факултети на нашия Университетъ, накара факултетскитѣ съвѣти да приематъ тия хора като професори, като прѣподаватели, тая необходимостъ накара и Академическия съвѣтъ да ги приеме. Но, приети веднажъ, какво трѣбва да се направи по-нататѣкъ? Приемането на чужденци за професори въ медицинския факултетъ може да се подведе подъ извѣстната статия новела, която измѣни закона, но въ другитѣ факултети чужденци не могатъ да се приематъ безъ одобрението, безъ съгласието на Народното събрание. Тогазъ става необходимо да се внесе тукъ единъ законопроектъ. Ще ли да се приеме тукъ въ тази форма, въ която е? Азъ прѣдполагамъ, че нищо не прѣчи да се приеме сега въ тази форма, а отпослѣ правителството би направило добръ да внесе и специално отдѣлно прѣдложение за всѣки тѣзи професори, които сж приети, особено за тѣзи, които не сж въ медицинския факултетъ, за да се уреди и този въпросъ. Но ми се струва, че ние като разрѣшимъ принципиално въпроса трѣбва дадемъ туй условно разрѣшение на Министерството на народното просвѣщение да повика по прѣдложение на Академическия съвѣтъ чужденци за редовни прѣподаватели или лектори въ Университета по прѣдмети, по които нѣма специалисти български подданици, както и да приеме за учители въ срѣднитѣ училища чужди подданици, живущи въ царството. Тази постановка, казвамъ, че е условна до оформянето въ Народното събрание.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Г. Бобчевъ! Моля Ви се.

Г. г. народни прѣдставители! Часътъ е вече 8, и би трѣбвало да вдигнемъ засѣданието. Бюрото прѣдлага да се продължи засѣданието, докато свършимъ съ тази точка отъ дневния редъ. Които г. г. народни прѣдставители приематъ туй прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, Събранието приема.

С. С. Бобчевъ (н): Прѣдъ васъ са четюха статии отъ нашия законъ за народното просвѣщение, отъ които вие видѣхте, че Академическиятъ съвѣтъ може да вика чужденци за професори, за прѣподаватели, които врѣменно да дойдатъ да четатъ. Дълженъ съмъ да ви кажа, че повечето отъ тѣзи, които сж поканени и които сега ще прѣподаватъ, сж врѣменно повикани за прѣподаватели. И може би туй да е жално, че сж врѣменно повикани, но, въ всѣки случай, ние смѣтаме, че тѣ ще останатъ у насъ, ще пробиятъ пътека, ще оставятъ у насъ традиция, ще подготвятъ сили и по-късно ще дойдатъ около тѣхъ асистенти, ще дойдатъ адюнкти, ще дойдатъ агрежета професори, и

по този начинъ тѣ ще подготвятъ по-нататѣшенъ професорски персоналъ. Тѣй че ние даже отъ тѣхното врѣменно използване ще направимъ една много хубава и полезна работа.

Л. Кандевъ (к): И да организиратъ всѣки прѣврати за Русия съ вашата подкрѣпка. Организатори на контрареволуция — това сж тѣ.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Прѣстанете най-послѣ, г-да! Г. Бобчевъ мълчеше, когато вие говорѣхте. Менѣ ми се струва, че познавате много добръ правилника. Да се прѣблжава, когато трѣбва, разбирамъ, но вие го обърнахте въ система.

С. С. Бобчевъ (н): Азъ ви изложихъ въ тѣзи кратки бѣлѣжки истинското положение на нашия Университетъ и причинитѣ, които сж налагали да се прибегне въ него поменатитѣ отъ мене руски професори. Азъ мисля да завърша съ още една-две бѣлѣжки това, което имахъ да кажа.

Можемъ ли ние да възражаваме, можемъ ли ние да критикуваме поведението на Българския университетъ, както и съгласието на българското правителство да се задържатъ у насъ поменатитѣ познати руски професори? Подчертавамъ още веднажъ прѣдъ васъ, че всѣки тѣзи професори сж хора специалисти, познати, хора на работата си, хора на науката си. Нѣщо повече: тѣ сж най-отбранитѣ отъ тѣзи, които сж били въ университетитѣ въ Русия.

Нѣкой отъ комунистите: Съмнително е.

С. С. Бобчевъ (н): Относително въпроса, дали тѣ сж били или не антибольшевинци, азъ ще си позволя да утвърдя тукъ прѣдъ васъ, че отъ разговоритѣ, които мнозина сж имали съ тѣхъ — поне съ повечето отъ тѣхъ — излиза като безспорна истина, че нито единъ отъ тѣхъ съ политика активна не се е занимавалъ.

Отъ комунистите: А-а-а!

В. Власковски (к): Илювайки нише въ „Сила“ противъ руското правителство. Вие сте въ противорѣчие, г. Бобчевъ. Въ „Сила“ има най-мръсни статии противъ съвѣтската република.

С. С. Бобчевъ (н): Какво пишатъ противъ болшевиизма или не, азъ нѣма да говоря, за мене туй не е важно. Заради мене е важно, че тия хора нито българска, нито друга политика сж правили. Ако нѣкой е писалъ нѣкоя статия, сигурно той я е писалъ отъ гледището на науката, . . .

Отъ комунистите: А-а-а!

В. Власковски (к): Никаква наука. Тамъ чисто и просто се псуватъ болшевиизмитѣ.

В. Мулетаровъ (к): Това е тѣхната наука — да псуватъ болшевиизмитѣ!

В. Власковски (к): (Къмъ С. С. Бобчевъ) Издадохте се, много лесно се издадохте.

С. С. Бобчевъ (н): . . . отъ гледището на онѣзи статистически данни, които могатъ да се приведатъ. Защото азъ знамъ мнозина, които могатъ да пишатъ, и които, като пишатъ, обосноваватъ туй писане съ научни данни.

В. Власковски (к): Никакви научни данни, г. Бобчевъ. Вземете досегашнитѣ броеве на „Сила“ и ще видите.

С. С. Бобчевъ (н): Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще заключа съ слѣдующето. Имайки прѣдъ видъ, че у насъ прѣдстои едно обновление, както много често се говори, . . .

В. Мулетаровъ (к): Е, ще се обновимъ!

С. С. Бобчевъ (н): . . . единъ отъ българскитѣ учени, който — нека го кажа въ парантеза — не особено е възхитенъ отъ ружитѣ, неотдавна напечатана въ едно списание една много знаменителна статия. Въ тази статия той казва едно нѣщо, което е бѣло винаги мое мнѣние и което азъ и сега ще поддържамъ прѣдъ васъ, и съ него ще

свърша. Някога, въ 1453 г., когато победителът султан Мехмед пръвзе Цариград, той погна всички учени, които бяха там, погна ги и ги тръгнаше да напуснат Цариград, да побягнат. Те побягнаха и се отсвяха въ Италия, въ отечеството на Петрарка, и там те играха една велика роля: те извикаха онова възраждане и оная по-сетнишна реформация, която е причината на големия световен — ще кажа — по-сетниш напредък, а тогаваш това беше възраждането на Италия.

В. Власовски (к): Значи и тези ще играят бая роля!

С. С. Бобчев (п): Наедно съ този учен българин, който печата своите разсъждения по въпроса за явяването между нас на русите, и аз ще кажа: кой знае, може би и на тия руски професори, на тези Интелигентни сили, на тези художнически сили, на тези техници, на тези медици, на тези инженери, на тези архитекти и пр. и пр., които се явяват между нас, да е съдено и те да играят една възродителна, една обновителна роля между нас. (Възгласи от комунистите) И защо най-после да не върваме на туй?

Съ тези думи аз свършвам и казвам, че ние ще гласуваме за това предложение, защото се налага от необходимостта, защото освен добро, то няма друго да принесе. (Ръкопляскане от народниците и някои от земледелците)

Прѣседателствующъ Х. Маноловъ: Има думата народничатъ прѣдставителъ г. Владимиръ Молловъ.

В. Молловъ (д): Г. г. народни прѣдставители! По този сравнително малък въпрос се развиха дебати, които засягнаха отношението на Университета къмъ назначението на професоритѣ чужденци, а отъ друга страна и отношението на правителството къмъ една политика, която мнозина и по-рано и сега сѫ намирали за политическа немъстна. Именно поради тая политика и предложението, което се прави въ този случай, се осъди отъ страна на комунистическата партия. Азъ смятамъ, че въпросътъ трѣбва да бъде сведенъ къмъ неговитѣ размѣри, и щомъ го сложимъ така, той ще може да бъде разрешенъ по-правилно, отколкото при сѣгашъ мащабъ, който на него въ действителност не подхожда.

Прѣди всичко предложението, което се прави, е едно предложение, което има смисълъ не специално за руските професори, назначени въ Университета, но въобще за назначаването въ Университета на професори и преподаватели чужденци. То се намира въ съгласие съ закона за народната просвѣта, и ако смисълътъ му е този, да се даде разрешение на правителството да приема и да назначава чужденци на служба, то се явява свършено излишно. Законътъ за народната просвѣта позволява подобно нѣщо. Отъ друга страна, щомъ това е позволено и щомъ Университетътъ и Министерството на народната просвѣта намиратъ, че е желателно да постанатъ такива лица на служба въ България, ясно е, че трѣбваше да се спази наредбата на конституцията. Въместо да се вънася едно предложение отъ общъ характеръ, и то въ формата на разрешение, което тълкува закона за народната просвѣта или разширява неговото прилагане — а, ако има нѣкой съмнѣние въ неговото прилагане, разбира се, трѣбваше да се внесе изменение на закона — въ същностъ би трѣбвало да се иска свършено друго, а именно, лицата, които сѫ назначени, да бъдатъ поименно посочени въ едно предложение и Народното събрание да одобри, както лицата, които сѫ назначени, така и условията, по които те сѫ назначени. Това трѣбва да стане конкретно за всѣкото едно отъ тяхъ. Нѣма, разбира се, съмнѣние да бъдатъ лицата поименовани въ едно и също предложение съ означение на условията, при които се прематъ на служба, та да може Народното събрание, както е ставало винаги досега това, да се произнесе. Въпросътъ така трѣбва да се сложи. И азъ мисля, че и Министерствътъ на народната просвѣта въ това отношение не ще има нищо противъ туй — да се поправи това предложение въ този смисълъ, който посочвамъ азъ, защото то ще бъде по-съгласно съ нашия основенъ законъ.

Обаче заедно съ туй въ разискванията, които се развиха, се засегнаха и други въпроси. Нека ми бъде позволено да кажа нѣколко думи и азъ върху тяхъ.

Много ясно се поясни отъ крайната лѣвица, че тя е противъ туй предложение, защото съ него се одобрявала

или утвърждавала една политика на правителството, политика, която се явявала въ подкрѣпка на контрареволуцията въ Русия, която идѣла да поддържа една борба отъ тукъ противъ съвѣтското правителство въ Москва. Трѣбва да отбѣлжа отъ самото начало, че професоритѣ, които сѫ приети на служба въ Софийския университетъ, не сѫ имали — поне заради университетската управа — никакво отношение съ българското правителство; напротивъ, инициативата за приемането на тези лица на служба въ Университета е излязла отъ Университета, отъ факултетскитѣ съвети и отъ Академическия съветъ. Трѣбваше известни лица, които се интересуваша повече отъ този въпросъ, да употребятъ всичкитѣ свои усилия, за да въздѣйствуватъ върху правителството да се съгласи да бъдатъ приети тези лица на служба. Азъ не зная нито поименно, нито въ лице професоритѣ, които сѫ назначени по медицината — познавамъ по име професоритѣ Кондаковъ и Попруженко, защото сѫмъ челъ тяхнитѣ съчинения. А колкото се отнася до юридическия факултетъ, мога да ви уверя, че както въ миналото, така и въ настоящето, този факултетъ, при изборъ на професори, никога не се е интересувалъ, никога не се е занимавалъ за тяхнитѣ политически убѣждения. Ако бѣха се явили хора съ най-крайни разбирания, желали да заематъ катедри въ Софийския университетъ, можете да бъдете уверени, че юридическиятъ факултетъ въ това отношение не би правилъ никакви съмнѣния, не би правилъ никакви възражения заради политическитѣ убѣждения противъ научнитѣ заслуги на подобни лица. Той, по силата на закона, по силата на съществующитѣ досега обичаи, нито е правилъ, нито може да направи каквото и да е възражение на нѣкого заради неговитѣ политически убѣждения. Трѣбва да кажа, че мене ми прави впечатление нервозността, съ която се третира този въпросъ. Неговото правилно рѣшение е едно: една академическа властъ може да оценява само научнитѣ заслуги на дадено лице.

Нѣкой отъ комуниститѣ: Отъ свое гледище.

В. Молловъ (д): Какво ще бъде гледището, отъ което тя ще оценява тези заслуги, разбира се, това ще се намира въ зависимостъ отъ достойнството на лицето, което ще оценява, и както ще бъдатъ подготвени научно оценителитѣ, такива ще бъдатъ разбиранията, и кандидатитѣ. Но мога да кажа, че досега въ Софийския университетъ въ туй отношение не сѫмъ виждалъ и не зная да сѫ правили грѣшки, не сѫмъ виждалъ да има и нѣкаква политика на покровителство на единъ или други лица. Особено въ туй отношение трѣбва да кажа, че Софийскиятъ университетъ, който трѣбва да бъде много повече внимателенъ къмъ мѣстнитѣ кандидати — защото ние трѣбва да признаемъ, че изобщо нѣмаме научно подготвени хора, нѣмаме хора, които да работятъ чисто за науката, нѣмаме хора, които да се посветятъ на тая професия, поради туй, че условията на нашия животъ сѫ извънредно тежки — Софийскиятъ университетъ, казвамъ, по отношение на нѣкои катедри сега се намира въ едно положение съ всѣмъ критичко: те могатъ да се намиратъ младѣ хора, а пъкъ за по-стари и по-опитни и дума не може да става. Тенденцията е била винаги да се привличатъ и чужди сили, а сирѣко чужденцитѣ естествено е, че научниятъ критерий ще бъде изключителенъ. Не може да се смята сѣрѣмъ чужденецъ като едно лице, което веднѣжъ ще се намѣси въ въпроситѣ на нашата вътрѣшна политика. Въ Университета, при автономията, която съществува — това е и за професори, и за студенти — всѣки сѫ длъженъ въ своитѣ занятия въ Университета да запазятъ оуни, което изисква Университетътъ — изключително занятия съ науката. Въ своя свободенъ животъ те могатъ да бъдатъ послѣдователи на различни обществени течения, могатъ да принадлежатъ на различни партии, и колемъ тяхната дѣятелностъ е въ съгласие съ съществуващитѣ въ страната закони, нито университетската управа, нито другитѣ власти въ страната могатъ да иматъ нѣщо противъ тяхната обществена и политическа дѣятелностъ. Самитѣ редовни професори у насъ сѫ пазили този неутралитетъ: тези, които сѫ мислители, че трѣбва да се занимаватъ съ политика, сѫ напуснали своитѣ катедри, те сѫ станали частни доценти, каквито сѫмъ азъ, каквито сѫ колежитѣ Фаленхостъ, Петко Стояновъ и зума други. Може би, както казватъ нашитѣ колежи, да сме направили съ туй нѣщо лошо за Университета, но въ всѣки случай ние сме мислили, че трѣбва

да се дѣйствиува въ съгласиѣ съ нашитѣ закони. По отношение на чужденцитѣ това е още по-големо правило. Колкото единъ чужденецъ би се явилъ тукъ като професоръ — сега има и нѣколко нѣмци, които си даватъ кандидатурата за професори въ медицинския факултетъ, не ги знаа, нито познавамъ тѣхнитѣ убѣждения — колкото, казвамъ, единъ чужденецъ би се явилъ като професоръ въ Университета, контролитъ върху неговитѣ занятия, върху неговитѣ лекции отъ страна на университетската управа ще бѣде само по отношение на неговата научност, дали той е годенъ да изпълнява тази задача, която му е възложена. Ако той се яви същевременно съ нѣкакви убѣждения дружитѣ, да принадлежи на нѣкое общество или политическо течение и въ духа на това течение започва да организира извънъ Университета или въ Университета нѣщо, което ще върви на българската държава, което ще бѣде нестыгласно съ нейната политика, който ще организира нѣкако противобществено или, по-добрь, не противобществено, но едно контрареволуционно политическо движение, който ще вербува хора, които да участвуватъ въ чети или банди, ясно е, че тамъ университетската управа ще изпълни своя дългъ, а и правителството има всичката възможност и своя дългъ въ това отношение да направи всичко онова, което смѣта за потребно да направи.

Азъ не знаа и не мога да потвърди въ случая каква политика има правителството. Но азъ лично съмъ поразенъ отъ числото на бѣжанцитѣ, които идватъ — между тѣхъ има и болшевики, но вѣждамъ, че повечето хората на шантанското Искусство Изобилствуватъ — съжалявамъ че идватъ такива лица, които могатъ да ни бѣдатъ въ даденъ моментъ въ тежестъ. Не разбирамъ напр. защо актьори и пр. бѣгатъ отъ този „рай“, който сега съществува въ съветска Русия.

Отъ земледѣлцитѣ: Рай! (Смѣхъ)

В. Молловъ (д): Бѣгатъ хората — ние не можемъ да ги задържимъ. (Възражение отъ комунистѣтѣ) Ако е въпросъ за контрареволуционери — разбирамъ го, но тѣзи, които играятъ, които танцуватъ или които пѣятъ, защо бѣгатъ?

В. Мулетаровъ (к): Дойдоха да задоволятъ българската буржоазия.

Д. Поповъ (к): Шалипинъ остана.

В. Молловъ (д): Остана, ама Шалипинъ получава три милиона рубли мѣсячно и това е въ съгласиѣ съ рѣшението на пролетариата въ Русия.

А. Сираковъ (з): (Къмъ комунистѣтѣ) Нодѣйте се тревожи: и вашитѣ болшевики, когато дойдатъ, така ще бѣде.

Прѣдседателствуващъ Х. Маноловъ: Моля, г. Сираковъ.

В. Молловъ (д): Шалипинъ казва: „Ако не ми доставите продукти, ако не ми дадете туй и туй, тази вечеръ нѣмамъ кефъ да пѣя.“

Д. Поповъ (к): Шалипинъ въ всѣки случай не е лишенъ отъ продукти. И ако мрази болшевикитѣ тѣй, както ги мразятъ избѣглицитѣ, той също имаше възможностъ да избѣга.

Прѣдседателствуващъ Х. Маноловъ: Оставете Шалипинъ, а да се говори по въпроса.

В. Молловъ (д): Азъ желая да изтъкна друго. Азъ ви казвамъ само, че съжалявамъ, че идатъ известни хора, които могатъ да бѣдатъ нежелателни тукъ, които отегчаватъ нашата прѣхрана, които отегчаватъ жилищната нужда. Не разбирамъ защо да се привличатъ тѣ въ голѣмитѣ градове, когато сега ще трѣбва да се показатъ да ги напуснатъ, защото ще дойдатъ други комисии, на които трѣбва да се намѣрятъ помѣщения.

Нѣкой отъ комунистѣтѣ: Ние имаме интерпелация по този въпросъ.

В. Молловъ (д): Това е единъ другъ въпросъ, който нѣма нищо общо съ Университета и съ прѣподавателитѣ въ него. По този въпросъ и по интерпелацията можемъ да говоримъ, да изслушаме обясненията на правителството, да видимъ каква е неговата политика. Азъ сега не я знаа

и не мога да я осъдя. Моята задача е само да изтъкна, че нѣма защо правителството и Университета да ги слагатъ въ единъ кошъ.

Л. Кандевъ (к): Все едно сте.

В. Молловъ (д): Длъжността на университетската управа е да не се бърка въ политическитѣ убѣждения на който и да било прѣподавателъ. Външната имъ дѣятелностъ, ако е противодържавна, ако е прѣстѣпна, законитѣ ни даватъ възможностъ да се отнесемъ къмъ тѣхъ съ всичката строгостъ. Но азъ не желая да бѣде възбудено прѣсѣдване противъ прѣподавателския персоналъ за неговитѣ политически убѣждения.

Въ туй отношение трѣбва да ви кажа, г-да — това разбирамъ отъ вашето поведение тукъ — че вие имате едно схващане, което въ историята често пакъ се е проявявало, и то е характерно за всѣки религиозни учения на всѣки вѣръ. Християнството е прѣсѣдвало тѣзи, които не сж християни, както другитѣ вѣри сж прѣсѣдвали тѣзи, които сж християни. Избивали сж хората, унищожавали сж ги и сж мислили насила да насадятъ своето учение. Християнството прѣвърна цѣлия свѣтъ въ вѣрующъ, но азъ не вѣрвамъ сега да се поддържа, освѣтъ отъ много малко лица, че тази вѣра на ширитѣ християни е останала въ сегашния свѣтъ.

Л. Кандевъ (к): Вие християнинъ ли сте?

В. Молловъ (д): Азъ съмъ свободенъ въ това отношение. Каква е моята вѣра, азъ ще кажа тамъ, където му е мѣстото, а не тукъ. Но вие имате вѣра и въ името на тая вѣра вие прѣсѣдвате другитѣ убѣждения. И когато вие заявявате, че комунизмътъ ще побѣди, азъ ще ви кажа още: както е сигурно, че вие вѣрвате въ това, така е сигурно и другото, че човѣшкиятъ разумъ винаги ще наддѣлѣ. Съ болшевиизма свѣтовното развитие нѣма да се спре, човѣчеството ще се развива.

В. Мулетаровъ (к): Вие го спирате и сега още.

В. Молловъ (д): Ако вие мислите, че болшевиизмътъ е необходима фаза въ развитието на човѣчеството, хората на науката не могатъ да мислятъ; тѣ съзнаватъ много добрь, че човѣшкиятъ умъ, човѣшкиятъ интелектъ ще побѣди. Опититѣ, които се прави сега, цѣль свѣтъ го слѣди; почвайте и вие да видите неговитѣ резултати и да видите тогава какъ ще трѣбва да върви развитието на обществото. И заради туй въ името на науката трѣбва да се каже, че всѣки учения, всѣки разбирания, всѣки убѣждения трѣбва да бѣдатъ зачитани. Отъ тая критика се ражда напредѣлътъ. Ако вашата школа, ако вашето учение е такова, че всѣки, по силата на разума, трѣбва да го възприематъ, тѣ ще го възприематъ. Вие се опасявате отъ нѣкакъвъ си контрареволуционер или нѣкой другъ, който е билъ монархистъ; съ вѣрата, която имате въ истината на вашето учение, той не е опасенъ. Азъ ви казвамъ, че българскиятъ Университетъ иска да запази пълната неутралностъ на науката. Въ политическитѣ вѣрвания и убѣждения никога не се е бъркалъ. И бѣдете увѣрени, че за тѣзи три професори, прѣсти въ юридическия факултетъ, университетската управа не е търчала да събира свѣдѣния, какви сж били тѣхнитѣ убѣждения, когато сж били професори.

Нѣкой отъ комунистѣтѣ: Знаемъ ги.

В. Молловъ (д): Вие ги знаете, защото вие имате да водите друга борба. Науката има да опѣнява само дали тѣ иматъ научна стойностъ, дали сж научно подготвени.

В. Мулетаровъ (к): Между тѣхнитѣ, тѣхнитѣ и на правителството възгледи по политиката има нѣщо общо.

В. Молловъ (д): Той се знае — когато искаме политика и наука да ги смѣсимъ. Абсолютно нищо общо нѣма, нито сме се интересували отъ това. И съ тѣзи, съ които съмъ приказвалъ лично, дошълъ съмъ до убѣждение, че сж напълно неутрални.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Доволенъ сж, че сж спасили само живота си. Не сж опасни като контрареволуционери — не се бойте.

Председателствующ Х. Манолов: Г. Моллов! Повече от 15 минути говорите от мястото си, затуй трябва да свършите.

В. Моллов (д): Все едно дали съм тук или там, на трибуната.

Председателствующ Х. Манолов: Правилникът казва така.

Д-ръ Й. Фаденхехт (р): Представете ми, че е на трибуната.

Председателствующ Х. Манолов: Азъ не мога да си представя. Трябва да съблюдаваме правилника.

В. Моллов (д): Зная, сега ще свърша.

Председателствующ Х. Манолов: Трябва да се изпълни правилникът.

В. Моллов (д): Да изпълни ли правилника? Добър! (Отива на трибуната)

Д. Анастасов (к): (Към В. Моллов) Има издадена разпоредба от правителството, църквата болшевишка литература да бъде изгорена.

В. Моллов (д): (От трибуната) Азъ не зная подобно нищо, защото от правителството още нямаме декларация. Казахъ ви, това е въпрос на интерпретацията. Нали знаете какъ стават тези работи, г-да? Политиката на правителството винаги се оценява следъ развитието на една интерпретация и следъ декларацията на правителството. То ви заявява противното на онова, което вие твърдите. Вие заявявате, че правителството издало разпоредба, църквата болшевишка литература да бъде изгорена.

В. Власовски (к): Туй го публикува в „Мир“.

В. Моллов (д): Азъ четохъ, че няма да бъде допусната на страницата.

В. Власовски (к): И изгорена.

В. Моллов (д): До коя литература се отнася туй — не знамъ.

Нкой от комунистите: До българската.

В. Моллов (д): Бждете спокойни, болшевишката литература иде и се чето. Не зная за коя литература се отнася това, дали за българската или за тази, която иде отъ странство.

По отношение на това, което вие забелязвате за науката, има да ви кажа още и друго; има да отбеляжа туй, че вие църните науката изключително отъ политическо становище. Правъ беше г. Костурковъ, като ви каза, че това разбираше и разбираше откъмъ едно разбиране, което може да съществува въ праведнически страни, което не може да съществува въ една страна, където науката стои на своята висота.

Д. Поповъ (к): Ние констатираме, че днешната буржоазна наука не стои на своята висота.

В. Моллов (д): И колкото вие намирате, че нкой представител на науката има със политическо убеждение — което нищо е безспорно: има мнозина представители на науката, които взематъ участие въ обществените борби, които взематъ участие въ научни прѣспирни, които иматъ свое убеждение, между тяхъ има и голѣми реакционери, има хора на крайни разбирания, на крайни убеждения, но това не бива никога да го мѣсите съ самата наука, защото личността и науката не могатъ да бъдатъ идентифицирани — вие винаги смѣтате, че това лице, щомъ е родено при известни условия, щомъ то се намира при даденъ общественъ строй, непременно ще внесе въ науката разбиранията на своята срѣда, на своя животъ, ще внесе разбиранията на това, което вие казвате икономически материализъмъ по отношение на известна класа. Ако туй беше истина, съ какво ще си обясните вие, че Софийскиятъ университетъ главнообразомъ се занимава съ туй, да кажемъ комунисти?

В. Мулетаровъ (к): Напротивъ.

Д. Поповъ (к): Не се занимава той съ това.

В. Молловъ (д): Никога не е погрѣчавалъ нито на единъ младежъ той да си не слѣдва своя пътъ съ методитъ, които получава, и отъ тамъ нататъкъ да развие своя мнѣние така, както той го разбира. Укоритъ къмъ Университета не е този, който вие отправяте, а е този, че той тласка младежта въ пътя на комунизма.

Отъ комунистите: Лоши учители сте!

В. Молловъ (д): Споредъ васъ сме лоши учители, а истината е, че нито едното, нито другото е право. Истината е една, че науката си остава винаги наука. Въ Университета е важенъ въпросътъ за методитъ на тая наука. Университетътъ не може да изчерпи, не може да даде на студента всички познания. Неговата задача е да упъти студента, да му даде правъ методъ, да го постави на крака, за да може самъ да мисли, самъ да работи.

Д-ръ Й. Фаденхехт (р): Да намѣри истината.

В. Молловъ (д): И ако той съ своята мисълъ дойде въ нашата срѣда, ако той мисли, че общественитъ явления прѣ се развиватъ така, свободенъ е да има това убеждение, никой не го е спрѣлъ, никой не му е попрѣчилъ, никой не е прѣстѣдвалъ никого. Напротивъ, ако е имало известни случаи на насилие между студентството, тѣ сж идвали по-скоро отъ вашата срѣда отъ послѣдователитъ на вашата партия.

Отъ комунистите: А-а-а!

Д-ръ Й. Фаденхехт (р): Това е вѣрно.

В. Молловъ (д): Мога да ви увѣря, че въ полѣдитъ разправии между студентитъ за никакви резолюции, резолюциитъ се водѣха отъ едната страна и деканътъ си намѣри въ чудо какъ да се разправи съ това студентство, което намѣри удобния моментъ да наскада съвѣтска властъ въ Университета.

Отъ комунистите: Посмали, манго! (Смѣхъ)

Л. Кандевъ (к): Имаме всичко на всичко 300 души студенти организирани при комунистите, а въ цѣлия Университетъ, ми се струва, има повече отъ 5.000 студенти.

Министъръ С. Омарчевски: Секретаръ си на младежката организация, на младежкия съюзъ при вашата партия, затуй знаешъ.

Л. Кандевъ (к): Да, секретаръ съмъ на младежкия съюзъ и затуй зная.

Министъръ С. Омарчевски: Да, знамъ.

(Председателското мѣсто заема подпредседателъ К. Томовъ)

В. Молловъ (д): Софийскиятъ университетъ винаги е пазимъ своята автономия. Свободата на тази автономия се е заключавала, както въ свободата на избора на преподавателския персоналъ по неговото научно достойнство, така и въ свободата на преподаванията — свобода на преподаване, свобода на слушане, свобода на наука. Съ тая традиция Софийскиятъ университетъ няма никаква причина, няма основание да скъса. И въ туй отношение и по случая, по това прѣдложение, което е направено, е дѣйствувалъ по сжия начинъ. Азъ мисля, че той е правия начинъ на дѣйствието, и ако той бъде дѣйствието изключително съ едно друго разбиране, съ едно налагане отъ страна на държавата на известни лица и съ изпращане на други лица, не по съображение на тяхното научно достойнство, а по съображение, че единиятъ билъ контрареволуционеръ, а пъкъ другиятъ билъ демократъ, или че единиятъ билъ болшевикъ, а другиятъ билъ социалреволюционеръ, както става сега въ Русия, . . .

Отъ комунистите: Не е вѣрно.

В. Молловъ (д): . . . тогава бждете увѣрени, че свободата на науката ще цѣтвее.

Л. Кандеев (к): Азъ ви четохъ това.

В. Молловъ (д): Позволете ми, г-да, да разберамъ отъ политиката, позволете ми, г-да, да разберамъ рѣчта, която е държалъ Луначарски, Азъ съмъ я челъ. Но това е политика, това не нищо друго. И много е ясно.

В. Власковски (к): Ако Луначарски е правилъ политика, и вѣдъ правителствена политика сега съ тѣхъ назначения, като ги започватъ и като опричатъ, че въпросътъ има политически характеръ.

Прѣдседателствуващъ Н. Томовъ: Моля, г. Власковски, оставете г. Молловъ да продължава.

В. Молловъ (д): Азъ говоря въ тоя случай отъ становището на истинската организация на единъ университетъ, азъ не говоря отъ тая маса, за да ви започнавамъ приемането или непримането на опрѣдѣлени лица, а ви посочвамъ истинския методъ за тѣхното назначение. Ако хората, които е канилъ Луначарски, биха имали гаранция за своя животъ и прѣхрана, та тѣ лудни ли сѣ да отиватъ да се скидватъ?

Отъ комунистите: Тамъ е въпросътъ.

В. Молловъ (д): Тамъ е въпросътъ, че това е тѣхна работа. А въпросътъ за насъ е другъ. Това, което се приема тукъ, се контролира само по отношение на истинската научна стойност; то не се контролира по отношение на онова, което кандидатътъ е проповѣдвалъ по-рано, дали е билъ по-рано монархистъ, а сега се е покорилъ на революцията, дали е билъ болшевикъ, а е станалъ сега другъ. Между тѣхъ има лица, за които сигуренъ съмъ, че имамъ никакви политически убѣждения, както това е характерно за чиновническия руски интеллигентъ. Голѣма частъ отъ руската интеллигенция е била, както се казва, непрѣднинава. Голѣма частъ отъ тая руска интеллигенция сега се е намѣрила въ конфликтъ съ този режимъ, който се установява въ Русия. Борбата въ Русия сега не ме интересува, тѣ сѣ вътрѣшни борби. Азъ разбирамъ, че мнозина сѣ избѣгали затуй, защото не могатъ да останатъ въ единъ градъ като Киевъ напр., който минава десетъ пѣти отъ единъ рѣкъ въ други. Това е гражданска война. Единъ може да стане партизанъ на едната страна или на другата страна и да вземе участие въ борбата, а другъ, специално азъ, който се е посвѣтилъ на науката, по-скоро е наклоненъ да отбѣгна тази борба и да отиде тамъ, където е по-спокойно и където може да си поне една нощъ спокоенъ отъ различни послѣствия на контролори, на различни комисии, защото това е вѣчната история при всѣкъ режимъ, който се настанява.

В. Власковски (к): И въ София ти има.

В. Молловъ (д): Има ги, и мислите, че ние ги одобряваме? Не. И това е пакъ характерно за онова, което става у насъ.

Искамъ да кажа, че този въпросъ трѣбва да бѣде разглежданъ извънъ онова, което ние поддържаме — че съществува нѣкаква връзка между политиката на правителството, която азъ не виждамъ, и онова, което е извършилъ Университетътъ. Университетътъ дѣйствиелно на основание на едно разбиране, което е залегнало въ неговата автономия. Той досега не може да посочи на лоши резултати отъ тая търпимостъ. И тая търпимостъ той трѣбва да я постави въ основата на своитѣ бѣдащи дѣйствиа. Университетътъ стои на становището на науката, която по своитѣ методи е наука за всѣчки еднаква; той не може да стои на становището, че науката ще бѣде буржоазна, ще бѣде болшевишка, социалистическа или каквото и да е. Въ Университета ние не можемъ да се основаваме на онова, което тукъ се казва, че и математиката дори, и анатомията дори могатъ да проявяватъ въ себе си различни настроения, различни тенденции, такива, които били антибуржоазни или по-скоро контрареволуционни. Азъ четохъ въ едно описаніе, въ „Учителска искра“, където и простото тройно правило се изкарва буржоазно правило! И струва ми се, че тамъ се дойде до едно становище, което характеризира всѣка секта, която унищожава старото и започва новъ животъ — да провъзгласяй шай-сетъ и азбуката е буржоазна, че и всѣчко е буржоазно! И тогава да изгоримъ и Университета, и всѣчко онова, което е живѣло досега, и да оставимъ на младенците, които ще се раждатъ

да въ бѣдаше, да мислятъ за новия животъ. Защото, г-да, и вие сте се родили при сѣщитѣ условия, въ сѣщата срѣда и мога да ви увѣря, че въпрѣки вашитѣ теории, въпрѣки вашитѣ разбиранія, които имате, въ дѣйствителностъ, на практика вие живѣте сѣщо тѣй, както живѣятъ и другитѣ буржоа.

С. Костурковъ (р): Чисто по буржоазному живѣятъ.

В. Молловъ (д): Азъ мисля, че прѣдставителното прѣдложение трѣбва да бѣде промѣнено въ този смисълъ — да се посочатъ имената на тѣзи лица, защото правителството е длъжно за Министерството на просвѣтата, че такива лица могатъ да бѣдатъ приети, които отговарятъ на известни условия. Тогава ще можемъ да гласуваме за това прѣдложение. (Ражоплъскане отъ демократитѣ)

Прѣдседателствуващъ Н. Томовъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Людскановъ.

А. Людскановъ (п): Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да се съжалява, че по такъвъ единъ въпросъ, какъвто е настоящиятъ, сложенъ на разискване тукъ, се замѣсва пакъ политиката. Прѣдложението на г. министра на народната просвѣта нѣма нищо общо съ политиката.

За мене така се прѣдставя въпросътъ. Нашиятъ младъ Университетъ отдавна търси прѣподаватели, лектори, професори. И понеже не ги намери между нашитѣ учени, за да докомплектуетъ своя контингентъ на прѣподаватели, особено за новосотворения медицински факултетъ, той се обръналъ и къмъ чужди учени, като имаме прѣдъ видъ прѣдимио славянски учени, които биха дошли тукъ и които по-лесно за тѣхъ и за нашитѣ студенти да могатъ да прѣподаватъ наукитѣ, които образуватъ отдѣлнитѣ факултети. За съжаление, всѣкиятъ му опитъ въ странство останалъ безрезультатенъ. За наше щастие въ случая, голѣмото нещастие на Русия, голѣмата буря, която се разрази тамъ и която още не е свършена, изхвърли на нашитѣ брѣгове много нещастници, между които нѣколко видни прѣдставители на руската наука и прѣдимио такива, отъ каквито именно се нуждаеха нашитѣ факултети. Именно медицинскитѣ и правнитѣ. Ползувайки се отъ тѣхното прѣбиване, по своя инициатива надлескнитѣ факултети се обръщатъ къмъ тѣзи учени и ги прѣдумватъ, убѣждаватъ да останатъ тукъ и да подпомогнатъ усърдната на нашитѣ учени, за да се повдигнатъ казанитѣ прѣдъ маско наши факултети.

Тѣзи учени руси, професори у тѣхъ сѣ, съ известностъ и въ странство — г. Бобчевъ ги спомена поименно, нѣма нужда да се опирамъ на имената имъ — хора съ доказани научни способности, съ заслуги въ науката, се съгласяватъ да останатъ въ България, при все че сѣ били канени отъ Сърбия и отъ другатѣ да заминатъ. Е добръ, подлагатъ се на една прѣвѣрка отъ нашитѣ факултети, факултетитѣ ги одобряватъ, прѣдлагатъ своето рѣшение на г. министра и споредъ чл. 316 отъ закона за народната просвѣта тѣхното рѣшение, одобрено отъ г. министра, трѣбва да получи и нашето одобрение. Това е, което прѣдлежи нѣмъ да дадемъ — нашето одобрение да се приематъ на държавна служба. Именно лицата, които г. министърътъ избори. И азъ тукъ отъ своя страна ще кажа: съгласенъ съмъ и поддържамъ мнѣнието, че въ изпълнение на конституцията, както е била и практиката досега, трѣбва непрѣмѣнно тѣзи господа да бѣдатъ поименовани въ туй прѣдложение, което ще се обрне на законъ. Тогава ще бѣдемъ въ съгласие и съ основния законъ и специално съ закона за народната просвѣта. Това е твърдѣ лесно да стане.

Сега, г-да, ако взехъ думата, то е за това, да съжаля, че и въ тоя такъвъ безобиденъ въпросъ, въ който най-сетнѣ нѣма никаква политика или партизанство, нѣе внасяме такива. Инициативата въ случая излиза отъ нашитѣ факултети, въ които сѣ прѣдставени всѣкиятѣ политически течения въ страната — имаме професори, доценти, лектори отъ всѣки политически партии у насъ; ако има учредители, което е останало чуждо на нашитѣ партизански борби, то е Университетътъ. Е добръ, това наше учредение, за негово щастие, днесъ случайно се комплектува отъ руски учени, отъ наши братя, които разбиратъ езика ни и които нашитѣ студенти ще разбератъ най-добъръ. Ние трѣбваше да приемемъ безъ много дебати, безъ много разсѣвѣния това прѣдложение, воднакъ министърътъ одобри едно искане, едно начинание на самитѣ факултети, които само можеха да бѣдатъ двадесетъ въ случая, които

само бѣха компетентни да провѣрятъ тѣхнитѣ научни титли, тѣхнитѣ способности, тѣхнитѣ познания. Що излѣзе? Ние подложихме на критика и тѣхнитѣ личности и тѣхнитѣ политически вѣрвания и безъ да носятъ тукъ нѣкакви надписи, че сѣ антибольшевисти, че сѣ антиреволюционери, мракобѣсници и пр., ние тукъ ги клеймимъ като такива. Г-да! Това е недостойно за едно Народно събрание. Наистина, ние сме единъ върховенъ съдъ, за да одобримъ едно предложение на г. министра; можемъ да го одобримъ или не, но да клеймимъ хората, които сѣ били тѣй добри да дойдатъ да ни помогнатъ въ тия врѣмена, ние нѣмаме право да направимъ това и не трѣбва да го правимъ. Азъ взехъ думата именно за да протестирамъ противъ това. Често пакъ нещастията на една страна образуватъ щастieto на друга. Нещастieto на Русия сега ни дава нѣкой учени хора съ разни специалности, които могатъ тукъ да ни услужатъ. Вие знаете, безъ да ходимъ далечъ въ исторiята, че, вслѣдствие на религиознитѣ борби и гонения въ Франция, много отъ хугенотитѣ се изселеха въ Германия и занесоха най-добритѣ индустрии, тамъ. Германия дължи на хугенотитѣ цѣлъ редъ индустрии, които тѣ прѣнесоха тамъ отъ Франция и които индустрии докараха въ швейцарско състояние нѣкой помидници. Помисла ви се тукъ какъ въ древно врѣме ученитѣ напуснаха Цариградъ и отидоха въ Римъ, какъ тѣ прѣнесоха гръцката култура, византийското изкуство. Е добръ, сѣдено било и намъ отъ великото нещастие на Русия да почерпимъ научна помощ.

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: Ние винаги печелимъ отъ нещастията на Русия.

А. Людскановъ (п): Именно. И тия учени хора, които дойдоха тукъ, не сѣ хора на политиката — това трѣбва да се разбере добръ — тѣ сѣ хора на науката. И ако случайно сѣ попаднали у насъ, тѣ сѣ попаднали поради единъ катаклизъмъ, поради една война, която ги е занесла тукъ; поради, както се каза много правилно, една гражданска война, повдигната въ Русия. Хората не сѣ могли да стоятъ тамъ не затова, че сѣ антиреволюционери — не, а защото самото имъ съществуване е било изложено всѣка минута, всѣки часъ на опасностъ. И дойдоха тукъ да ни дадатъ своята помощ и ние ги приемаме съ отворени обятия.

Азъ не искамъ да бъда дълтъ — доста се говори. Ще кажа само едно. За честта на тази Камера и на българския народъ е това, дѣто ние приемаме съ открити обятия тия братя, които идатъ да ни помогнатъ въ случая, като прибавя въ заключение едно: помнете, че въ такъвъ случай трѣбва да си мѣримъ много думитѣ, защото правилно казва една италианска поговорка, че хлѣбътъ на изгнаника има седемъ кори — не единъ, а седемъ кори, толкова е той твърдъ, якъ и горчивъ! Е добръ, тия хора сѣ изгнаници между насъ. Тѣ ни носятъ наука. Видели изгнаници, тѣ сѣ въ сѣщото врѣме и наши братя. Тѣ, които по неволя сѣ попаднали тукъ, най-малко заслужаватъ да бъдатъ порицавани и да се хвърля по тѣхенъ адресъ упрека, че били мракобѣсници, че били контрареволюционери, безъ нѣкой да е изучилъ тѣхния чужденъ животъ, безъ да може да излѣзе тукъ съ данни, за да може да потвърди това, което се казва. Протестирамъ за туй, дѣто тѣ се осаждаатъ тукъ задочно.

Азъ моля Народното събрание да приеме съ аklамация предложението и при второто четене да се направятъ поправкитѣ, за който стана дума днесъ. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ и отъ лѣвия центръ)

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: Тѣ никога не сѣ прѣдставлявали мнѣнието на народа. И за большевикитѣ, и за тия противъ большевикитѣ народътъ има едно добро мнѣние: руси, братушки.

Прѣседателствующъ Н. Томовъ: Има думата г. министрътъ на народната просвѣта.

Министъръ С. Омарчевски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ отведѣ имамъ честта да ви изложамъ, че когато Уни-

верситетътъ и правителството сѣ приемали въ своята срѣда тия знатоци на науката, които сѣ работили и могатъ да работятъ съ достоинство въ всѣки западноевропейски университетъ, азъ и тогава ви подчертахъ, че се е имало прѣдъ видъ, че тѣ сѣ работили за обективната наука и че въ дадения случай нито Университетътъ, нито правителството сѣ правили съ туй политика, както се изкарва отъ крайната лѣвица тукъ.

В. Молловъ (д): Има нѣколко души, които сѣ отхвърлили отъ Университета, които сѣ искали и не сѣ прѣсти.

Министъръ С. Омарчевски: Ние, г. г. народни прѣдставители, не сме държали смѣтка за убѣдението на нашитѣ професори въ Университета български, още по-малко сме държали смѣтка за ония, които сега влизатъ. Насъ ни интересува тѣхната научна подготовка: дали тѣ ще бѣдатъ полезни за катедритѣ, които ще взематъ. И трѣбва да се горѣдемъ, че тѣ правятъ честъ съ своето си оставане въ нашия Университетъ. Защото по свѣдѣнията, съ които разполага Министерството на народното просвѣщение, се вижда, че много отъ останалитѣ тукъ професори сѣ канени при много по-благоприятни условия другаде, но сѣ прѣдпочели да останатъ тукъ, за да работятъ за развоа на българската медицинска наука, изобщо за науката въ България, въ нашия Университетъ.

Азъ съмъ съгласенъ съ бѣжжикитѣ, които направиха г. Костурковъ и г. Молловъ, и ви прѣдлагамъ своята редакция на рѣшението: (Чете)

„Р ѣ ш е н и е

за приемане чужди подданици на служба по Министерството на народното просвѣщение.

„Разрѣшава се на Министерството на народното просвѣщение да поиска по предложението на Академическия съветъ чужденци за редовни прѣподаватели — професори, доценти или лектори въ Университета по прѣдметитѣ, по които нѣма специалисти български подданици, слѣднитѣ лица: Иванъ Александровичъ Базановъ, Петъръ Михайловичъ Богосевски, Александъръ Феодоровичъ Феодоровъ, Никодимъ Павловичъ Кондаковъ, Василъ Василевичъ Завьяловъ, Васили Николаевичъ Реншамфъ, Александъръ Феодоровичъ Маньковский, Владимиръ Петровичъ Варобевъ, Константинъ Василевичъ Мочулки и Михаилъ Георгиевичъ Попруженко, както и да приеме за учители въ срѣднитѣ училища чуждитѣ подданици, живущи въ царството, а именно: В. Г. Каченовскій, Н. А. Черняшовъ, А. П. Стефановъ, А. М. Феодоровъ, П. И. Крестянополъ, Д. Ив. Ганевъ, В. А. Жуковский, С. Г. Видлинскій, Вл. Ф. Карлstedтъ и А. Кожинъ.“

Моля да бѣде прието това рѣшение въ тази смисълъ, както ви го прочетохъ.

С. С. Бобчевъ (и): Като се прибави: „Като за това се състави нужниятъ контрактъ“.

Министъръ С. Омарчевски: Да, „по договори и условия, заключени отъ Министерството на народното просвѣщение, одобрени отъ Министерския съветъ.“

С. Лафчиевъ (и): Прието.

Прѣседателствующъ Н. Томовъ: Считамъ дебатитѣ по въпроса за прѣкратени. Ще пристѣпимъ къмъ гласуване. Онѣзи г. г. народни прѣдставители, които прѣематъ предложението за приемане чужди подданици на служба по Министерството на народното просвѣщение съ поправкитѣ, които направилъ г. министрътъ на народната просвѣта, моля, да си вдигнатъ ръцѣтъ. Болшинство. Събранието приема.

Съ това изчерпваме разглежданния въпросъ отъ дневния редъ.

Идното заседание, споредъ правилника, ще стане утрѣ, въ 2 ч. слѣдъ пладне, съ продължение на сѣщия дневенъ редъ. Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. 45 м. вечерта)

Прѣседателъ: **А. БОТЕВЪ.**

Секретаръ: **В. ВЕЛИЧКОВЪ.**

Подпрѣседатели: **Н. ТОМОВЪ.**
Х. МАНЛОВЪ.